کوردستان

حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران بڵاوی دەکاتەوە

www.kurdistanmedia.com

ژمارە ٩٠١ ■ شەممە، ٢٥ی گەلاوێژی ١٤٠٤ _ ١٦ی ئاگوستی ٢٠٢٥

دابینکردنی مافە نەتەوایەتییەکانی گەلی کورد لە چوارچێوەی ئێرانێکی دێموکراتیکی فێدراڵدا

بەیاننامەی کۆمیتەی ناوەندیی حیزب:

حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران لەمێژساڵە لە ڕێکخراوێکی سیاسیی تایبەت بە چەند توێژ و بەشی خەڵک، یان تایبەت بە بەشێکی ڕۆژهەڵاتی کوردستان دەرچووە و لە ئاستی ڕۆژهەڵاتی کوردستاندا، بووە بە بزووتنەوەیەکی نەتەوەیی و ئازادیخوازی گشتگیر و سەرانسەری. ئەمەش ڕاستییەکە کە لەم ساڵانەی دواییدا زۆر جار و بە شێوەی جۆراوجۆر، هەر بۆ نموونە لە ڕەوتی "ڕاپەڕینی ژن، ژیان ئازادی" و لە نەورۆزی میلیۆنیی پڕشکۆی ئەمساڵدا بە ئاشکرا خۆی نیشان داوە. ئەم متمانە گەورەیەی خەڵکی کوردستان بە حیزبی خۆیان، ئەگەر لە لایەکەوە بۆ ڕۆڵەکانی ئەم حیزبە جێگای شانازییە، لەلایەکی دیکەوە ئەرک و بەرپرسایەتیی گرنگیان لە دەسپێکی دەیەیەکی نوێی تێکۆشان، ئەویش لە هەلومەرجی تایبەتی ئەمڕۆی ناوچە و ئێراندا دەخاتە سەر شان. وەک ڕێبەریی ئێستای حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران، لە بەرانبەر ئەم متمانەیەی خەڵکی کوردستاندا سەری ڕێز دادەنەوێنین و ئەرکدار و بەرعۆدەین کە ئەم خۆشەویستی و متمانەیە بپارێزین و بەهێزتری بکەین. **[هەموو بەیاننامەکە لە لاپەڕەی ٢دا بخوێنەوە]**

کۆمیتەی ناوەندیی حیزبی دێموکرات:

هیوادار بە هاوخەباتیی هێز و لایەنە ئازادیخوازەکانی کوردستان و ئێران ئاسۆی بەردەم داهاتوومان بە ڕووناک دەبینین

محەممەدنەزیف قادری:

هێماکانی حیزبی دێموکرات بوون بە هێمای هەموو کورد

محەممەدنەزیف قادری، ئەندامی دەستەی کارگێڕی و بەرپرسی ناوەندی پێوەندییە ئێرانی و کوردستانییەکانی حیزبی دێموکرات لە سمینارێکدا ڕایگەیاند: ئامانجە سەرەکییەکانی دامەزرانی حیزبی دێموکرات هەر لە سەرەتاوە خەبات بۆ وەدیهێنانی مافەکانی گەلی کورد، سەروەریی نەتەوەیی و خەبات بۆ دێموکراسی، ئازادی و دادپەروەری بوو، هەروەها بۆ ئەوەی حیزبی دێموکرات بە ئیلهاموەرگرتن لە بەردەوامیی خەباتی نەتەوەی کورد بە جیهانبینییەکی نوێوە بزووتنەوەی کورد بخاتە سەر ڕێڕەوێکی ئامانجدار.

بەڕێزیان بە ئاماژەدان بە دەستکەوتەکانی حیزب وەک دامەزراندنی کۆماری کوردستان، داهێنانی هێما نەتەوەییەکانی وەک "پێشمەرگە"، "ئاڵای کوردستان" و سروودی نەتەوەیی "ئەی ڕەقیب" گوتی هەموو ئەم هێمایانە لە دەستکەوتەکانی حیزبی دێموکرات کە دواتر بوون بە ڕەمزی نەتەوەیی لە هەموو بەشەکانی کوردستان و حیزبی دێموکرات بە نموونەیەک بۆ پارچەکانی دیکەی کوردستان و بەپێی دۆخی سیاسیی ئەو پارچانە و بە ئیلهاموەرگرتن لە ئامانجی سەرەکیی حیزبەکەمان کە "یەک گەل و یەک نیشتمان" بوو، حیزبی دێموکرات لە پارچەکانی دیکەی کوردستانیش دامەزران. پێداگری لەسەر پێویستیی هاوخەباتیی خەڵک و یەکڕیزیی پتری حیزب و لایەنە سیاسییەکانی ڕۆژهەڵاتی کوردستان، بەرزنرخاندنی خەباتی ڕێکخراوە مەدەنییەکان لە نێوخۆ، هاوخەباتی لەگەڵ ئازادیخوازان و ئەنجومەن و ناوەندە سیاسییەکان لە نێوخۆی وڵات و هەوڵی زیاتری دیپلۆماسی لە دەرەوەی وڵات وەک ئەرکە گرینگەکانی ئێستای حیزبی دێموکرات چەند تەوەرێکی دیکەی باسەکانی بەڕێزیان بوو.

ئەم سمینارە ڕۆژی دووشەممە، ٢١ی گەلاوێژ، بەبۆنەی ٨٠ ساڵەی دامەزرانی حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران لە یەکێک لە بنکەکانی حیزبی دێموکرات لە کوردستان بەڕێوە چوو.

کەماڵ کەریمی:

حیزبی دێموکرات نوێنگەی ئیرادەی بیری نەتەوەییە

ئەم سمینارە ڕۆژی سێشەممە ٢٢ی گەلاوێژ، بەبۆنەی ٨٠ ساڵەی دامەزرانی حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران لە یەکێک لە بنکەکانی حیزبی دێموکرات لە کوردستان بەڕێوە چوو.

کەماڵ کەریمی، ئەندامی کۆمیتەی ناوەندی و جێگری پێوەندییە ئێرانی و کوردستانییەکانی حیزبی دێموکرات لە سمینارێکدا ڕایگەیاند حیزبی دێموکرات دوای ٨٠ ساڵ خەبات ئەمڕۆ زیاتر لە هەموو قۆناغەکانی پێشوو، بووەتە نوێنگەی ئیرادەی بیری نەتەوەیی و بووەتە هۆکاریک بۆ یەکخستن و گەشەدانی ئەو بیرە لە ڕۆژهەڵاتی کوردستان.

بەڕێزیان لە باسەکەیدا پێی لەسەر ئەوە داگرت کە دەڵێن هیچ گۆڕانگارییەک بەبێ لەبەرچاوگرتنی پرسی کورد لە ڕۆژهەڵات و بەبێ لەبەرچاوگرتنی حیزبی دێموکرات لەنێو هاوکیشەکانی لە ئێراندا سەر ناکەوێت، لە ڕاستیدا ئەوە ئیدیعا نیە و واقعیەتێکە هەموو لایەنەکان هەستیان پی کردوە. بۆیە حیزبێ دێموکرات وەک ڕەساڵەتی مێژوویی خۆی لە هەموو کات و بەستێنێکدا بە مافی خۆی دەزانێ خاوەندارەتیی پرسی کورد لە ڕۆژهەڵات بکات و بۆ ئەو مەبەستەش لەگەڵ لایەنەکانی دیکەی کورد و ئێرانی هاوکاری و هاوپێوەندییەکانی خۆی زیاتر پەرە پێ دەدات.

ئایدۆلۆژییەکان و حیزبی دێموکرات
ئەلبورز ڕوئین‌تەن
٥

گواستنەوەی هزری نەتەوەیی بۆ نێو زەینی کۆمەڵگە
عەلی فەتحی
٦

هەشتا ساڵ خەبات لەپێناو ئازادی
ڕەزا دانشجوو
٧

خاڵە بەهێز و لاوازەکانی مێژووی حیزبی دێموکرات
جەماڵ فەتحی
٩

حیزبی دێموکرات و پرسی ژینگە
بێهزاد قادری
١١

بەیاننامە

بە بۆنەی هەشتا ساڵەی دامەزرانی حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێرانەوە

خەڵکی دێموکراتپەروەری ڕۆژهەڵاتی کوردستان!
ڕۆڵەکانی نەتەوەی کورد لە هەموو بەشەکانی کوردستان!
ئازادیخوازانی خەباتگێڕی وڵاتی ئێران!
دۆستانی حیزبی دێموکرات و نەتەوەی کورد لە سەرانسەری جیهان!

۲۵ی گەلاوێژی ١٤٠٤ی هەتاوی (١٦ی ئاگوستی ۲۰۲۵)، هەشتا ساڵ بەسەر دامەزرانی حیزبی دێموکراتی کوردستاندا ڕادەبرێت و ئەم حیزبە پێ دەنێتە هەشتاویەکەمین ساڵی تێکۆشانی خۆی. لەم بۆنە تایبەت و پڕشکۆیەدا سڵاو بۆ گیانی دامەزرێنەرانی حیزب و لە سەرووی هەموانەوە پێشەوا قازی محەممەد، هەروەها سڵاو بۆ گیانی پاکی هەزاران شەهیدی ٨ دەیە خەباتی حیزبی دێموکرات، لە ڕیزی پێشەوەی کاروانی ئەواندا، سەرکۆماری کوردستان و دوو سکرتێری گشتیی حیزب، د.قاسملوو و د.شەرەفکەندی دەنێرین.

هەشتا ساڵ لەمەوبەر، حیزبی ئێمە لە درێژەی سێ ساڵ تێکۆشانی نهێنیی کۆمەڵەی ژێکافدا و لەسەر قەوارە و بناغەی هەمان ڕێکخراو بەڵام بە دنیابینییەکی نوێوە دامەزرا. ئەم حیزبە هەر لە ساڵی یەکەمی تێکۆشانیدا بە کەلکوەرگرتن لە هەلومەرجی نێوخۆیی و ناوچەیی ئەوکات، کۆماری کوردستانی پێکهێنا. تەمەنی ئەو کۆمارە ئەگەرچی کەمتر لە ساڵێک بوو، بەڵام دەسکەوتەکانی و هەروەها کاریگەرییەکانی؛ ڕەهەندێکی کوردستانی و هەر لەوکاتەدا نەمریان لە بزووتنەوەی نەتەوەیی کورددا بە خۆوە گرت، بەو مانایە کە لە ڕەوتی مێژووی دوای کۆماریشدا درێژەیان هەیە و گەشەیان کردوە.

تێکۆشانی ئەم حیزبە لە دوای نەمانی کۆماری کوردستانیش، لە دژی دیکتاتۆریی ڕێژیمی پەهلەوی هەتا ڕووخانی ڕێژیمی پاشایەتی بە شێوەی جۆراوجۆر درێژەی هەبوو. تێکۆشەرانی ئەم حیزبە، لە ڕیزی ناودارترین، درێژماوەترین و خۆڕاگرترین بەندییە سیاسییەکانی ماوەی دەسەڵاتدارەتیی حەمەڕەزاشادا بوون. گەورەترین ڕاپەڕینی چەکداریی سەردەمی دەسەڵاتدارەتیی دوایین شای ئێران، لە کوردستان لە ساڵانی ١٣٤٦-١٣٤٧ی هەتاوی (١٩٦٧-١٩٦٨)دا پێک هات کە تێکۆشەرانی حیزبی دێموکراتی کوردستان بەڕێوەیان برد و بە گیانی خۆیان نرخەکەیان بژارد.

خەڵکی کوردستان بەو ئامانجەوە لە شۆڕشی سەرانسەریی ١٣٥٧ی گەلانی ئێراندا چالاکانە بەشدار بوون کە دێموکراسی و ئازادی جێگای سەرەڕۆیی و دیکتاتۆری بگرێتەوە؛ گەلی کورد و گەلانی دیکەی ئێران چیدیکە لەگەڵ ستەم و هەڵاواردنی نەتەوەیی ڕووبەڕوو نەبن، بەڵام ڕێژیمی تازە لەهەمبەر پرسی فرەنەتەوەبوونی ئێران و مافە نەتەوەییەکانیان، هەمان سیاسەتی ڕێژیمی پێشوو، واتە حاشالێکردن و ستەم و شەڕ و سەرکوتی گرتەبەر. حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران پەنای بۆ هەموو شێوازە ئاشتیخوازانەکانی وەک وتووێژ لەگەڵ تاران، بەشداری لە هەڵبژاردنەکاندا و گەیاندنی پەیامەکانی خەڵکی کوردستان بە شێوەی هێمنانە برد، بەڵام خومەینی، دامەزرێنەری ڕێژیمی ئیسلامیی ئێران، شەڕی لە دژی خەڵکی کوردستان ڕاگەیاند. حیزبی ئێمە و خەڵکی کوردستان بە گشتی، لە ڕێفراندۆمی کۆماری ئیسلامیدا بەشدار نەبوون و شەرعییەتیان بە ڕێژیمێک نەدا کە مافە بنەڕەتییەکانی ئەوان و خەڵکی ئێرانی بە ڕەسمی نەناسیبوو؛ حیزبی دێموکرات فریوی دروشمە دژە ئەمریکاییەکانی خومەینیی نەخوارد؛ سەپاندنی حیجابی زۆرەملی بەسەر ژنانی ئێراندا و لێوەرگرتنەوەی دەسکەوتەکانی پێشوویان، هێرش بۆ سەر سەفارەتی ئەمریکا لە تاران و بە بارمتەگرتنی دیپلۆماتەکانیان لەلایەن ئەو ڕێژیمە، سەرکوتی ڕۆژنامەکان و حیزب و ڕێکخراوە سیاسییەکان، داخستنی زانکۆکان و وەڕێخستنی بەناو شۆڕشی فەرهەنگیی مەحکووم کرد و دەنگدان بە دەستوور(قانوونی بنەڕەتی)ی ئەو ڕێژیمەی کە دواکەوتووانە و دژ بە ئازادی و مافە بنەڕەتییەکانی گەلانی ئێران بوو، بایکۆت کرد.

حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران، لە بەرەنگاربوونەوەی شەڕی داسەپاوی ڕێژیمی ئیسلامیی ئێران بە سەر خەڵکی کوردستاندا بەتەنیا نەبوو، ڕێکخراوە سیاسییەکانی دیکەش لە کوردستان بەپێی توانا و هێزی خۆیان بەشداری ئەو شەڕە بوون، بەڵام قورسایی شەڕەکە بە پلەی یەکەم لەسەر حیزبی دێموکرات و دەیان هێزی پێشمەرگەی ئەم حیزبە لە سەرانسەری کوردستاندا بوو. حیزبی ئێمە، هاوکات دوو بەرپرسایەتیی قورسی دیکەی کەوتبووە سەر شان. لە لایەکەوە بۆ ماوەی ساڵانێک ئەرکی بەڕێوەبردنی زۆربەی ناوچە ئازادەکانی کوردستانی کەوتبووە ئەستۆ کە بە هاوکاریی بێدریغی خەڵکی کوردستان، سەرەڕای گەمارۆیەکی هەمەلایەنە کە ڕێژیم خستبوویە سەر ئەو ناوچانە، لە بەڕێوەبردنیدا سەرکەوتوو بوو. لە دەرەوەی وڵاتیش، هەوڵێکی بەنرخی بۆ گەیاندنی دەنگی خەڵکی کوردستان بە بیروڕای گشتی و ڕاکێشانی پشتیوانیی کۆڕ و کۆمەڵە مرۆڤدۆستەکان و حیزب و کەسایەتییە پێشکەوتووەکانی وڵاتانی ڕۆژاوایی بۆ لای خەباتی خەڵکی کوردستان، بەرەو پێش برد.

حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران لە مێژووی هەشتا ساڵەی خۆیدا شێوە خەباتی جۆراوجۆری تاقی کردوونەوە و هەوراز و نشێوی زۆری بە خۆوە دیتوە. چەندین جار شایەدی سەرکەوتن و شکان و هەستانەوەی خۆی بووە. هەر سێ کەسی یەکەمی ڕێبەریی ئەم حیزبە و دەیان ئەندامی ڕێبەری، سەدان کادر و سەرکردەی مەیدانی و فەرماندەری لێوەشاوەی، نزیکەی پێنج هەزار پێشمەرگە و ئەندامی لە سەنگەری داکۆکی لە ئامانجەکان و خەبات بۆ مافەکانی نەتەوەی کورددا بە دەستی ڕێژیمەکانی ئێران شەهید بوون. پابەندیی ئەم حیزبە بە پڕەنسیپە نەتەوەیی، شۆڕشگێڕانە، دێموکراتی و مرۆڤدۆستانەکانی و خەباتی بەردەوام و پڕ لە قوربانیدانی، کردوویانە بە هێزێکی سیاسیی ناسراو و جێگای ڕێز لە ئاستی کوردستان، ئێران و جیهاندا.

دیارە لە مێژووی حیزبماندا ئەگەر لاپەڕەی پڕشنگدار و دەسکەوتی جێگای شانازی هەن و یەکجار زۆریشن، بەڵام دیاردە و ڕووداوی زیانبار و نەخوازراویش هەبوون. هەر وەک نموونە لە هێندێک قۆناغ و بڕگەدا حیزبی دێموکرات بە پێچەوانەی ویستی خۆی لەگەڵ حیزب و ڕێکخراوی دیکەی کوردستان، تووشی تێکهەڵچوونی چەکدارانە بووە؛ لەنێوخۆشیدا ئەم حیزبە چەند جار تووشی لێکدابڕان هاتووە کە لە سۆنگەی ئەم جۆرە ڕووداوانە زیانی زۆر هەم بە حیزبی دێموکرات و هەم بە بزووتنەوەی شۆڕشگێڕانەی کوردستان کەوتوە کە وێڕای بەداخبوون لە بوونی ئەم ڕووداو و دیاردە نەخوازراوانە لە مێژووی حیزبماندا هەوڵ دەدەین دەرسیان لێ فێر بین و پێشی دووپاتبوونەوەیان بگرین.

ڕاستییەکی تاڵە کە دوای هەشتا ساڵ تێکۆشان و قوربانیدان، سەرەڕای ڕەوابوونی ئامانجەکانمان و بەحەقبوونی خەباتەکەمان، هێشتا بە ئامانجی سەرەکیی خۆمان کە ڕزگاریی نەتەوەی کورد لە ئێران لە بندەستی و بێ مافییە، نەگەیشتووین. لە هەموو ئەو مێژووە هەشتا ساڵەیەدا، حیزبی ئێمە هێچ کات لەلایەن ڕێژیمەکانی ئێرانەوە، ڕێگای تێکۆشانی سیاسیی قانوونی پێ نەدراوە؛ ڕێبەری و کادرەکان و ئەندامانی ئەم حیزبە، جگە لە چەند بڕگەیەک، هەموو کات ناچار بوون بە نهێنی لە نێوخۆی شار و گوندەکانی وڵات تێکۆشانیان هەبێت، یان لە شاخ و چیاکان و دوورەوڵاتی و بە شێوەی نائاسایی، لە ژێر ئاگری تۆپخانە و هێرشی هەوایی و پەلاماری نیزامی و پیلانی تێرۆریستیدا، درێژە بە تێکۆشان بدەن. سەرەڕای ئەو هەمووە زەبرەش کە لێی دراوە و ئەو هەمووە قوربانییەی لێی ئەستێندراوە، توانیویەتی لە مەیدانی خەباتدا سەربەرز بمێنێتەوە؛ لە ئامانجە نەتەوەیی و پرەنسیپە بنەڕەتییەکانی خۆی لای نەداوە، سەربەخۆیی بڕیاردانی خۆی پاراستووە، لە هیچ بارودۆخێکدا دژایەتیی بەرژەوەندەکانی بزووتنەوەی کورد لە پارچەکانی دیکەی کوردستانی نەکردوە و تووشی هەڵە و لادانێکی سیاسیی ئەوتۆ نەبووە کە شەرمەزاری مێژووی خۆی و نەتەوەکەی بێت.

بە شانازییەوە دەڵێین خەڵکی کوردستان لە هەموو هەلومەرجێکدا پشتیوانیی خۆیان لەم حیزبە درێژە پێ داوە و نەیانهێشتووە ڕێگای ڕێبەرانی شەهیدی بێ ڕێبوار و سەنگەری خەباتکارانی لە هیچ قۆناغ و سەردەمێکدا بە چۆڵی بمێنێتەوە. ئەمە ڕاستییەکە کە دەیسەلمێنێت ئامانجەکانی ئەم حیزبە و بەرنامە و سیاسەتەکانی، هەڵقوڵاوی ویست و داواکانی خەڵکی کوردستانن. حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران لەمێژساڵە لە ڕێکخراوێکی سیاسیی تایبەت بە چەند توێژ و بەشی خەڵک، یان تایبەت بە بەشێکی ڕۆژهەڵاتی کوردستان دەرچووە و لە ئاستی ڕۆژهەڵاتی کوردستاندا، بووە بە بزووتنەوەیەکی نەتەوەیی و ئازادیخوازی گشتگیر و سەرانسەری. ئەمەش ڕاستییەکە کە لەم ساڵانەی دواییدا زۆر جار و بە شێوەی جۆراوجۆر ، هەر بۆ نموونە لە ڕەوتی "ڕاپەڕینی ژن، ژیان ئازادی"و لە نەورۆزی میلیۆنیی پڕشکۆی ئەمساڵدا بە ئاشکرا خۆی نیشان داوە. ئەم متمانە گەورەیەی خەڵکی کوردستان بە حیزبی خۆیان، ئەگەر لە لایەکەوە بۆ ڕۆڵەکانی ئەم حیزبە جێگای شانازییە، لەلایەکی دیکەوە ئەرک و بەرپرسایەتیی گرنگیان لە دەسپێکی دەیەیەکی نوێی تێکۆشان، ئەویش لە هەلومەرجی تایبەتی ئەمڕۆی ناوچە و ئێراندا دەخاتە سەر شان. وەک ڕێبەریی ئێستای حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران، لە بەرانبەر ئەم متمانەیەی خەڵکی کوردستاندا سەری ڕێز دادەنوێنین و ئەرکدار و بەرعۆدەین کە ئەم خۆشەویستی و متمانەیە بپارێزین و بەهێزتری بکەین.

دۆستان! دڵسۆزان و پشتیوانانی حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران!

لە هەلومەرجێکدا یادی هەشتا ساڵەی دامەزرانی حیزبمان دەکەینەوە کە لەسەر یەک گۆڕانێکی ئەرێنی لە بەرژەوەندیی پرسی کورد لە ناوچەدا هاتووەتە کایەوە. دەوڵەتی تورکیە، دوای نزیکەی سەدەیەک حاشاکردن لە بوونی بەشێکی گەورەی کوردستان و نەتەوەی کورد لەو وڵاتە و بێبەشکردنیان لە سەرەتاییترین مافەکانیان، ناچار ڕێگای دانانان بە بوونی کوردی گرتووەتە بەر و ڕێبەریی سیاسیی بزووتنەوەی کورد لەو بەشەی کوردستانیش بەکردەوە ئامادەیی خۆی بۆ چارەسەری ئاشتییانەی پرسی کورد لە لەو وڵاتە ڕاگەیاندوە. لە سووریە، خۆبەڕێوەبەریی کوردانی ڕۆژاوای کوردستان، سەرەڕای گۆڕانی ڕێژیمی سیاسیی وڵات و هەوڵدانی دەسەڵاتی تازە بۆ سڕینەوە و نەهێشتنی ستاتووی سیاسیی کوردەکان، توانیویەتی پێداگر لەسەر پاراستنی دەستکەوتەکانی و پشتگەرم بە پشتیوانیی سیاسیی چەند وڵاتێکی ڕۆژاوایی، پێگەی خۆی بپارێزێ و بەڵێنی بە دەستووری کردنی مافەکانی نەتەوەی کورد لە سووریە وەربگرێت. لە عێراق و هەرێمی کوردستان، چاوەڕوان دەکرێت بە لاوازبوونی ڕێژیمی ئێران و کەمبوونەوەی دەستێوەردانەکانی لە وڵاتانی ناوچەدا، هەلومەرجێکی باشتر بۆ حکوومەتی هەرێمی کوردستان بە تایبەتی لە چارەسەرکردنی کێشەکانی لەگەڵ بەغدادا پێک بێت.

لە ڕۆژهەڵاتی کوردستانیش لەگەڵ ئەوەی حیزبی ئێمە و ڕێکخراوە سیاسییەکانی دیکە تەنانەت لە دەرەوەی سنوورەکانیش لەژێر گوشاری سیاسی، هێرشی هاژەک و درۆن و پیلانی تێرۆریستیی ڕێژیمی ئێران پارێزراو نین، لە ئاکامی پێگەیشتوویی سیاسیی ڕۆژ لەدوای ڕۆژ زیاتری خەڵکی کوردستان و حیزبە سیاسییەکانیدا خەبات دژی دیکتاتۆریی کۆماری ئیسلامی و داکۆکیی نەتەوەکەمان لە ناسنامەی نەتەوەیی خۆی، قەڵەمبازێکی گەورەی هاویشتووە. بزووتنەوەی مەدەنی و کۆمەڵگای مەدەنی بە هەوڵ و تێکۆشانی چالاکانی مەدەنی، سەرەڕای هەموو بەربەست و کەند و کۆسپەکان، گەشەیان کردووە و بوون بە بە باڵێکی دیکەی بزووتنەوەی نەتەوەیی و ئازادیخوازیی کوردستان. یەکگرتوویی ئەم دوو بزووتنەوەیە بووە بە هۆی ئەوە کە کوردستان هەروەک لە "ڕاپەڕینی ژن، ژیان ئازادی"دا سەلماندی، هەروا پێشەنگ و پێشڕەوی دژایەتی لەگەڵ دیکتاتۆری و کۆنەپەرستی لە ئاستی ئێراندا بێت. حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران کە هەموو کات پشتیوان و هاندەری خەباتی مەدەنی و جەماوەریی خەڵکی کوردستان بووە، شانازی بە وشیاریی سیاسی و نەتەوەیی و خەباتی مەدەنیی خەڵکی ڕۆژهەڵاتی کوردستانەوە دەکات، خۆڕێکخستن و هاوپێوەندیی ئەوان بە سەرمایەیەکی گەورە بۆ گەیشتنی نەتەوەکەمان بە ئامانجی لەمێژینەی ڕزگاری لە بندەستی و بێ مافی لە ئێران دەزانێت.

وڵاتی ئێران لە هەلومەرجی ئێستادا بە بڕگەیەکی هەستیار لە مێژووی خۆیدا تێدەپەڕێت. ڕێژیمی ئێران دوای دەیان ساڵ دەسەڵاتدارێتی بە پشتبەستن بە سەرکوتی خوێناوی و تاڵانی سامانی خەڵکی ئێران و بێبەشکردنی هاونیشتمانان لە سەرەتاییترین ماف و ئازادییەکانیان، جگە لەوەی خەڵک و وڵاتی ئێرانی تووشی گەورەترین قەیرانە ئابووری، کۆمەڵایەتی و ژینگەییەکان کردوە، بۆ خۆشی خەریکە بەرهەمی سیاسەتی ئاژاوەگێڕانە، تێرۆریستی و میلیتاریستیی خۆی هەڵدەگرێتەوە. لەگەڵ ئەوەی چەند تریلیۆن دۆلار لە سامانی خەڵکی ئێرانی لە پڕۆژە ناوکییەکانی، لە بەرهەمهێنانی جۆرەکانی هاژەک و درۆن، لە تەیارکردنی گرووپە نیابەتییەکانی لە وڵاتانی ناوچە خەرج کردوە بۆ ئەوەی شەڕی ئیسرائیل و ئەمریکایان پێ بکات، بەڵام لە دوای ٧ی ئۆکتۆبری ۲۰۲۳ەوە، سەرجەم ئەو پڕۆژانەی مایەپووچ دەرچوون. گرووپە نیابەتییەکانی بەهۆی هێرشەکانی ئیسرائیل و بە هاوکاریی ئەمریکا بێ کەلک کران؛ ڕێژیمی سووریەی هاوپەیمان و گوێلەمستی ڕووخا؛ لە مانگی جۆزەردان (ژوئەن)ی ئەمساڵیشدا گرنگترین دامەزراوە ناوکی و هاژەکییەکان و پلەبەرزترین فەرماندەرانی سپای پاسداران و پسپۆڕە ناوکییەکانی، لە شەڕێکی ١٢ڕۆژەدا، کەوتنە بەر پەلاماری ئیسرائیل و تێداچوون. ئەمریکاش، دواجار هاتە نێو شەڕەکە و گرنگترین بنکە ناوکییەکانی ڕێژیمی ئێرانی بۆمباران کرد.

لەدوای ئەو زەبرانەی ئیسرائیل و ئەمریکا، شەقبردنی پایە و بناغەکانی ڕێژیم و داماو و دەستەوەستانبوونی لە بەرگریدا بە تەواوی خۆیان دەرخستوە. ئەو ڕێژیمە لە کاتێکدا شەڕێکی دیکەی بۆ وڵات و خەڵکی ئێران بە دیاری هێناوە کە نەیتوانیوە بچووکترین هەنگاو بۆ پاراستنی گیانی هاونیشتمانان دابین بکات؛ بێ ئەوەی قەیرانەکانی پێشووی ژیانی خەڵک چارەسەر بکات، دەیان کێشە و قەیرانی دیکەی لە ئاکامی ئەو شەڕە تازەیەدا تووش کردوون. ئاشکرایە کە شەڕی ئەو ڕێژیمە لەگەڵ ئیسرائیل و ئەمریکا و، ململانێکانی لەگەڵ وڵاتە ڕۆژاواییەکان کۆتایی پێ نەهاتوە. ڕێژیم چ درێژە بە لاساری بدات و لەسەر سیاسەتەکانی تا ئێستای بڕوات، چ تەسلیم و ملکەچی بڕیارەکانی ئەمریکا و ئورووپا بێت، بە هەر دوو باردا کەوتووەتە نێو قۆناغێکی چارەنووسساز لە تەمەنی خۆی کە ئەنجامەکەی تێکڕمانی بە تەواویی بناغەکانی دەسەڵاتەکەی، ڕووبەڕووبوونەوە لەگەڵ ڕاپەڕینی خەڵک و چوونی بەرەو هەڵدێر و نەمانە.

حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران لەم بڕوایەدایە کە دژبەرانی ڕێژیمی ئێران بە گشتی و، ڕێکخراوە سیاسییەکان و کۆمەڵگەی مەدەنیی ڕۆژهەڵاتی کوردستان بە تایبەتی، پێویستە بە یەکگرتوویی و بە ئامادەییەوە بە پێشوازی ئەم قۆناغەوە بچن. لەم نێوەدا یەکگرتوویی حیزب و ڕێکخراوەکانی ڕۆژهەڵاتی کوردستان و ڕێککەوتنیان لەسەر خاڵە هاوبەشەکان و دەستپێکردنی هاوکاریی بەکردەوە بە ئەرکێکی خێرا و هەنووکەیی دەزانین. حیزبی ئێمە لەسەر سیستەمێکی کۆماری، دێموکرات و فیدراڵ بۆ ئێرانی داهاتوو کە جۆراوجۆریی نەتەوەیی، زمانی و ئایینیی خەڵکی ئێران و مافە بنەڕەتییەکانی هاونیشتمانان بەڕەسمی بناسێت، پێ دادەگرێتەوە. ئێمە پێمانوایە کە هاوکاری و هاوهەنگاویی حیزب و ڕێکخراوەکانی کوردستان لە چوارچێوەی هاوپەیمانییەکی کوردستانیدا، هەم هێمنیی کوردستان لە قۆناغی ڕووخانی ڕێژیمدا دەستەبەر دەکات، هەم کاریگەریی ئەرێنیی لەسەر ڕێککەوتن لەگەڵ لایەنە ئێرانییەکان دەبێت و پێگەی کوردستان و پرسە ڕەوا و لەمێژینەکەی لە پێکهاتە و بەرنامە و هەڵوێستی ئاڵترناتیڤی ئەو ڕێژیمەدا بەرز دەکاتەوە.

هۆگران، دڵسۆزان، پشتیوانان و دۆستانی حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران!

لە کاتێکدا بەبۆنەی هەشتا ساڵەی دامەزرانی حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێرانەوە، پیرۆزبایی لە ئێوە، لە خەڵکی دێموکراتپەروەری کوردستان و تێکڕای ئەندامانی حیزبمان دەکەین، بە ئەمەگناسی و پێزانینیشەوە ئاوڕ لە فیداکاری و خەباتی تێکۆشەرانی حیزبی دێموکرات لە سەردەم و قۆناغە جیاوازەکان دەدەینەوە و لە بەرانبەر تێکۆشان و ماندوویی و دەروەستبوونیان لە ئاست ئەم حیزبە و نەتەوەکەمان، سەری ڕێز دادەنوێنین. ئێمە دڵگەرم بە پشتیوانیی خەڵکی کوردستان، هیوادار بە هاوخەباتیی هێز و لایەنە ئازادیخوازەکانی کوردستان و ئێران، گەشبین بە ڕەوتی ڕووداو و ئاڵوگۆڕەکانی پێوەندیدار بە ئێران و ناوچە، ئاسۆکانی بەردەم داهاتوومان بە ڕووناک دەبینین و، بە هیوایەکی زۆر و باوەڕێکی بەهێزەوە پێ دەنێینە ساڵێکی تازە و دەیەیەکی نوێ لە تەمەنی تێکۆشانی حیزبی پڕشانازیی دێموکراتی کوردستانی ئێران.

ڕوو بە گەلانی ئێران و ئۆپۆزیسیۆنی کۆماری ئیسلامییش پێداگری لەسەر ئەوە دەکەینەوە کە حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران پێکهێنانی نیزامێکی سیاسیی کۆماری، دێموکراتیک و فێدراڵ کە تێیدا پرسی نەتەوایەتی لە ئێرانی تێدا چارەسەر کرابێ، بە ئاڵترناتیڤی گونجاو بۆ داهاتووی ئەم وڵاتە دەبینین؛ هاوکات خۆمان بە پابەندی پرەنسیپ و بنەماکانی پەسەندکراوی حیزب لە پێوەندی لەگەڵ زەروورەتی یەکگرتوویی لەگەڵ هێزە سیاسییەکانی دژبەری ڕێژیم دەزانین.

حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران
Cکۆمیتەی ناوەندی
گەلاوێژی ١٤٠٤ی هەتاوی
ئاگۆستی ۲۰۲۵ی زایینی

۸۰ ڕووداوی گرینگی مێژووی ۸۰ ساڵەی حیزبی دێموکرات کوردستانی ئێران

١- ٢٥ی گەلاوێژی ١٣٢٤(١٦ی ئاگۆستی ١٩٤٥)، دامەزرانی حیزبی دێموکراتی کوردستان لە شاری مەهاباد لەسەر بناخەی کۆمەڵەی ژ-کاف بە ڕێبەریی پێشەوا قازی محەممەد.

٢- ٢ی خەزەڵوەری ١٣٢٤، پێکهاتنی کۆنگرەی یەکەمی حیزب.

٣- ٢٦ سەرماوەزی ١٣٢٤، هەڵکرانی ئاڵای کوردستان لەسەر بینای حیزبی دێموکرات لە مەهاباد

٤- ٢٠ی بەفرانباری ١٣٢٤، دەرچوونی یەکەم ژمارەی ڕۆژنامەی "کوردستان"، زمانحاڵی حیزبی دێموکراتی کوردستان. "کوردستان" وەک کۆنترین ڕۆژنامەی کوردی لە ڕۆژهەڵاتی کوردستان ئەمساڵ ٨٠ یەمین ساڵڕۆژی دەرچوونی خۆی جێژن دەگرێ.

٥- ٢ی ڕێبەندانی١٣٢٤ (٢٢ی ژانویەی ١٩٤٦)، ڕاگەیاندنی کۆماری کوردستان لە میتینگێکی گەورەدا بە بەشداریی نوێنەرانی ناوچە جۆراوجۆرەکانی کوردستان لە مەیدانی چوارچرای مەهاباد. قازی محەممەد،د پێشەوای حیزب هەر لەو میتینگەدا بە سەرکۆمار دیاری کرا.

٦- ٣ی بانەمەڕی ١٣٢٥، ئیمزاکرانی پەیمانی دۆستایەتی و هاوکاری لە نێوان کۆماری کوردستان و حکوومەتی میللیی ئازەربایجاندا

٧- ٢٦ سەرماوەزی ١٣٢٥، هێرشی دیکتاتۆریی پاشایەتی بۆ مەهاباد و کۆتاییهاتن بە تەمەنی کۆماری کوردستان.

٨- ٢ی ڕەشەمەی ١٣٢٥، ئێعدامی ١١ کەس لە تێکۆشەرانی دێموکرات و کەسایەتییە ناسراوەکانی کۆمار لە ناوچەی فەیزوڵلابەگی و گەورک لە شاری سەقز و ئێعدامی عەلی بەگی شێرزاد، فەرماندەی هێزی پێشمەرگەی بۆکان لە شاری بۆکان.

٩- ١٠ی خاکەلێوە ١٣٢٦، لە سێدارەدرانی قازی محەممەد، سەدری قازی و سەیفی قازی لە مەیدانی چوارچرای مەهاباد.

١٠- زستانی ساڵی ١٣٣١، سەرکەوتنی بەرچاوی سارمەددین سادقوەزیری بەهۆی پشتیوانیی حیزبی دێموکرات لە کاندیداتۆریی ئەو بۆ نوێنەرایەتیی شاری مەهاباد لە هەڵبژاردنەکانی دەورەی ١٧ی مەجلیسی شورای میللیدا. ئەم هەڵبژاردنە لە لایەن دەوڵەتەوە هەڵوەشایەوە و ئیمام جومعەی تاران وەک نوێنەری مەهاباد لە مەجلیس دیاری کرا، بێئەوەی کەس لە مەهاباد بیناسێ

١١- زستانی ساڵی ١٣٣١، ڕاپەڕینی جووتیارانی ناوچەی موکریان بەدژی زوڵم و زۆریی ئاغا و دەرەبەگەکان لە پێوەندی لەگەڵ تێکۆشەرانی حیزبی دێموکراتدا. ئەو ڕاپەڕینە لە لایەن دەرەبەگەکانەوە بە هاوکاریی لەشکری شا سەرکوت کرا.

١٢- بەهاری ١٣٣٢، بووژانەوەی زیاتری ڕێکخراوەکانی حیزب بەتایبەت لە مەهاباد و سنە و دەرچوونی یەکەم بەیاننامەی ڕەسمیی حیزب پاش ٦ ساڵ لە ڕووخانی کۆماری کوردستان

١٣- ١٥ی جۆزەردانی ١٣٣٢، کۆبوونەوەی لاوانی حیزبی دێموکرات لە باغی میکاییل بۆ هەڵبژاردنی نوێنەر بۆ فستیڤاڵی جیهانیی لاوان لە بوخارست. ئەم کۆبوونەوەیە بە بڕیاری سەرتیپ موزەفەری، فەرماندەی تیپی مەهابادەوە هێرشی کرایە سەر و حەسەن ڕەمەزانی شەهید بوو. ناشتنی تەرمی حەسەن ڕەمەزانی بوو بە خۆپیشاندانێکی گەورە کە بە یەکەم کۆبوونەوەی جەماوەریی سیاسیی دوای کۆمار لە مەهاباد دادەنرێ.

١٤- ٢٦ گەلاوێژی ١٣٣٢، پێکهێنانی میتینگێکی گەورە لە لایەن حیزبی دێموکراتەوە لە شاری مەهاباد بۆ پشتیوانی لە موسەدیق و پێخۆشبوون بۆ ڕاکردنی محەممەدڕەزاشا بۆ بەغدا. ٣ ڕۆژ دوای کودەتای نیزامیی ٢٨ی گەلاوێژ بە دژی "موسەدیق" شا گەڕایەوە بۆ ئێران.

١٥- جۆزەردانی ساڵی ١٣٣٤، پێکهێنانی یەکەم کۆنفڕانسی حیزب. لە ئاکامی کۆنفڕانسەدا حیزبی دێموکرات پێوەندیی تەشکیلاتیی خۆی لەگەڵ حیزبی توودە پچڕاند و سەربەخۆیی سیاسی و تەشکیلاتیی خۆی ڕاگەیاند.

١٦- خەزەڵوەری ساڵی ١٣٣٨، هێرشی بەربڵاوی ساواک بۆ سەر ڕێکخراوەکانی حیزب، لەم هێرشەدا نزیک بە ٢٥٠ کەس لە تێکۆشەرانی حیزب لە سەرانسەری کوردستانی ئێران گیران.

١٧- سەرماوەزی ساڵی ١٣٤٣، پێکهاتنی کۆنگرەی دووهەمی حیزبی دێموکراتی کوردستان.

١٨- ساڵەکانی ١٣٤٦_١٣٤٧، ڕاپەڕینی چەکدارانەی هێندێک لە کادرەکانی حیزب کە کۆمیتەی شۆڕشگێڕی حیزبیان پێکهێنابوو. ئەم ڕاپەڕینە خوێناوییە ١٨ مانگی خایاند و لە لایەن ڕێژیمی شاوە سەرکوت کرا و بەشی زۆری بەڕێوەبەرانی شەهید کران.

١٩- پووشپەڕی ١٣٤٨، بەڕێوەچوونی کۆنفرانسی دووهەمی حیزب.

٢٠- جۆزەردانی ١٣٥٠، پێکهاتنی کۆنفرانسی سێهەمی حیزب. ئەم کۆنفڕانسە خاڵگۆڕانی گەڕانەوەی حیزب بۆ سەر ڕێبازی ئوسوولیی خۆی و دەسپێکی قۆناغی نوێی خەبات و تێکۆشانی حیزب بوو.

٢١- ڕەزبەری ساڵی ١٣٥٢، پێکهاتنی کۆنگرەی سێهەمی حیزب، پەسندکرانی بەرنامە و پێڕەوی نێوخۆ و هەڵبژاردنی کۆمیتەی ناوەندیی نوێ بۆ حیزب.

٢٢- ١٧ی جۆزەردانی ساڵی ١٣٥٧، خۆپیشاندانی گەورە لە مەهاباد بەبۆنەی سێ ڕۆژانەی ناشتنی تەرمی شەهید عەزیز یوسفی. ئەم خۆپیشاندانە سەرەتای دەستپێکردنی زنجیرە خۆپیشاندانەکانی دواتری خەڵکی کوردستان بەدژی ڕێژیمی شا لە کوردستان بوو.

٢٣- پاییزی ١٣٥٧، گەڕانەوەی کۆمیتەی زاگرۆسی حیزبی دێموکرات بۆ نێوخۆی وڵات و بە مەبەستی ڕێکخستنی خەڵکی کوردستان بۆ شۆڕشی ١٣٥٧.

٢٤- ٣٠ ڕێبەندانی ٥٧، گرتنی پادگانی مەهاباد لە لایەن حیزبی دێموکراتەوە بە یارمەتیی ئەرتەشییە شۆڕشگێڕەکان، ٨ ڕۆژ دوای سەرکەوتنی شۆڕشی گەلانی ئێران.

٢٥- ١١ی ڕەشەمەی ١٣٥٧، میتینگی سەدهەزار کەسی لە ستادیۆمی وەرزشیی مەهاباد. لەم میتینگەدا حیزب بە وتارێکی مێژوویی د. قاسملوو تێکۆشانی ئاشکرای خۆی بەڕەسمی ڕاگەیاند.

٢٦- ١٢ی گەلاوێژی ١٣٥٨، دەرچوونی د. عەبدوڵڕەحمانی قاسملوو، سکرتێری گشتیی حیزبی دێموکرات لە هەڵبژاردنەکانی مەجلیسی خوبرەگانی لە پارێزگای ورمێ بۆ نووسینەوەی یاسای بنەڕەتیی وڵات

٢٧- ٣١ی خاکەلێوی ١٣٥٨، تەقەکردن لە میتینگی حیزبی دێموکرات لە نەغەدە بە هاندانی مەلا حەسەنی، ئیمام جومعەی ورمێ و داروودەستەکەی و سازبوونی شەڕێکی خوێناوی کە بە شەڕی نەغەدە ناسراوە.

٢٨ – ٢٨ی گەلاوێژ ١٣٥٨، ڕاگەیاندرانی فەرمانی جیهادی خومەینی دژی گەلی کورد بە دوای شەڕ لە پاوەدا، قەدغە ڕاگەیاندنی تێکۆشانی حیزبی دێموکرات و دەستپێکردنی شەڕێکی سەرانسەری لە کوردستان کە بە شەڕی سێ مانگە ناوی دەرکردوە.

٢٩- ٢٦ی خەزەڵوەری ١٣٥٨، دەرچوونی پەیامی خومەینی لەسەر کوردستان، ئەو پەمامە بەکردوە بە مانای دانپێدانانی ڕێژیم بە شکستی خۆی و کۆتایی هاتنی شەڕی سێ مانگە بوو.

٣٠- ٢٨ ڕێبەندانی ١٣٥٨، پێکهاتنی کۆنگرەی چوارەمی حیزب بەشداریی ٣١٠ نوێنەر لە مەهاباد. ئەم کۆنگرەیە پاش ٣٤ ساڵ یەکەم کۆنگرەی ئاشکرای حیزب بوو.

٣١- ڕەشەمەی ١٣٥٨، هەڵگیرساندنی شەڕ لە کامیاران و شارەکانی دیکەی کوردستان لەلایەن ڕێژیمەوە کە بوو بە شەڕێکی سەرانسەری دژی گەلی کورد، شەڕێک کە ئێستاش درێژەی هەیە.

٣٢- ڕەشەمەی ١٣٥٨، سەرکەوتنی زۆربەی کاندیداکانی حیزبی دێموکرات بۆ مەجلیسی شورای میللی لەو شوێنانەی کوردستان کە هەڵبژاردن بەڕێوە چوون.

٣٣- ٢٥ی جۆزەردانی ١٣٥٩، جیابوونەوەی تاقمی ٧ کەسی لە حیزب (کە ٦ کەسیان ئەندامی کۆمیتەی ناوەندی بوون) بە هاندانی حیزبی توودە.

٣٤- ٢٧ی جۆزەردانی ١٣٥٩، دەست بەکارکردنی ڕادیۆی دەنگی کوردستانی ئێران.

٣٥- ١٦ی سەرماوەزی ١٣٦٠، پێکهاتنی کۆنگرەی پێنجەمی حیزب. ئەم کۆنگرەیە دروشمی ڕووخانی ڕێژیمی پەسند کرد.

٣٦- جۆزەردانی ١٣٦٢، ئێعدامی بەکۆمەڵی ٥٩ لاوی مەهاباد لەلایەن ڕێژیمی کۆماری ئیسلامییەوە کە دواتر لە تۆڵەی ئەم کوشتارە هێزی بێستوونی حیزب ٥٩ عەمەلیاتی سەرکەوتووانەی لە دژی ڕێژیم بەڕێوە برد.

٣٧- ٢ی ڕێبەندانی ١٣٦٢، پێکهاتنی کۆنگرەی شەشەمی حیزب و پەسندکردنی سۆسیالیزمی دێموکراتیک وەک ئامانجی دوارۆژ.

٣٨- ٢٦ی سەرماوەزی ١٣٦٤، پێکهاتنی کۆنگرەی حەوتەم.

٣٩- ٢٥ی گەلاوێژ ١٣٦٦، هێزەکانی کۆماری ئیسلامی لە ساڵڕۆژی دامەزرانی حیزبدا لە سەر یەک چەند سەعات بنکەی دەفتەری سیاسی حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێرانیان بە توندترین شێوە بە تۆپ و کاتیوشا کوتا. لەم ئاگربارانەدا ڕێژیم لە چەکی شیمیایی کەڵکی وەرگرت.

٤٠- ٢٨ بەفرانبار هەتا ٢ی ڕێبەندانی ١٣٦٦، پێکهاتنی کۆنگرەی هەشتەم.

٤١- ڕۆژانی ٢٣ تا ٢٩ی ڕەشەممەی ١٣٦٦، دەربازبوونی زیاتر لە ٨٠٠ کەس لە کادر و پێشمەرگە و بنەماڵەکانی حیزبی دێموکرات لە گەمارۆی هێزەکانی سپای پاسداران لە کاتی شەڕی هەڵەبجە و شیمیاییبارانی ئەم شارە.

٤٢- ١ی خاکەلێوەی ١٣٦٧، جیابوونەوەی بەشێک لە کادر و پێشمەرگەکانی حیزب و ڕاگەیاندنی تێکۆشانی خۆیان لەژێر ناوی "حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران، ڕێبەرایەتیی شۆڕشگێڕ"دا.

٤٣- ٢٢ی پووشپەڕی ١٣٦٨، (١٣ی ژوئیەی١٩٨٩) تێرۆری سکرتێری گشتیی حیزب، دوکتور عەبدوڵڕەحمان قاسملوو و عەبدوڵڵا قادریئازەر لە ڤییەن بە دەستی دیپلومات تێرۆریستەکانی کۆماری ئیسلامی لەسەر مێزی وتووێژ.

٤٤- ٩ی خەزەڵوەری ١٣٦٨ (٣١ی ئۆکتوبری ١٩٨٩)، کاندیداکردنی د. عەبدوڵڕەحمان قاسملوو بۆ وەرگرتنی خەڵاتی ئاشتیی نۆبێل لەلایەن ئەنجومەنی دۆستانی گەلی کورد لە ئۆتریش. ئەگەرچی خەڵاتی ئەو ساڵە بەر گورباچۆف کەوت، بەڵام هەر ئەوە کە دوکتور قاسملوو یەکەمین کورد بوو بۆ ئەو خەڵاتە جیهانییە کاندیدا کرا و بە ڕاستییش شایانی بوو؛ بۆ حیزبی دێموکرات، گەلی کورد و خەڵکی ئێران جێگای شانازی بوو.

٤٥- ١ی بەفرانباری ١٣٧٠، پێکهاتنی کۆنگرەی نۆیەمی حیزب (کۆنگرەی قاسملوو)

٤٦- ٢٦ی خەرمانانی ١٣٧١ (١٧ی سێپتامبری ١٩٩٢)، تێرۆری مێکونووس. لەم پەلامارە تێرۆریستییەی کۆماری ئیسلامیی ئێراندا د. سادق شەرەفکەندی، سکرتێری گشتیی حیزب، کاک فەتاح عەبدولی نوێنەری حیزب لە دەرەوەی وڵات، هومایون ئەردەڵان، نوێنەری حیزب لە وڵاتی ئەڵمان و نووری دێهکوردی، چالاکی سیاسی و دۆستی حیزب بە دەستی تێرۆریستە نێردراوەکانی کۆماری ئیسلامیی ئێران شەهید کران.

٤٧- ٢٣ی ڕەشەمەی ١٣٧١، بۆمبارانی بنکەی دەفتەری سیاسی و نەخۆشخانە ئازادی و ماڵ و مووچەی خەڵکی دەوروبەر لە بناری قەندیل لە لایەن کۆماری ئیسلامییەوە کە بووە هۆی شەهیدبوونی چوار تێکۆشەری حیزب. ئەو بۆمبارانە سەرەتای هێرشی ئاشکرای نیزامیی کۆماری ئیسلامی بۆ سەر خاکی هەرێمی کوردستان و دەستێوەردانی بێپەردەی ئەو ڕێژیمە لە کاروباری ئەو بەشەی کوردستاندا بوو.

٤٨- ١٨ی خەزەڵوەری ١٣٧٣، هێرشی ئاسمانیی کۆماری ئیسلامی بە ٦ فڕۆکەی شەڕکەر بۆ سەر بنکەکانی حیزب لە کۆیە و بەئامانجگرتنی پلینۆمی کۆمیتەی ناوەندیی حیزب

٤٩- ٢٣ی خاکەلێوەی ١٣٧٤، پێکهاتنی کۆنگرەی دەهەمی حیزب (کۆنگرەی پەنجا ساڵەی حیزب).

٥٠- ٥ هەتا ٧ی گەلاوێژی ١٣٧٥، هاتنی هێزێکی دووهەزار کەسیی ڕێژیم بۆ نێو قووڵایی خاکی هەرێمی کوردستان بە مەبەستی هێرش بۆ سەر بنکەکانی حیزب لە نیزیک کۆیە. ئەو هێزانە بۆ ماوەی ١٢ ساعەت بێپسانەوە بە تۆپ وکاتیوشا و مووشک بنکە و ماڵەکانی تێکۆشەرانی دێموکراتیان ئاگرباران کرد. کۆماری ئیسلامی بەو هێرش و دەستدرێژییە ئاشکرایە نەک هەر بە مەبەستەکانی کە لە نێوبردن و گرتنی تێکۆشەرانی حیزب، یان لانیکەم وەدەرنانیان لەو ناوچەیە بوو، نەگەیشت، بەڵکوو ڕیسواییەکی تەواوی بۆخۆی لە ئاستی ناوچەکە و دنیادا، کڕی.

٥١- ڕۆژانی ١٩- ٢١ی خەرمانانی ١٣٧٥ (٩- ١١ سێپتامبری ١٩٩٦)، وەرگیرانی حیزبی دێموکرات وەک ئەندامی چاودێر لە بیستەمین کۆنگرەی ئەنتێرناسیۆنالی سۆسیالیست کە لە نیویۆرک و لە مەقەڕی ڕێکخراوی نەتەوە یەکگرتووەکان گیرا.

٥٢- ٢٩ی ڕەزبەری ١٣٧٥، تەحویلدانەوەی ٧ کادر و پێشمەرگەی حیزب لەلایەن بزووتنەوەی ئیسلامیی کوردستانی عێراقەوە بە کۆماری ئیسلامی لە نیزیک شاری هەڵەبجە. کۆماری ئیسلامی دوای نیزیک بە ٨ ساڵ بێدەنگەکردن لە چارەنووسی ئەو گیراوانە، دانی بەوە دانا کە ٦ کەس لەوانی دوای تەحویل وەرگرتنەوە و دوای چەندین حەوتوو ئەشکەنجە و ئازاری لەشی و گیانی، ئێعدام کردوون.

٥٣- ١٩ی بەفرانباری ١٣٧٥، وەسەریەککەوتنەوەی ڕیزەکانی حیزبی دێموکرات پاش ٩ ساڵ جیایی و لێکدابڕانی "حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران" و "حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران- ڕێبەرایەتیی شۆڕشگێڕ".

٥٤- خاکەلێوەی ١٣٧٦، دەرکەوتنی ئاسەواری دەرمانداوکرانی بەکۆمەڵی زیاتر لە ٥٠ کادر و پێشمەرگەی حیزب بەهۆی ژاری "سالیۆم" کە بە پیلانی ئیتلاعات کرابوو.

٥٥- ٢١ی خاکەلێوەی ١٣٧٦ (١٠ی ئاوریلی ١٩٩٧)، دەرچوونی حوکمی مێژوویی دادگای میکۆنووس لە بێرلین و ناساندنی ڕێبەرانی پلە یەکی کۆماری ئیسلامی وەک بڕیاردەرانی تێرۆری د. سادق شەرەفکەندی، سکرتێری گشتیی حیزب و هاوڕێیانی. بە دوای دەرچوونی بڕیاری دادگادا زۆربەی هەرە زۆری وڵاتانی ئەندامی یەکیەتیی ئورووپا، سەفیرەکانی خۆیان لە ئێران بانگ کردەوە و کۆماری ئیسلامی لە ئاستی دونیادا لەگەڵ ڕیسواییەکی بێ وێنە بەرەوڕوو بوو.

٥٦- ١ی بەفرانباری ١٣٧٦، پێکهاتنی کۆنگرەی یازدەهەمی حیزب (کۆنگرەی خەباتگێڕانی خۆڕاگر).

٥٧- ٤ی سەرماوەزی ١٣٧٩ (٢٤ی نوامبری ٢٠٠٠)، پێکهاتنی کۆنگرەی دوازدەهەمی حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران.

٥٨- ١ی بانەمەڕی ١٣٨٣ (٢٠ی ئاپریلی ٢٠٠٤)، پەردە لەسەر هێما (لەوح)ی بیرەوەریی شەهیدانی تێرۆری میکۆنۆس لادرا. ئەم لەوحە لەسەر بڕیاری شارەداری ناوچەی "شارلاتن بورگ" لە شوێنی تێرۆری دوکتور شەرەفکەندی و هاوڕێیانی دانرا.

٥٩- ١٣ی پووشپەڕی ١٣٨٣ (٣_٧ جولای ٢٠٠٤) پێکهاتنی کۆنگرەی سێزدەهەمی حیزب لە کۆیە. لەم کۆنگرەیەدا دروشمی بنەڕەتی حیزب لە "دێموکراسی بۆ ئێران و خودموختاریی بۆ کوردوستان"ەوە گۆڕا و بوو بە "دابینکردنی مافە نەتەوەیییەکانی گەلی کورد لە چوارچێوەی ئێرانێکی دێموکراتیکی فیدڕاڵدا"؛ هەروەها هەڵکردنی ئاڵای کوردستان بەڕەسمیی پەسند کرا.

٦٠- ٢ی ڕەشەممەی ١٣٨٣ (٢٠ فێوریەی ٢٠٠٥)، پێکهاتنی کۆنگرەی نەتەوەکانی ئێرانی فێدراڵ لە بریتانیا بە دەستپێشخەریی و هەوڵدانی حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران

٦١- ١٨ی پووشپەڕی ١٣٨٤ خەڵکی کوردستان بە نیشانەی نارەزایەتیدەربڕین بە کوشتنی بێبەزییانەی شوانە سەیدقادر و جینایەتەکانی دیکەی ڕێژیم لە کوردستان، لەسەر داوای حیزبی دێموکرات زنجیرە خۆپیشاندانێکی بێوێنە لە سەرانسەری کوردستان دەست پێ کرد کە بەهۆی سەرکوتی دڕندانەی کۆماری ئیسلامی دەیان کەس شەهید و بریندار بوون و ژمارەیەکی زۆریش لە خەڵک کەوتنە زیندان.

٦٢- لە ٢٢ پووشپەڕی ١٣٨٥دا و بەبۆنەی حەڤدەهەمین ساڵڕۆژی تێرۆری د.عەبدوڵڕەحمان قاسملوو لەسەر داوای حیزب خەڵکی ڕۆژهەڵاتی کوردستان بۆ نیشاندانی ئەمەگناسییان بەرامبەر بە ڕێبەری شەهیدیان و هەروەها دەربڕینی نەفرەت و بێزاریی خۆیان لە ڕێژیمی ئێران، دوکان و بازاڕەکانیان داخست. مانگرتنی گشتیی سەرانسەری لە ساڵڕۆژی تێرۆری ڕێبەری شەهید د.قاسملوودا، وەک شێوەیەک لە نارەزایەتیدەربڕین، ساڵانی دواتر، چەند جار لە ڕۆژهەڵاتی کوردستان دووپات بۆوە.

٦٣- ١٥ی سەرماوەزی ١٣٨٥، لێکترازانی ڕیزەکانی حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران و ڕاگەیاندنی حیزبی دێموکراتی کوردستان لەلایەن ئەو کادر و پێشمەرگانەی حیزب کە تێکۆشانی سیاسیی خۆیان بەجیا درێژە پێ دەدا.

٦٤- سەرماوەزی ١٣٨٦ (دێسامبری ٢٠٠٧) ئەندامەتیی حیزبی دێموکرات لە ڕێکخراوی دژەمینی ڕێکخراوی نەتەوە یەکگرتووەکان (ژنێڤاکاڵ)

٦٥- ١٦ی ڕەشەمەی ١٣٨٦، پێکهاتنی کۆنگرەی ١٤ی حیزبی دێموکراتی کوردستان (حدک)

٦٦- ٢٠ی خەرمانانی ١٣٨٧، پێکهاتنی کۆنگرەی ١٤ی حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران (حدکا)

٦٧- ٢ی جۆزەردانی ١٣٩٠، پێکهاتنی کۆنگرەی ١٥ی حیزبی دێموکراتی کوردستان (حدک)

٦٨- ٨ی ڕەزبەری ١٣٩١، پێکهاتنی کۆنگرەی ١٥ی حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران (حدکا)

٦٩- ٧ی سەرماوەزی ١٣٩٤ وەرگیرانی حیزبی دێموکراتی کوردستان بە ئەندامەتیی ئەسڵیی ڕێکخراوی ئینترناسیۆناڵ سۆسیالیست. ئەم کۆبوونەوەیەی شورای ئینترناسیۆناڵ سۆسیالیست لە لواندا، پێتەختی ئانگۆلا گیرا.

٧٠- ١٧ی ڕێبەندانی ١٣٩٤، پێکهاتنی کۆنگرەی ١٦ی حیزبی دێموکراتی کوردستان (حدک)

٧١- شەوزستان (یەلدای خوێناوی) ی ١٣٩٥، تەقینەوەیەک لە بەردەم بنکەی دەفتەری سیاسیی حیزب لە کاتی بەڕێوەچوونی ڕێوڕەسمی شەوی یەلدا لە ٨٦ ساڵەی لەدایکبوونی د. قاسملوودا. لەم ڕووداوە تێرۆریستییەدا ٥ کادر و پێشمەرگەی حیزب و دوو پێشمەرگەی ئاسایشی یەکیەتیی نیشتمانیی کوردستان شەهید بوون.

٧٢- نەورۆزی ١٣٩٥، ڕاگەیاندنی "ڕاسانی ڕۆژهەڵات" لەلایەن حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران لە سنوورەکانی نێوان ڕۆژهەڵات و باشووری کوردستان.

٧٣- ١٩ی بەفرانباری ١٣٩٦، کۆبوونەوەی پێنج حیزبی ڕۆژهەڵاتی کوردستان لە بنکەی دەفتەری سیاسیی حیزبی دێموکرات. ئەم کۆبوونەوەیە بووە بەردی بناغەی پێکهاتنی"ناوەندی هاوکاریی حیزبەکانی کوردستانی ئێران" کە ڕۆژی ٣٠ی بەفرانبار ڕاگەیەندرا.

٧٤- ١ی ڕەشەمەی ١٣٩٦، پێکهاتنی کۆنگرەی ١٦ی حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران (حدکا) و گۆڕینی پێکهاتەی بەڕێوەبەریی حیزب

٧٥- ١٧ی خەرمانانی ١٣٩٧، پەلاماری مووشەکیی کۆماری ئیسلامیی ئێران بۆ سەر پلینۆمی کۆمیتەی ناوەندیی حیزبی دێموکراتی کوردستان. لەم پەلامارە تێرۆریستییەدا ١٦ کادر و پێشمەرگەی حیزبی دێموکرات شەهید بوون کە ٦ لەوان ئەندامی کۆمیتەی ناوەندی بوون. لەم ڕووداوەدا زیاتر لە ٥٠ کەسیش بریندار بوون کە بەشێکیان ژن و منداڵ بوون

٧٦- ٢١ی خەرمانانی ١٣٩٧، مانگرتنی بەشکۆ و سەراسەریی کوردستان لەسەر بانگەوازی حیزبی دێموکرات و حیزبە سیاسییەکانی دیکەی ڕۆژهەڵاتی کوردستان. ئەم مانگرتنە بۆ مەحکوومکردنی پەلامارە مووشەکییەکەی ١٧ی خەرمانانی کۆماری ئیسلامی بۆ بنکەکانی حیزبی دێموکرات بەڕێوە چوو.

٧٧- ١٨ی خەزەڵوەری ١٣٩٨، پێکهاتنی کۆنگرەی ١٧ی حیزبی دێموکراتی کوردستان (حدک)

٧٨- ٣٠ی گەلاوێژی ١٤٠١، یەکگرتنەوەی دێموکراتەکان و یەکبوونەوەی ڕیزەکانی حیزبی دێموکرات پاش ١٦ ساڵ لێکدابڕانی حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران و حیزبی دێموکراتی کوردستان.

٧٩- ٦ی ڕەزبەر، دەسپێکی شەپۆلێک هێرشی مووشەکیی کۆماری ئیسلامی بۆ سەر بنکە و بارەگاکانی حیزب. ئەم هێرشانە لە ٢٣ی خەزەڵوەر و ٣٠ی خەزەڵوەریشدا چەند پاتە بوونەوە.

٨٠- ١٥-١٦ی ڕێبەندانی ١٤٠٣. کۆنگرەی یەکگرتنەوەی دێموکراتەکان (کۆنگرەی ١٧ی حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران)

چۆن کەلک لە هزری دوکتور قاسملوو وەرگرین؟

(چەند وانەیەکی دی لە تێڕوانین و بنەما فکرییەکانی قاسملوو)

مستەفا شلماشی

ئاماژە: لە بەشی یەکەمی ئەم وتارەدا کە لە ژمارەی پێشووی "کوردستان"دا بڵاو بۆوە، باسمان لە بنەما هزرییەکانی د. قاسملوو و ڕوانگەی بۆ دیاردە سیاسییەکان و ڕەوتی گۆڕانکارییە ناوچەیی و جیهانییەکان کرد. دواتر هاتینە سەر ئەو وانەگەلەی د. قاسملوو کە وەک میراتێکی فکری بۆ حیزبی دێموکرات و بزووتنەوەی کورد ماوەتەوە و ئاماژەمان بە پێنج تەوەر کرد کە بریتی بوون لە: "کوردایەتیی مۆدێرن بەپێی واقعە سیاسییە تاڵەکانی بزووتنەوەی کورد"، "گرنگیدان بە پەیوەندیی دیپلۆماسی لەسەر بناغەی قازانجی هاوبەش"، "یەکیەتیی نەتەوەیی و دەستوەرنەدان لە کاروباری پارچەکانی یەکتر"، "گرتنەبەری چارەسەریی ئاشتیخوازانە" و "سیاسەت لەسەر بنەمای واقعگەرایی و پڕاگماتیستبوون". لە بەشی کۆتایی ئەم وتارەدا وانەکانی دیکەی میراتی فکریی د. قاسملوو وەرد دەدەینەوە:

شەشەم وانە کە دەبێ لە دوکتور قاسملووی فێر ببین، ڕۆڵی دوکتور قاسملوو لەسەر سەربەخۆیی سیاسییە کە لەنێو حیزبی دێموکراتی کوردستاندا بە تەواوی جێگیر بووە. هەر لەو کاتەوە کە دوکتور قاسملوو وەک نوێنەری حیزبی توودە بۆ پەیوەندیی نێوان حیزبی دێموکرات و حیزبی توودە دیاری کراوە، دەستی پێ کردوە. لە جیاتی ئەوەی کە هەوڵ بدا هەرچی زۆرتر حیزبی دێموکراتی کوردستان بە حیزبی توودەوە گرێ بدا، هەوڵی داوە کە کومیتەیەکی بەڕێوەبەریی سەربەخۆ دروست بێ بۆ ئەوەی حیزبی دێموکرات هیچ پەیوەندییەکی تەشکیلاتی یا گرێدراویی سیاسی بە حیزبی توودەوە نەبێ. کە لە کۆتاییشدا کاریگەریی زۆری دەبێ لەوە دا کە حیزبی دێموکراتی کوردستان پەیوەندییە تەشکیلاتییەکانی بە تەواوی لەگەڵ حیزبی توودە بپسێنێ و تەنانەت لێی دوور کەوێتەوە. تەنیا ئەو دەیتوانی لەبەرامبەر هێرشی سیاسی، ئیدەئۆلۆژیکی و تەشکیلاتیی حیزبی توودەدا کە باشی دەناسی، خۆی ڕابگرێ و بە لێزانی و پێداگرییەوە بەرگری لە سەربەخۆیی حیزبی دێموکراتی کوردستان بکا و نەیەڵێ حیزبی توودە بە فرت و فێڵە ئیدەئۆلۆژیەکانی حیزبی دێموکراتی کوردستان هەڵلووشێ. دەبێ ئەوەمان لەبەر چاو بێ کە لە دوای ڕووخانی کۆماری کوردستان و شەهیدکرانی پێشەوای مەزندا، حیزبی توودە لە گۆڕەپانی سیاسیی ئێراندا دەستێکی باڵای هەبوو و لە ڕاستیدا مەیدانداری بێ ڕکابەر بوو. بەڵام بە هەوڵ و تێکۆشانی کەسانی وەک دوکتور قاسملوو و زۆر کادری لێوەشاوەی دیکە سەربەخۆیی حیزبی دێموکراتی کوردستان پارێزرا.

لە دوای شۆڕشی گەلانی ئێرانەوە کە هێرشێکی دڕندانەی هەموو لایەنە کرایە سەر ڕۆژهەڵاتی کوردستان و شەڕێکی خوێناوی بەسەر کوردستان دا سەپا، جووڵانەوەی گەلی کورد لە ڕۆژهەڵاتی کوردستان پێویستییەکی زۆری بە هاوکاری دەور وبەر هەبوو. حیزبی دێموکراتی کوردستان کەلکی لەو پەیوەندییە وەرگرت کە لە پێش ڕووخانی ڕێژیمی پاشایەتیدا بە هاوکاریی سەرکردایەتیی شۆڕشی ئەیلول لە باشووری کوردستان کە لەو کاتدا لەگەڵ دەوڵەتی عێراق بەیانی یازدەی ئاداریان ئیمزا کردبوو، دامەزرا بوو. حیزبی دێموکراتی کوردستان کەلکی لەو پەیوەندییە وەرگرت، بەڵام هەرگیز سەربەخۆیی خۆی لەدەست نەدا و هەر لەو کاتەدا کە لە ناکۆکی نێوان ڕێژیمەکانی عێراق و ئێران کەڵکی وەردەگرت، سەربەخۆیی سیاسی خۆی بە تەواوی پاراستبوو. لەگەڵ جووڵانەوەی ڕزگاریخوازیی باشووری کوردستانیش پەیوەندییەکی نەتەوەیی و سیاسی هەبوو. ئەوە زۆرتر لەژێر ڕێبەرایەتیی دوکتور قاسملوودا بەدی هاتبوو. ئەوە کە تا ئێستاشی لەگەڵ بێ پاراستنی سەربەخۆیی سیاسی لە حیزبی دێموکراتی کوردستاندا وەک ئەسڵێکی نەگۆڕ چاو لێ دەکرێ و لە سەرهەڵدانی زۆر کێشەدا هەمیشە حیزبی دێموکرات لەبەر چاوی دەگرێ و زۆر بە مەتانەت و لەسەرەخۆیی دەجووڵێتەوە و خۆی تێکەڵ بە ئەجێندا بیانییەکان ناکا و بە سەربەخۆیی بڕیار دەدا، سیاسەتێکە کە لە زەمانی دوکتور قاسملوودا نیهادینە کراوە. ئەوەی کە حیزبی دێموکراتی کوردستان، سەرەڕای کەلک وەرگرتن لە تاقیکردنەوەی گەلانی دیکە و خوێندنەوەی ئیدەئۆلۆژییە جۆراوجۆرەکان و لە زۆر بواردا کەلکوەرگرتن لێیان، هەمیشە سیاسەتی تایبەتیی خۆی هەیە و لەژێر تەوژمی هیچ ئیدئۆلۆژییەکدا نیە و بەپێی هەلومەرجی سەردەم هەڵوێست دەگرێ و نوسخەی پێچراوە لە هیچ هێزێک قەبووڵ ناکا، ئاکامی هەوڵ و تێکۆشان و ڕۆڵی گەورەی دوکتور قاسملوو لە جێگیرکردنی سەربەخۆیی سیاسی لە نێو حیزبی دێموکراتی کوردستاندایە.

هەر بە سەرکردایەتیی دوکتور قاسملوو بوو کە لە سەرەتای سەرکەوتنی شۆڕشی گەلانی ئێراندا حیزبی دێموکرات چەندین بڕیاری وەک دەنگنەدان بە کۆماری ئیسلامی، مەحکوومکردنی دەستبەسەرداگرتنی سەفارەتی ئامریکا و ڕەتکردنەوەی بیانووی خەبات لە دژی ئیمپڕیالیزم بۆ داپۆشینی ویستی نەتەوایەتیی ڕەت کردەوە.

هەر بە هۆی ئەو سەربەخۆیی سیاسییەوە بوو، کە لە شەڕی کۆماری ئیسلامی و عێراقدا حیزبی دێموکراتی کوردستان و جووڵانەوەی کورد لە ڕۆژهەڵاتی کوردستان خەباتی خۆی تێکەڵ بەو شەڕە نەکرد. حیزبی دێموکراتی کوردستان ڕایگەیاند کە ئەگەر کۆماری ئیسلامی شەڕ لە دژی خەڵکی کوردستان ڕاگرێ، هەموو هێزی خۆی بۆ پاراستنی سنوورەکان بەکار دێنێ. تەنانەت کاتێکیش کە کۆماری ئیسلامی شەڕی دژی گەلی کوردی هەر درێژەدا، لە هەموو ئەو سنوورانەی کە پێشمەرگەی ڕۆژهەڵاتی تێدا بەهێز بوون، عێراق نەیتوانی بێتە نێو خاکی ڕۆژهەڵاتی کوردستان و بەشی گەورەی ڕۆژهەڵاتی کوردستان لە کارەساتی شەڕی ئێران و عێراق پارێزرا. هەڵبەت پێویستە ئیشارە بەوە بکەم کە هێزەکانی دیکەی ڕۆژهەڵاتی کوردستانیش ئەو پرینسیپە گرنگەیان پاراست.

حەوتەم: کەلکوەرگرتن لە دەرفەتەکان بە هەڵوێست گرتنی خێرا و نەترسانە لە کاتی هاتنە پێشی دەرفەتەکاندا، یەکێکی دیکە لە تایبەندییە بەهێزەکانی دوکتور قاسملوو بوو. لە کاتی سەرهەڵدانی نارەزایەتییەکان لە سەردەمی شادا هەر زوو دکتور قاسملوو وەک دەرفەت چاوی لێ کرد، خوێندنەوەی وردی بۆ کرد و زوو بڕیاری دا کە لەو دەرفەتە پێویستە کەلک وەرگیرێ و تەنانەت کارێکی کرد کە حیزب بەوەخت بەرنامەی بۆ داڕێژێ. هەربۆیە پێش ئەوەی کە ڕێژیمی شا بڕووخێ، کومیتەی زاگرۆس بە سەرپەرستیی خودی دوکتور قاسملوو پێکهات و کومیتەیەک لە ڕێبەرایەتی بە خودی دوکتور قاسملووشەوە خۆی گەیاندەوە نێوخۆی کوردستان و ئێران و ئەلحەق کە کاری گەورەشی کرد. هەر ئێستاش هەلومەرج لە نێوخۆی ڕۆژهەڵاتی کوردستان و ئێران دەرفەتی زێڕینی خوڵقاندوە و پێویستە بە وردبینییەوە هەڵسەنگاندنی بۆ بکرێ و بەرنامەی بۆ داڕێژرێ و بۆ کەلکوەرگرتن لەو دەرفەتە هەنگاو هەڵگیرێ. پێویستە لە تاقیکردنەوەی کومیتەی زاگرۆس، کە لە ژێر ڕێبەرایەتیی دوکتوور قاسملوو دا هەنگاوی بوێرانەی هەڵێناوەتەوە کەڵک وەرگیرێ. ئەوەیە کەلکوەرگرتن لە مێژوو. بێگومان ئەوەش ورەی سیاسی، وردبینی، لێبڕاوی و چاونەترسی گەرەکە.

لە ڕێبازی پڕ لە سەروەریی دوکتوور قاسملوودا و لە هزری دەوڵەمەند و پڕ لە زانستی ئەودا دەکرێ دەیان وانەی گرنگی خەبات و تێکۆشان هەڵێنجین. باوەڕبوون بەخۆ و پێداگری لەسەر بەردەوامبوون لە خەبات تەنانەت لە هەستیارترین و دژوارترین زەمانەکانیشدا و خۆگونجاندن و سیاسەتسازیی بەردەوام بە پێی هەل ومەرج و ڕوانینی ورد بینانە بۆ داهاتوو، هەموویان لەو باسە گرنگانەن کە لە هزری قاسملوو دا خەت و نیشانیان بۆ کیشراوە، بەڵام بەخاتری کەمبوونی کات و بوونی بەرنامەی زۆرتر بەو چەند خاڵە گرنگە بەسندە دەکەین و ئێستا دەبێ دیاری بکەین کە ئێمە ڕێبوارانی ڕێگای شەهیدانی ڕێبەر پێشەوا، قاسملوو و شەڕەفکەندی چۆن و بە چ شێوەیەک کەڵک لەو هەموو ئەزموونە دەوڵەمەندە وەردەگرین. بەپێویستی دەزانم ئەوەش لە چەند خاڵێکدا کورت بکەمەوە تا لە دەریای ئەزموونەکەدا سەرگەردان و ون نەبین:

یەکەم: پێویستە هەموومان خۆ لەوە بپارێزین کە موزایەدەی سیاسی بە هزر و بیر و بۆچوونەکان و شێوەی ڕێبەریکردنی شەهید دوکتور قاسملووەوە بکەین. قاسملوو وەک ئەندامێکی بەرهەمهێنەر لە نەتەوەیەک بەشی هەموو کوردی تێدایە. هەروەها ڕێبەری هەموو ئەندامێکی دێموکرات بووە وەکوو ڕێبەرێکی کاریزماتیک کە تاکوو ئێستاش و دوای شەهیدبوونیشی باندۆڕی هەیە. کە وابوو لە کوردستانی گەورەدا هیچ بەشێک ناتوانێ قاسملوو تەنیا بە هی خۆی بزانێ و لە نێو بنەماڵەی دێموکراتیشدا هیچ کەس ناتوانێ تەنیا خۆی بە درێژەدەری ڕێگای قاسملوو پێناسە بکا و ئەوانی دیکە بە دژبەری ئەو ڕێبازە لە قەڵەم بدا. قاسملوو بۆ خۆی درێژەدەری ڕێگایەک بووە کە دەیان شەهیدی ڕێبەری وەک پێشەوا قازی محەممەدی لە پێناوی نەتەوەکەیدا قووربانی کردوە. هەموو ئەندامان، پێشمەرگەکان و لایەنگرانی دێموکراتیش لە ڕابردوو، لە ئێستا و لە داهاتووش دا هەر ڕێبواری ئەو ڕێگایەن، کە دیارە شەهیدی ڕێبەر دوکتور قاسملوو باشترین ڕێنیشاندەری ئەو بنەماڵە گەورەیە بووەو وانەی زۆر بە نرخی بۆ بەجێ هێشتووین.

دووەم : تێبینی یەکی گەورەی دیکە ئەوەیە کە هیچمان هەوڵ نەدەین بیر و هزری شەهیدی ڕێبەر دوکتور قاسملوو بکەینە جۆرێک لە مەزهەب یا ئیدەئۆلۆژیی نەگۆڕ. کە قابیلی پێداچوونەوە و هەڵسەنگاندن نەبن. یا نەکرێ ئاڵ و گۆڕیان بەسەر دا بێ و لە گەڵ هەل و مەرجی تازە نەگونجێندرێن. هەرچۆنێک بێ هزر و سیاسەت و تەنانەت زانستی هەموو بلیمەتەکانی دنیا لەسەر بناغەی داتاکانی سەردەمی خۆیان داڕێژراون و ڕەنگە (بەشێک) لەو زانیاری و داتایانە لە کاتی ئێمەدا گۆڕابن. کە وابوو هیچ تیۆرییەکی سیاسی و تەنانەت تیۆرییەکی زانستیش نەگۆڕ نیە و دەکرێ بە پێی هەلومەرج گۆڕانی بەسەردا بێ. بۆیە هەر تیۆری و تێزێک پێویستە بەپێی هەلومەرجی هەنووکەیی هەڵسەنگێنرێ، تا بزانین چەندی لەگەڵ داتاکانی ئەم سەردەمە دەگونجێ. تەنیا ئەو پرێنسیپانەی کە لە سەرەوە باسمان کردن، نەگۆڕن.

سێهەم: لە هەڵسەنگاندنی مێژوومان‌دا غەدرە پارێزراوی بۆ کەس دانێین. بە ڕێبەرانی گەورەی وەک پێشەوا قازی محەممەد، دوکتور قاسملوو، یا دوکتور شەڕەفکەندیشەوە. ڕووداوە مێژووییەکان دەبێ وەک خۆیان هەڵسەنگێنین. بێ لە بەرچاوگرتنی ئەوەی کە کێ ڕۆڵی سەرەکی تێدا هەبووە. ئەگەر لەو ڕووداوانە دا تەنانەت ڕێبەرێکی کاریزمای وەک شەهید دوکتور قاسملووش نەخشی سەرەکی هەبووبێ، پێویستە بابەتیانە شرۆڤەیان بکەین.

چوارەم: نابێ بەدایم دووبارەی بکەینەوە کە ئیدی قاسملوویەکی دیکە ناتوانێ لە دایک ببێتەوە. ڕەنگە دوای شەهیدکرانی پێشەواش لە لایەن دڵسۆزان بە گەل و نیستمانەوە ئەو قسانە کرابن، بەڵام دوای ئەویش قاسملوو و شەڕەفکەندی لە دایک بوون و گومانیشمان نەبێ هەر ئێستا زۆر کەسی وامان هەن کە ئەگەر ڕۆڵی خۆیان بدۆزنەوە و بە ڕاددەی ئەوان لە خۆبووردوویان هەبێ، دەتوانن بەشێکی گەورە لە کەلێنەکە پڕ بکەنەوە. بۆیە نابێ هەوڵ بدەین ڕێبەرانی ئەوڕۆمان بە سەروەرانی پێشوومان بشکێنین. نابێ ڕێگای بڕیاردان لە ڕێبەرانی ئێستامان بەربەست بکەین. بە هەرحاڵ ئێمە لە سەردەمێکی جیاوازدا دەژین، مەجبوورین بەپێی ئیمکانات و هەلومەرجی ئەمڕۆ سیاسەت بکەین و هەنگاو هەڵێنین.

پێنجەم: خەتایەکی گەورەمان بەرامبەر سیمبۆلەکانی خەباتمان کردوە ئەگەر بمانهەوێ وەک ئامرازێک لە دژی ئەو کەسانە بەکاریان بێنین کە جیاوازی بۆچوونیان لەگەڵ ئێمە هەیە. یەکێک لە بەهاکانی کە دوکتور قاسملوو زۆری هەوڵ دەدا بیهێنێتە نێو سایسەتی کوردییەوە، پلۆڕالیزمی سیاسی و قبووڵکردنی جیاوازییەکان بوو. ئێستا زۆر غەدرێکی گەورە دەبێ لە خودی ئەو، ئەگەر هەوڵ بدەین جیابیران بکوتین بەوەی کە گۆیا لە ڕێبازی قاسملوو لایان داوە، یا دژی بۆچوونەکانی قاسملوون. سەنگەرگرتن لە پشت سیمبۆلە نەتەوەیی و حیزبییەکان لە بایەخی ئەوان کەم دەکاتەوە. ئەوان دەبێ بە پانتایی نەتەوە، حیزب و ڕێکخراوە جۆراوجۆرەکان و بیر بۆچوونە جۆراوجۆرەکان، کارتێکەرییان بمێنێ. ئەوەیە ڕێزلێنانی ڕاستەقینە لەوان، بەردەوامی دان بە ڕێبازیان و کەڵکی ئەرێنی وەرگرتن لێیان.

خەتایەکی گەورەمان بەرامبەر سیمبۆلەکانی خەباتمان کردوە ئەگەر بمانهەوێ وەک ئامرازێک لە دژی ئەو کەسانە بەکاریان بێنین کە جیاوازی بۆچوونیان لەگەڵ ئێمە هەیە. یەکێک لە بەهاکانی کە دوکتور قاسملوو زۆری هەوڵ دەدا بیهێنێتە نێو سایسەتی کوردییەوە، پلۆڕالیزمی سیاسی و قبووڵکردنی جیاوازییەکان بوو. ئێستا زۆر غەدرێکی گەورە دەبێ لە خودی ئەو، ئەگەر هەوڵ بدەین جیابیران بکوتین بەوەی کە گۆیا لە ڕێبازی قاسملوو لایان داوە، یا دژی بۆچوونەکانی قاسملوون

با لە وتە و تیۆرییەکانیان بۆ کوتانی جیابیرانمان کەلک وەرنەگرین کە لە هەلومەرجێکی جیاوازدا لە لایەن ئەو سیمبۆلە نەتەوەییانەوە داڕێژراون. با هەر مەسەلەیەک لە زەمان و مەکانی خۆیدا هەڵسەنگێنین و ئەگەر بەڵگەی قانیعکەرمان بە دەستەوە نەبوو لە پشت ڕێبەرانی وەک شەهید قاسملووەوە سەنگەر نەگرین.

ئەوەی بۆ ئێمە گرنگە ئەوەیە کە هزر و بیری قاسملووەکان بەپێی هەلومەرجی ئەمڕۆ هەڵنەسەنگێنین و لە تاقیکردنەوەکانیان کەلک وەرگرین. لە هێڵە گشتییەکانی ڕێبازی ئەواندا کە لە سەرەوە ئیشارەیان پێکرا بمێنینەوە و بەپێی ویستەکانیان، بەڵام بە میکانیزمی ئەمڕۆیی کە لەگەڵ هەلومەرجی سەردەمدا بگونجێ، بەرنامەی کارمان داڕێژین.

ئایدۆلۆژییەکان و حیزبی دێموکرات

(سێکوچکەی ژێکاف و حیزبی دێموکرات، کۆمار و کەسایەتیی قازی محەممەد)

ئەلبورز ڕوئین‌تەن

یەکێک لە کاریگەریی کۆماری کوردستان تا بە ئێستاش بەپێچەوانەی کۆماری ئازەربایجان کە لەژێر هەژموونیی بلۆکی سوسیالیزمدا بوون هەر ئەو ڕاستییە بوو کە کۆماری کوردستان هەڵقوڵاوی ناسیونالیزمی کوردان بوو. حیزبی دێموکرات و کۆماری کوردستان لە دەورانی دوای کۆمەڵەی ژێکافیش هەر توانیویەتی بیری ناسیونالیستیی خۆی بپارێزێ و هەوڵ بدات بێ دژایەتییەکی ڕادیکاڵ لەگەڵ چەپ و ڕاست هەوڵی کەلکوەرگرتن لە هەر لایەک بدات بۆ خزمەتکردن بە دۆزی ڕەوای کورد؛ تەنانەت ئەگەر سەرکەوتووش نەبێ بەڵام هەر ئەوەی کە نەبووە بە خزمەتکاری ئایدۆلۆژییەک بە سەرکەوتنێکی گەورە دادەنرێت.

ئاماژە: هەبوونی چوارچێوەیەکی هزری بۆ ئەوەی مانا بە جیهان و کردە و ئامانجەکانی ببەخشێ، لە زووەوە بەشێک لە هزری مرۆڤایەتی بوە، بەڵام ئەوەی بە ناو ئایدۆلۆژی باسی لێوە دەکرێ لە سەردەمی ڕۆشنگەری لە فەڕانسە داهێنراوە بۆ ئەوەی چوارچێوەی سیستمی هزری و فەلسەفییەکاندا دیار بکات و لە دوو سەدەی ڕابردو بە ئەرێنی و نەرێنی زۆر باسی لە سەر کراوە. هەر بۆیەش پێش ئەوەی ئایدۆلۆژییەکان جێگەی مشتومڕ بن ئەوە ئایدۆلۆژیا بۆ خۆشی هەر جێگای مشتومڕە کە چۆن ژیانی بوونەوەرێکی کۆمەڵایەتی وەک مرۆڤ کە بەگوێرەی ئەرەستو بوونەوەرێکی سیاسییشە و لەژێر کاریگەریی دەیان فاکتەری گۆڕاو و نەگۆڕیش‌دایە بخرێتەوە ئەو چوارچێوەیە و تەنانەت قەتیس بکرێتەوە، جا لە هەمووشی خراپتر هەموو کۆمەڵگەکان وەک یەک ببینرێ. بۆ نموونە ئایدۆلۆژیی ئیدئۆلۆگێکی وڵاتێکی سەرمایەداری کە قوناغە جیاوازەکانی مێژوو تێپەڕی کردوە و لەژێرکاریگەری مۆتۆڕی بوخاردا شۆڕشی گەورەی وەک پیشەسازیی داهێناوە و لە وڵاتێکی دیکە کە لە قوناغ و سەردەمی زۆر جیاوازدا دەژیت کۆپی بکەی و تەنیا ڕێگەی بەختەوەری و ڕزگاری هەر ئەو ئایدۆلۆژییایە بزانی.

جا لەوانەش خراپتر لە سەردەمی هۆشی دەستکرد لە تۆڕە کۆمەڵایەتییەکاندا بکەویە نێو جەدەلێک کە وڵاتانی داهێنەری هۆشی دەستکرد نزیکەی سەد ساڵ پێش یەکلایان کردۆتەوە. لە وەها دۆخێکدا بۆ جووڵانەوەیەکی سیاسی و ڕێکخراوی کارای ئەو جووڵانەوەیە دەبوا زیاتر لە چییەتی ئایدۆلۆژیاکەی، چۆنیەتیی گەیشتن بە ئازادی -بۆ ئەوەی بتوانێ سیستمی هزری بۆ خزمەتی خەڵکی خۆی دیاری بکات- جێگای مشتومڕ با. ئەوە بەو مانایە نیە کە ئەو جووڵانەوەیە یا ڕێکخراوەیە پێویستیی بە چوارچێوەیەکی هزری یا دنیابینیەک بۆ داهاتوو نەبێ، بەڵکوو پێویستە ئەولەوییەت بە ئازادبوون بدرێت و لە پەنا ئەو ئەولەوییەتەش کار بۆ شیکردنەوەی چییەتیی ئایدۆلوژی ئەو ڕێکخراوەیە بکرێت. مەبەستی ئەو نووسینەش ئەوەیە گرینگی ئەولەوییەتی ئازادی وەبیر بهێنێتەوە و لە پەنا ئەوەش چییەتیی ئایدۆلوژی حیزبی دێموکرات بخاتە بەر باس.

کۆمەڵەی ژێکاف و حیزبی دێموکرات

بێگومان گەڕانەوە بۆ مێژوو و قوناغەکانی دەتوانن یاریدەدەری پرسی ئایدۆلۆژیی حیزبی دێموکرات بن، ئەو مێژووەش بۆ ڕێکخراوی کۆمەڵەی ژێکاف و حیزبی دێموکرات دەگەڕێتەوە. بەر لە کۆمەڵەی ژێکاف وێڕای هەندێ جووڵانەوەی کاتیی بچووک و گەورە ئێمە دوو شۆڕشی شێخ عوبەیدوکڵا و شۆڕشی سمکۆ دەبینین، کە بناغەی هزریی ئەوان لەسەر ئازادیی کوردستان بنیات نراوە و ئەوەندی لە بیری ئازادکردنی کوردستان‌دان، بیریان لەوە نەکردۆتەوە ئەگەر ئازاد بوو چۆنی بەڕێوە ببەن. ئەو وەپێشخستنی ئازادییە لە سەردەمی کۆمەڵەی ژێکافیش هەر هەبووە، بەڵام بەو جیاوازییە لە کۆمەڵەی ژێکافدا ئەوە ڕێبەری کاریزما و ئازا و زانا نیە کە دەتوانێ ئەو کارە بکات، بەڵکو وئەوە توێژی ڕووناکبیر و زانا و ڕێبەریی بەکۆمەڵە کە بە چەکی زانست دەتوانی ئەو کارە بکات. دەبینین کە کار بۆ ئەو ئامانجەش کراوە و ئەمە لە دوتوێی بڵاوکراوەی "نیشتمان" بڵاوکەرەوەی بیری "کۆمەڵەی ژێکاف"دا زۆر بە باشی دەبیندرێت. تەنانەت جەختکردن لە سەر ئەو بابەتە ئەوەندە بایەخی لای چالاکانی ئەو ڕێکخراوەیە هەبوو کە نەیاندەویست ڕێکخراوەکە بدەن بە دەستی ئاغا و شێخ بەڵکوو دەیانهەویست بە شێوەی ئاسۆیی بەڕێوەی ببەن.

لێرەدا پرسی ئەوە دێتە پێش ئەدی چۆن پێشەوای نەمر بوو بە کەسی یەکەمی ئەو ڕێکخراوەیە و دواتر بوو بەسەرۆکی حیزبی دێموکرات و سەرۆککۆماری کوردستان؟ هۆکارەکەی بۆ ئەوە دەگەڕێتەوە کە پێشەوا هەموو خسڵەتەکانی ڕووناکبیری زانا و ئازای کۆمەڵگەی هەبوو و سەرەڕای ئەوانەش پێگەی ئایینی و عەشیرەتی و ناوبانگەکەی وای کردبوو ئەو پێداویستییەی کۆمەڵەی ژێکاف پڕ بکاتەوە. د. جەماڵ نەبەز لە لێکۆلینەوەیەکی لەسەر بڵاوکراوەی "نیشتمان" بەو ئاکامە دەگات کە کۆمەڵەی ژێکاف ڕێکخراوێکی ناسیونالیستیی دروستکراوی وردە بۆرژوازیی ڕووناکبیری کورد بووە و لەسەر ڕێچکەی ناسیۆنالیستیی کلاسیکی کورد بەڕێوە چووە. د. یاسین سەردەشتی لە باسکردن لەسەر ژێکاف بەو ئاکامە دەگات کە "ئامانجی یەکەمی کۆمەڵەی ژێکاف بەدیهێنانی خودموختاری بوو بۆ گەلی کورد لە کوردستانی ئێراندا. مەسەلەی خەباتیشی بۆ ڕزگارکردنی سەرانسەری کوردستانی مەزن و یەکگرتنەوەی کوردستانی دابەشکراو و دامەزراندنی دەوڵەتێکی سەربەخۆ بۆ قوناغێکی دواتر دانابوو. کۆمەڵە بۆ بەدیهێنانی ئامانجەکانی پشتی بە زانست و خوێندەواری و گەشەکردنی کۆمەڵایەتی دەبەست لە جیاتی چەک و پەلامار و هێرشبردن. هەر بۆیە لە قوناغی یەکەمی دامەزراندن زۆر هێرشی تەبلیغاتیی دەکردە سەر شێوازی کاری عەشیرەتی. بە لەبەرچاوگرتنی ڕەوشی ئایینیی کوردستان، کۆمەڵە بنەماکانی خۆی لە سەر چوار کۆڵەکە دامەزراندبوو: ئیسلامییەت، کوردایەتی، مەدەنییەت و ئاشتیخوازی".

ئەگەر بناغە و کۆڵەکەی دامەزرانی حیزبی دێموکرات بە کۆمەڵەی ژێکاف بزانین و لە کاریگەریی کۆمەڵەی ژێکاف لەسەر قوناغەکانی دواتر ورد بینەوە، دەبین کە حیزبی دێموکرات لەسەر بناغەی ناسیۆنالیستیی کورد بۆ ئازادیی کورد و کوردستان دامەزراوە و، تەنانەت لە سەرەتاوە داوای ئازادکردنی کوردستانی گەورەی کردوە و لەگەڵ پارچەکانی دیکەی کوردستانیش لە پەیوەندیدابووە. هەوڵی پەیماننامەی سێ سنووریش کە لە بیرەوەریی کەسایەتییە جیاوازەکاندا باسی لێ کراوە، نمونەی ئەو بیرۆکەیەیە. تەنانەت ئەگەر لە بڵاوکراوەی "نیشتمان"یشدا باسی لایەنی بێگانە کرابێ، مەبەست لێی وەرگرتنی یارمەتی بۆ ئەو بیرۆکە سەرەکییە بوو. لە ساڵەکانی دواتری کۆمەڵەی ژێکافدا ئەگەر بیرۆکەی کوردستانی گەورە کاڵیش بووبێتەوە، مەبەست لێی ئینکار و پاشگەزبوونەوە نەبووە، بەڵکوو ئەولەوییەتەکان بەگوێرەی هەلومەرج گۆڕانکارییان بەسەردا هاتوە. بەگوێرەی هەموو بەڵگەکان نە سۆسیالیزم و نە لیبڕالیزم تەوەر نەبووە، بەڵکو تەوەری سەرەکی هەر ناسیۆنالیزم و نەتەوەی کورد و کوردستان و ئازادییەکەی بووە.

کۆماری کوردستان

کۆماری کوردستان بە هەموو کەموکوڕییەکان و بەرتەسکبوونی بازنەی حوکمڕانییەکەی لە جوغرافیایەکی سنوورداریشەوە بە خاڵێکی وەرچەرخانی مێژووی نەتەوەی دادەنرێت. ئەوە کە کۆماری کوردستان چۆن بەو تەمەنە کورتەوە ئەوەندەی کاریگەریی لە سەر دۆزی ڕەوای کورد لە هەموو بەشەکانی کوردستان هەبووە، دەگەڕێتەوە بۆ ئەو ڕاستییەی کە کۆماری کوردستان دەرخەری حەقیقەتی ویستی کورد بۆ سەربەخۆیی و سەروەریی خۆی بووە. بۆ لێکۆڵینەوە لە سەر ئایدۆلۆژیی کۆماری کوردستان وەک دەوڵەت لێوردبوونەوە لە ئایدۆلۆژیی سێ کۆڵەکەی کۆمەڵەی ژێکاف، حیزبی دێموکرات و پێشەوای نەمر قازی محەممەد پێویستە. چونکە کۆمەڵەی ژێکاف وەک باکگراواندی حیزبی دێموکرات حیزب وەک ڕێکخستنێکی سیاسی و هەروەها کەسایەتیی پێشەوای نەمر وەک ڕێبەرێکی کاریگەر ڕۆڵی سەرەکییان لە بیچمدانی دۆخی ئەو کات هەبووە تەنانەت ئەگەر هەندێکجار ڕۆڵی هەر سێ ئێلمێنتەکەش هەر وەک یەک بنوێنێ.

لە تێڕوانینی هەر سێ ئێلمێنتەکەدا خزمەت بە ئایدۆلۆژییەکی دیاریکراو نابیندرێ، بەڵکوو بە شایەدیی هەموو ئەوانەی پەیوەندیی ڕاستەوخۆیان بە دۆخی ئەو کات هەبووە و تەنانەت کۆماری کوردستانیان لە نزیکەوە دیتوە، بە ئاشکرا دەڵێن کۆماری کوردستان کۆمارێکی دێموکراتیکی نەتەوەی کورد بووە. ئەوە کە چەند توانیویەتی لەوبارە سەرکەوتوو بێت باسێکی دیکەیەم بەڵام نە نوێنەرانی ئیمپیریاڵیزم و لیبڕالیزم توانیان بڵێن کە ئەمە سەر بە سۆسیالیزمە و نە سۆسیالیستەکانیش توانییان وەک حیزبە چەپەکانی دیکە بیخەنە ژێر ڕکێفی خۆیان و نەیاندەتوانیش بڵێن کە ئەو کۆمارە سەر بە ئەمریکا و بریتانیایە. تەنانەت هەمووشیان گلەییان هەبوو لە سیاسەتی سەربەخۆیی کۆماری کوردستان و کۆماری کوردستانیش دەیهەویست لە نێوان سیاسەتی زلهێزان شوێنێک بۆ کورد و کوردستان لە دونیای پاش شەڕی جیهانی دووەمدا کە نەزمەکەی ڕێک دەخراوە بۆ خۆی ببینێتەوە.

بە دڵنیاییەوە یەکێک لە کاریگەریی کۆماری کوردستان تا بە ئێستاش بەپێچەوانەی کۆماری ئازەربایجان کە لەژێر هەژموونیی بلۆکی سوسیالیزمدا بوون هەر ئەو ڕاستییە بوو کە کۆماری کوردستان هەڵقوڵاوی ناسیونالیزمی کوردان بوو. هەر چەند بەشێک لە لێکۆلەران کەموکوڕیی ئەو ناسیۆنالیزمە زیاتریش زەق بکەنەوە بەڵام ناتوانن ئینکاری ناسیونالیستبوونی کۆماری کوردستان بکەن. هەر بۆیەش حیزبی دێموکرات و کۆماری کوردستان لە دەورانی دوای کۆمەڵەی ژێکافیش هەر توانیویەتی بیری ناسیونالیستیی خۆی بپارێزێ و هەوڵ بدات بێ دژایەتییەکی ڕادیکاڵ لەگەڵ چەپ و ڕاست هەوڵی کەلکوەرگرتن لە هەر لایەک بدات بۆ خزمەتکردن بە دۆزی ڕەوای کورد. تەنانەت ئەگەر سەرکەوتووش نەبێ بەڵام هەر ئەوەی کە نەبووە بە خزمەتکاری ئایدۆلۆژییەک بە سەرکەوتنێکی گەورە دادەنرێت.

لە دوای ڕووخانی کۆماری کوردستان تا ڕووخانی ڕێژیمی پاشایەتی

هەر چەند ئەو قوناغە واتە لە دوای ڕووخانی کۆماری کوردستان تا ڕووخانی ڕێژیمی پاشایەتی خۆی بە سەر چەند قوناغی دیکەدا دابەش دەبێت و هەر یەک لەو قوناغانە تایبەتمەندیی خۆی هەیە و تەنانەت هەندێک جار جیاوازییەکی دژ بە یەکیش دەبیندرێ، بەڵام ئایدۆلۆژیی حیزب لە خاڵی سەرەتا، واتە کۆماری کوردستان و خاڵی کۆتایی واتە ڕووخانی ڕێژیمی پاشایەتی لێک دەچوون.

لە دوای کۆماری کوردستان کە خەباتی کورد و حیزبی دێموکرات بەبێ ڕێبەر و تەنانەت ڕێبەرایەتی ماو،ە چونکە کاراکتەرە سەرەکییەکانی خەبات یا لە سێدارە دران یا ئاوارە و یان دەنا پاسیڤ بوون. هەر بۆیەش ئەوانەی کە خۆیان بە چالاکی ئەو دۆزە و ڕێبازە دەدیت لەسەر بنەمای دوژمنی هاوبەش لە حیزبی توودە نزیک بوونەوە و بە جورێک هاوپەیمانی، هەماهەنگی یا هاوکاریی تەشکیلاتی یا هەر ناوێکی دیکەی لێ بنێین لەگەڵ حیزبی توودەدا دروست بوو. هەروەها بە هۆی ئایدۆلۆژیی حیزبی توودە کە چەپێکی سۆسیالیستیی لایەنگری تۆخی یەکیەتیی سوڤیەتی بوون، ئەوەش کاریگەری بەسەر بیرکردنەوەی چالاکانی حیزبی دێموکرات لەو دەورەیەدا هەبوو بەڵام هەر زوو دەرکەوت کە ئەو بیرکردنەوەیە لەگەڵ ڕەساڵەت و ئایدۆلۆژیی حیزبی دێموکرات کە بۆ دابینکردنی مافی نەتەوەیی دامەزراوە ناگونجێ. هەر بۆیە پارادۆکسەکان زەقتر دەبوون و چالاکانی کوردیش کە دوای ترۆمای ڕووخانی کۆماری کوردستان وەخۆ هاتبوونەوە، لە کۆنفڕانسی یەکەمی حیزب لە ساڵی ١٣٣٤دا بڕیاری پچڕاندنی یەکیەتیی تەشکیلاتییان لەگەڵ حیزبی توودە ڕایگەیاند و ئەو پچڕاندنە بە مانای ئەوە بوو تەنانەت ئەگەر حیزب چەپیش بێت، پەیڕەوی چەپی توودەیی و سۆڤیەتی و چەپی ڕادیکاڵی نیە کە گرینگە.

لە نێوان کۆنفڕانسی یەک هەتا کۆنفڕانسی سێیەم (١٣٥٠) هەموو کاتێک لە نێوان باڵی ڕاست و چەپی حیزبدا مشتومڕی جیدی هەبووە، لێرەدا پێویستە ئاماژە بەو ڕاستیەش بکەین مشتومڕی یا ناکۆکییەکان چەندە تەشکیلاتی یا ئایدۆلوژیک بوون یا چەندە ڕەنگدانەوەی بیرکردنەوەی بەدەنە یا ناکۆکیی ڕێبەرایەتی بوون هەر بۆخۆی جێگای باسە؛ چونکە تا بە ئەمڕۆش زۆر جار ناکۆکییەکانی تەشکیلاتی بۆ ئەوەی ڕەواییان پێ بدرێ بە شێوەیەکی دیکە نیشان دەدرێن. بەڵام ئەگەر وا دابنێین کە ئەو ململانێیە ململانێیەکی ئایدۆلوژیکییش بووە ئەوە کۆنگرەی دووی حیزب بە ڕێبەرایەتیی عەبدوڵڵا ئیسحاقیی ڕاستی ناسیونالیستی بەستراوە و حیزب لە کۆنگرەی سێیەمیی خۆی بە ڕێبەرایەتیی دکتور قاسملوو هاتۆتە سەر بەرنامەی چەپی دێمموکراتیک.

لێرەدا شایانی باس ئەوەیە هەم ناسیۆنالیست و ڕاستبوونی کۆنگرەی دوو، هەم چەپی دێموکراتیکی کۆنگرەی سێ جێگای باس و شرۆڤن و هەر کام دەتوانن لە چوارچێوەیەک دابندرێ، تەنیا بەو جیاوازییەوە کە لە کۆنفڕانسی سێیەمەوە بە تایبەتی لە کۆنگرەی سێیەمەوە حیزبی دێموکراتی کوردستان (ئێران) بە هۆی هەبوونی کەسایەتییەکی وەک دکتور قاسملوو کە لە فەلسەفەی سیاسی و ڕەساڵەتی مێژوویی حیزبی دێموکرات و هەروەها سیاسەتی ڕێکخراوەیی و ئۆرگانیزەکردن زۆر شارەزا بوو، توانیبووی کە باکگراواندی فیکری و ڕیزەکانی تەشکیلاتیی حیزبی دێموکرات لە پڕشوبڵاوی ڕزگار بکات و بەرەو یەکیەتیی سیاسی و فیکریی ببات.

جێگای سەرنج ئەوەیە کە ئایدۆلۆژییەتی ئەو یەکیەتیی سیاسی و فیکرییەش ئەوە بوو کە بەڵێ ئێمە دەتوانین چەپ بین بەڵام پرسی سەرەکی ئێمە پرسی نەتەوەییە کە واتە پێویستە خەبات بۆ پرسی نەتەوەیی بە بەکارهێنانی نرخەکانی چەپ کاری بۆ بکرێت. ئەو تێڕوانینەی کۆنگرەی سێیەم هەتا کۆنگرەی شەش بەو شێوەیە بەردەوام بوو. واتە حیزبی دێموکرات لە دوای ڕووخانی کۆماری کوردستان کە بە ڕوانگەیەکی ناسیونالیستیی کورد دادەنرێ هەتا کاتی ڕووخانی ڕێژیمی پاشایەتی جاری وا هەبووە ناسیۆنالیستی ڕاست و جاری وا هەبووە چەپی ڕادیکاڵ و جاری واش هەبووە چەپی دێموکرات بووە و لە کاتی ڕووخانی ڕێژیمی پاشایەتییش هەوڵی بەرەو پێشبردنی دۆزی ڕەوای کورد بە داواکردنی خودموختاری وێڕای هەبوونی نرخگەلی دونیای چەپ و تەنانەت شێوازی ئۆرگانیزەکردنی حیزبە چەپەکان باکگڕاوندی ئایدۆلۆژی حیزب بووە.

گواستنەوەی هزری نەتەوەیی بۆ نێو زەینی کۆمەڵگە

عەلی فەتحی

بەپێی گوتەیەک وەک یاسایەکی نەنووسراو، مرۆڤەکان پێویستە زۆر لەیەکتر نیزیک بن یا پەیوەندییەکی عاتیفیی تەواو بەهێز لەنێوانیاندا هەبێ، تاکوو ڕاگواستنی فیکر و ئایدیا مەیسەر بێ و هەستی یەکدڵی پێکبێت. بە لەبەرچاو گرتنی ئەو ڕاستییە و سەیرکردنی جۆش و خرۆشی مافخوازیی لەم چەند ساڵی دواییەدا لە ڕۆژهەڵاتی کوردستان، باوەڕمان بەو بۆچوونە پتر و پتر دەبێ کە جیا لە پەیوەندییەکی سیاسی، ڕابیتەیەکی عاتیفیش لەنێوان حیزب و کۆمەڵگەدا چێ بووە. کە باس لە حیزب دەکەم، مەبەستم لە حیزبی دیمۆکراتی کوردستانی ئێرانە. پێویستە ئەو لەیەکگرێدراوییە لە دوو قۆناخی جیاوازدا، واتە هەم ئەوکاتەی کە حیزب لەنێو خەڵکی ڕۆژهەڵاتی کوردستاندا بووە و هەم ئەو سەردەمەی کە لە ئاوارەییدا ژیاوە، بخەینە بەر باس تاکوو باشتر جیاوازییەکان ببینین و مەبەستەکەمان ڕوونتر کردبێتەوە.

ئەگەر سەردەمی تێکۆشانی ژێکاف و یازدە مانگ تەمەنی کۆمار لەولا دانێین و ١٥ی دێسامبری ١٩٤٥ وەکوو دوارۆژی تەمەنی کۆماری کوردستان بکەینە خاڵی دەستپێکی جووڵانەوەیەکی نهێنی، ڕەنگە زانیارییەکان پتر بەکەڵکی بەرچاوڕوونی بێن بۆ تێگەیشتن لە مەبەستی ئەو نووسینە. بە ئاوڕدانەوە لە زانیاریی سەرچاوە مێژووییەکان و وردبوونەوە لە دۆخی ئەو سەردەمە، واتە هەردوای ڕۆژی ١٥ی دێسامبر، خەڵکێکی زۆر، لە پێشەوا قازی محەممەد ڕا بگرە تا دەگاتە ئەندامانی سادەی حیزب لە شارەکانی کوردستان، گشتیان کەوتنە بەر شاڵاوی گیران و ئێعدام و دوورخراوەیی لە زێدی خۆیان. بە واتایەک کۆتایی بە جووڵانەوەی کورد لە ڕۆژهەڵاتی کوردستان هاتبوو و حکوومەتی پەهلەوی بە زەبر و زەنگی نیزامی لە لایەکەوە هەوڵی دەدا خەڵک چاوترسێن بکا و لە لایەکی دیکەشەوە سەرقاڵی میلیتاریزەکردنی کوردستان بوو. تەنانەت بەوەش نەوەستا، سیاسەتی ژێردەستەکردنی ئارامی گرتەبەر و بە قەدەغەکردنی زمان و جلوبەرگی کوردی لە قوتابخانەکان و سووکایەتی‌کردن بە هەرچی داب و نەریتە و بەهێنانەگۆڕی خەیاڵی دروستکردنی نەتەوەیەکی دەستکرد بەناوی نەتەوەی ئێران، گەرەکی بوو ئاسەوارێک لە کورد و کوردایەتی نەهێڵێ. ئەو سەردەمە لە زەخت و گوشار، هێندە دوور نیە و ئەو جیلەی بە چاوی خۆی دۆخەکەی دیتووە، ئێستاش بەشی زۆریان لە ژیاندا ماون و لەبیریانە دەسەڵاتی پاشایەتی چۆن هەوڵی ژێردەستەکردنی گەلەکەمانی داوە. خەڵکی ئێمە ئەو کاتە، لەڕاستیدا دوو توێژ بوون، یەکەم ئەوانە بوون کە چێژیان لە ئازادی و حوکمڕانیی کوردی لە سەردەمی کۆماری کوردستان وەرگرتبوو و توێژی دووهەمیش ئەو گەنجانە بوون، کە بە دیتنی سیاسەتی زەخت و زۆری و ژێردەستە بوون، حەسرەتێک بۆ دووبارەبوونەوەی سەردەمی ئازادی، دڵ و دەروونی داگرتبوون. ئەو خۆزگەیە یا نۆستالژییە شاراوەیە لە قۆناخێکدا گەیشتە ئاستێک، تەنانەت ئەگەر حیزبێکی فارسی ڕەگەزپەرەستی وەکوو پانئێرانیست وشەی کورد یا ناوی کوردەکانی ئەودیو سنووری لە وتار و گوتارەکانیدا دەکار کردبا، هێشتا دەبووە مایەی دڵخۆشی ئەو توێژە. بەعام دەکرێ ئاماژە بەوە بکەم و بپرسم کە کێ هەبوو لەو سەردەمەدا دڵی بەو بەیتە لە گۆرانی حەسەن زیرەک خۆش نەبووبێ کە دەیگوت: کورد نیم دیمۆکراتم بێ ... و کام گەنج ئەو کاتە هەبوو لایەلایەی ماموستا هەژاری لە زمان مامڵێوە بەدڵ نەبووبێ! زۆر نموونەی دیکەش هەن و پێویست بە نووسین ناکا. ئەو دەنگبڕین و قەراقوپ کردنە تا سەردەمی ناسراو بە ساڵانی ١٣٤٦-١٣٤٧ درێژەی هەبوو. کارەساتەکانی ئەو یەکدوو ساڵە ئەگەر زەبرێکی گورچووبڕ بوو لە خاڵیگەی جوڵانەوەی ڕزگاریخوازی کورد بەگشتی و لە جەستەی حیزبی دیمۆکراتی کوردستان بەتایبەتی، بەڵام لە هەمان کاتدا زیندووکەرەوەی پرسیارگەلێکی گرینگیش بوو لەنێو کۆمەڵگەی کوردیدا. دیتمان، ڕاست دوای ڕووخانی کۆماری کوردستان. خەڵک بەتایبەت جیلی نوێ، دەیانپرسی ئەوانەی شەهید بوون، کێ بوون، بۆچی و چۆن شەهید بوون و ئامانجیان چی بوو. زۆری نەخایاند وەڵامی هەموو ئەو پرسیارانە درانەوە.

لە سەردەمێکدا کە شۆڕشی گەلانی ئێران دژی حوکمڕانیی پاشایەتی گەیشتە لووتکە و هێزە سیاسییەکانی دژی ئەو سیستەمە ئیدی کەم و زۆر بە ئاشکرا هاتنە مەیدان، حیزبی دیمۆکراتی کوردستانیش خێرا دەستوبردی کرد و ڕێکخراوەکانی خۆی لە زۆر شوێن دامەزراندەوە. حیزب بەدوای ڕووخانی کۆماری کوردستان، بە فەرمی سی ساڵێک دەبوو ئاوارەی دیوی گەرمێن ببوو. لە دوای چالاکییە خوێناوی‌یەکانی ساڵانی ١٣٤٦-١٣٤٧یش کەوتبووە قۆناخێک کە زۆربەی کادرە بەوەجەکانی یا گیرابوون یا شەهید ببوون. بەڵام سەرەڕای ژانکردنی ئەو برینە لەسەر جەستەی، ساڵی ١٩٧٩ بە ئاشکرا هاتەوە مەیدان. ئەژماری کادر و پێشمەرگەکانی ئەوەندە زۆر نەبوون و لە هەمان کاتدا نەناسراویش بوون. تەنانەت دوکتور قاسملوو کە سکرتێری گشتی حیزب بوو، خەڵک نەیدەناسی و بە وێنەش نەیاندیتبوو. ئەو چەندەش کە هاتنەوە، زۆرتر لە دیوی گەرمێن ژیابوون و پەیوەندییەکی زۆریان بە کۆمەڵگەی کوێستان واتە ڕۆژهەڵاتی کوردستانەوە نەبوو. بەڵام، گرینگ ئەوە بوو کە هەر ئەوانە خێرا دەستوبردیان لێ کرد و کەڵکیان لە دۆخەکە وەرگرت و ڕێکخراوەکانی حیزبیان لە گشت ناوچەکان، هەر لە خۆی و سەڵماسەوە بگرە تاکوو کرماشان دامەزراندەوە. هەڵبەت لەو قۆناخەدا نابێ هەرتەنیا گەڕانەوەی حیزبی دیمۆکرات لەبەرچاو بگرین، چونکە ئەژمارێک هێزی دیکەش کە خاوەن ڕابردوویەک لە گۆڕەپانی سیاسەتدا بوون، دەستیان بە تێکۆشانی ئاشکرای خۆیان کردەوە، بۆ وێنە حیزبی توودە و موجاهیدین و چریکە فیداییەکان. جیا لەو هێزانە، بە دەیان ڕێکخراوی نوێش سەریانهەڵدا و ئیدیئۆلۆژی و ڕوانینی سەیروسەمەرە ڕوویان لە کۆمەڵگەی ئێران بە گشتی و کوردستان بە تایبەتی کرد. ئەو خەفەقانەی بەسەر ئێراندا سەپابوو و سی چل ساڵێکی خایاندبوو، کاریگەریی لەسەر هێزی مرۆیی خەباتکار لە کوردستانیش دانابوو و بەسەر دوو بەرەدا دابەشی کردبوو. گەنجی خوێندەوار و بەتایبەت شارنشین، بەشی هەرە زۆریان ڕوویان لە هێزە چەپە کلاسیک و تازەدامەزراوەکان کرد و ڕزگاریی چینی کرێکاری جیهانیان بەلاوە گرینگتر لە جووڵانەوەی نەتەوەیی کورد بوو. بەرەی دووهەمیش، خەڵکی ئاسایی و بەتایبەت لادێنشین کە خاوەن هێز و پوتانسیەلێکی لەڕادەبەدەر کوردانە بوون، ڕوویان لە هێزەکانی نیشتمانپەروەر و بەتایبەت حیزبی دیمۆکرات کرد. بەڵگەی حاشاهەڵنەگریش لەو کاتەدا بۆ ئەو پشتیوانییە بەربەرینەی خەڵک لە بەربژێرەکانی حیزب، هەڵبژاردنی ٧ی جۆزەردانی ١٣٥٩ی مەجلیسی شورای ئیسلامی بوو. لەو هەڵبژاردنەدا، لە گشت شارەکانی کوردستان جیا لە یەک شار، خەڵک دەنگیان بە بەربژێرەکانی حیزب دا و دەرکەوت خەباتی نەتەوەیی بەلای ئەوانەوە گونجاوتر و پێویستترە لە مافخوازی بۆ کرێکاری چینی باڵادەست.

کۆماری ئیسلامی وەک دەسەڵاتی ناوەند، دوای دیتنی ئەو پشتیوانییە بەهێز و بەربەرینەی خەڵک لە حیزب، ترسی ڕێنیشت و ڕووی لە بیانووپێگرتن و ئاژاوەگێڕی نا. دواجار شەڕێکی درێژخایەنی بەسەر کوردستاندا سەپاند. بە گەمارۆی ئابووری – نیزامی و دەیان ساڵ وێرانی بۆ شار و گوندەکانی کوردستان، گەرەکی بوو ئیرادەی خەڵکەکەمان و بەتایبەت هێزی پێشمەرگە تێکبشکێنێ. بەڵام، دیتمان خەڵک بەوپەڕی هەژاری و نەداریشەوە بەردەوام پشتیوانیی لە جوڵانەوە مافخوازییەکەی خۆی کرد و کۆڵی نەدا. دوای قۆناخی دەپازدە ساڵەی یەکەمی ئەو سەرهەڵدانە، حیزب ئەوجار کەوتە دۆخێکی نەخوازراوی دیکە، واتە دووبارە ناچار بە نیشتەجێی لە گەرمێن بۆوە. چالاکیی پێشمەرگە لە نێوخۆی ڕۆژهەڵات بەرەبەرە لە کەمیی دا و دواجار کۆتایی پێ هات. ڕادیۆ دەنگی کوردستان کە بەردەوام هەواڵی سەرکەوتنەکانی پێشمەرگەی حیزبی لە بەرەکانی شەڕ بڵاودەکردەوە، ئیدی ئەو گرینگییەی نەما. دۆخی سیاسی جۆغرافی ناوچە ئاڵوگۆڕی بەسەردا هات و بە نەمانی حکوومەتی بەعس لە عێراق بە گشتی و دامەزرانی حکوومەتی هەرێم بە تایبەتی، بەرژەوەندییە سیاسی و ئابوورییەکان ئەوجار کاریگەری قووڵیان لەسەر سیاسەت و هزر و هەڵسوکەوتی حیزب دانا. حیزبی دیمۆکرات دەبوایە شێواز و مێتۆدی خەباتی خۆی بگۆڕێ، بەجۆرێک کە هەم لەگوێر تواناییەکانی ئەودا بێ و هەم کاریگەریی درێژخایەنی لەسەر بیر و هزری کۆمەڵگەی ڕۆژهەڵات هەبێ. گەلی کورد لەو بەشەی کوردستان دەبوایە فێری ئەوە بکرێت کە چیتر چاوەڕێی هێزی پێشمەرگەی تاراوگە نەبێ بۆوەی بگەڕێتەوە و ئەوان ڕزگار بکا، بەڵکوو ئەوان خۆیان وەک هەر تاکێکی کۆمەڵگە، پێویستە لەجێوە ببنە پێشمەرگەیەکی کارا و بە ڕێنوێنی و ڕەچاوکردنی سیاسەتەکانی حیزب لە کات و ساتی گونجاودا هەڵوێست بگرن و ئەرکە نەتەوەییەکان جێبەجێ بکەن. دەزگایەکی کارای خێرا بە مەبەستی پتەوکردنی پەیوەندی دوولایەنی خەڵک و حیزب لەو نێوەدا، یەکەم پێویستی سەردەم بوو و دەبوایە هەنگاوی خێرای بۆ بنرێت. حیزب بە دامەزراندنی تەلەفزیۆنەکانی تیشک و کوردکاناڵ لەپاڵ ڕادیۆ دەنگی کوردستان و ڕۆژنامەی کوردستان و دەیان گۆڤاری دیکە و کۆمەڵێک لاپەڕەی ئینترنێتی، پتر لە پێشوو وەک پێشمەرگە لە ماڵەکانی کوردستان میوان بوو. جەماوەری کوردستانیش لەولاوە، حیزبیان دووبارە و بە شێوازێکی‌تر لە تەنیشت خۆیان هەست پێ کردەوە. حزووری ئەوجارە مەجازیی بوو و وەکوو پێشوو هەرتەنیا بۆ توێژی گەورەساڵان نەبوو، بەڵکوو گەورە و بچووکی بەخۆوە سەرقاڵ کرد. دۆخی سیاسیی حاکم بەسەر ڕۆژهەڵاتی کوردستان، ئەگەر ماوەیەک بێدەنگی و ترس باڵی بەسەردا کێشابوو، دوای ئەو ئاڵوگۆڕانە ئیدی وەرچەرخانێکی مەزنی بەخۆوە بینی و جەماوەر باشتر لەپێشوو دەیانزانی چییان گەرەکە و دەبێ چۆن هەڵسوکەوت بکەن. کورد لە ڕۆژهەڵاتی کوردستان بەرەبەرە بە تەواوی کێشەی فیکر و ئیدیئۆلۆژی وەلا نا و ئەوجار بە ئاشکرا قسەی خۆی دەکرد و لەسەر داخوازییەکانی ساغببۆوە. ئەویش کۆمەڵێک داخوازی نەتەوەیی ڕوون و ئاشکرا و جیهانپەسەند. چونکە، هێزە ئیسلامی‌یەکان ڕووی ڕاستەقینەی خۆیان دەرخستبوو و بەرەی چەپیش بەدوای ڕووخانی سۆڤییەت و ئۆردوگای کۆمۆنیستیدا کەوتبووە گێژاوێکی فیکری ئەوتۆ کە دەربازبوونی هاسان بەدی‌نەدەکرا. دواجاریش، چەند تاقیکارییەکی مەزن، ڕاستی ڕووداوەکانی بە گوێی ئێران و جیهان و بەتایبەت نێوەندە بڕیاردەرەکانی تاراندا چرپاند، هەر لە هاتنە سەر شەقامی جەماوەر بەدوای شەهیدبوونی شوانە سەید قادرڕا بگرە هەتا مانگرتنەکان بەبۆنەی بۆمبارانی قەڵای دیمۆکرات، شەهیدبوونی ژینا و ماتەمینی شەوی یەڵدا یا پیرۆزکردنی نەورۆزەکانی ئەو ساڵانەی دوایی.

لە هەر هەمووی بۆنە و مەراسیمەکاندا، مرۆڤ ئەگەر سەیری تابلۆکان بکا و وێنە و فیلمەکان بە وردی بخاتە بەر زەینی خۆی، هەستدەکا هەستی نیشتمانپەروەری چۆن لە دڵ و مێشکی خەڵکەکەماندا جێی خۆش کردوە. وەختێک کیژەکانمان بە مەبەستی دەربڕینی پشتیوانی لە شۆڕشەکەمان خاکپۆش دەبن و کوڕەکان جامانە لە مل دەکەن و پێشمەرگایەتی لە سەرتاپای قەڵافەتیان دەبارێ، یا مناڵێکی تازە پێ‌هەڵگرتوو دەسرەی بەدەستەوە و لەبەر تەلەفزیۆن بەدەم هەوای سرووودێکی نیشتمانییەوە شادی خۆی دەردەبڕێ، بۆمان دەردەکەوێ نیشتمانپەروەری گەیشتووەتە چ ئاستێک. کە نەتەوەیەکیش ئاستی نیشتمانپەروەری خۆی بەرز کردەوە، چیتر چاولەدەستی دەسەڵاتدار نابێ درووەیەکی لە جەستەی دەرێنێ یا برینێکی بۆ سارێژ بکا. کوڕ و کچی گەنج و مێرمنداڵمان بە حەزوئارەزووی خۆیان ڕوو لە کلاسی زمانی کوردی و مۆسیقا و بابەتی‌تر دەکەن. کاتێک لافاو یا بوومەلەرزەیەک ژیانی کۆمەڵە هاونیشتمانییەک وێراندەکەن، بە هەزاران کەس لە شار و گوندەکانڕا بە هانایانەوە دەچن و خەمی ماڵوێرانیان لەسەر سووکدەکەن. شاخێک، لێڕەوارێک یا دارستانێک ئاگری تێبەر دەدرێ، بە سەدان کەس خۆ بە ئاگردا دەدەن بۆوەی بیکوژێننەوە، دواتریش لەجیات هەر بەرووەیەکی سووتاو، دەیان دەنک بەڕووی تازە دەچێننەوە و بە واتایەک خاک و ئاوی وڵاتەکە بە هی خۆیان دەزانن و دەیپارێزن. هەر تاکێکی کورد، مادام نیشتمانەکەی بە هی خۆی زانی، هەوڵی ئاوەدانی و پێشکەوتنیشی بۆ دەدا. پێچەوانەکەشی دروستە، کە وڵاتەکەت بە هی خۆت نەزانی و پێت وابێ هی دەسەڵاتدارە، بەردەوام چاوەڕێی ئەوە دەبی حکوومەت هەنگاوێک بۆ ئاوەدانی و چارەسەری گرفتەکان بنێ و زۆرجاریش لەبەر ئەوەی پیاو ڕقی لە دەسەڵاتدارە، ئەوەندە ئاوەدانییەی هەشە، ئەویش وێران دەکا بۆوەی کۆمەڵگە پتر لە خاوەن دەسەڵات بێزار بێ.

بەدوای گشت ئەو شرۆڤەیەی سەرەوە، قەناعەتمان هێناوە یەک: خەڵکی ڕۆژهەڵاتی کوردستان ئەبەدا وەکوو سەردەمی شۆڕشی گەلانی ئێران بەدژی حکوومەتی پاشایەتی بیر ناکاتەوە. دووهەم: گەنجی کورد ئیدی خولیای دەیان ئیدیئۆلۆژی سەیروسەمەرە نیە و ساغ بووەتەوە و بڕیاری کۆتایی داوە و نیشتمانپەروەری وەکوو ئەرکی بنەڕەتی خۆی پەسند کردوە. واتە کوردایەتی و کوردبوون بە بەژن و باڵای ئەو لاوە کوردە بڕاوە و بۆی بووە بە خەڵاتێکی نیشتمانی. هەرکاتێکیش لەمەر گیانفیدایی پێویستی بە دوابڕیاری مەعنەوی هەبێ، پێشەوا قازی محەممەد دێنێتە بەر دیدەی خۆی و وەسیەتنامەی ئەو دەخوێنێتەوە و گیان لەسەر دەست بەرەو پێش دەچێ. بۆوەی زێدەڕۆییمان لەو بۆچوونەدا نەکردبێ، با سەیری چەند نموونەیەک بکەین. هەموومان بوێری ئەو باوکەمان لە کاتی شۆڕشی ژینادا بینی وەختێک لەسەر گۆڕی جگەرگۆشەی شەهیدبووی دەستی غەدداردا گوتی: ئەو کوڕەم بە قوربانی کوردستان بێ، ڕۆژی ٢٥ی گەلاوێژ لەدایک بوو و هەر بەو بۆنەوە ناوم لێ نا کۆمار. ئەو وتەیە پێمان دەڵێ، پێشەوا قازی محەممەد سەرۆککۆمارێکی کاریزما بووەتە سیمبولی وەفاداری و سەداقەت بۆ تەواوی جیلەکانی دوای خۆی. هەر دوابەدوای ئەویشدا، دوکتور قاسملووی شەهید بووەتە قاسیدێکی دیکەی گوازتنەوەی هزری ڕزگاریخوازی بۆ وەچەکانی داهاتوو. ئێمە لانیکەم لەو چەند ساڵەی دواییدا دیتوومانە، هەرکە ڕاپەڕینێک لە ڕۆژهەڵاتی کوردستان سازدەبێ، گەورە و بچووکی نیشتمانەکەمان لەو بەشە چۆن هاواری "قاسملوو قاسملوو ڕێگات درێژەی هەیە" لەسەر شەقامەکان و لەنێو هەناوی دوژمندا دەڵێنەوە. یا ئەوە کە، نیشتمانپەروەرێک وەختێک دەچێتە شاری پاریس، ئەوەندەی بۆی بلوێ سەردانێکی گۆڕستانی پێرلاشێز دەکا. چونکە، بەو کارەی پێی وایە ئەرکێکی ئەخلاقی دەرهەق بە ڕێبەر و ماموستایەکی کاریزما بەجێ گەیاندووە. هەروەها، یەکەم ڕستەی پڕ لە مانا کە بەرچاوی دەکەوێ و لەسەر کێلی گۆڕەکە هەڵکەندراوە، "کە من مردم، کورد نامرێ" سرنجی ئەو ڕادەکێشێ قوڵتر بیر لە داخوازییە نیشتمانییەکانی بکاتەوە. یا هەرکات گرفتێکی سیاسی بۆ جەماوەر لەهەمبەر گرتنەبەری ڕێکارێکی ماقوڵ و هەڵوێستێکی بەجێ دروست دەبێ، پەنا بۆ ئاخاوتنەکانی ئەو سەرکردە شەهیدە دەبەن کە کاتی خۆی تۆمارکراون. کۆتا قسە دوای ئەو کۆمەڵە قەناعەتە ئەوەیە، ئێستا کە بەرەو ٢٥ی گەلاوێژ، ساڵڕۆژی دامەزرانی حیزب دەچین، ئێستا کە ٨٠هەمین ساڵی تەمەنی پڕ لە شکۆ و خەبات و تێکۆشان و قوربانیدانی تێپەڕدەکا، دەبێ گەلێک شاد و دڵخۆش‌بین، چونکە توانیویەتی خۆڕاگر بێ و بە سیاسەتی دروست و پێ لەسەر عەرزی واقیع دەستکەوتێکی مەزن بەدیاریی بێنێ. توانیویەتی ئەرکی ڕاگوێزانی بیر و هەستی نەتەوەیی بۆ نێو دڵ و زەینی تاک بە تاکی کۆمەڵگەی کوردستان سەرکەوتووانە جێبەجێ بکا. ئاکامەکەشی ئەوەیە کە خەڵک لەو بەشە ئیدی لەسەر ئەوە ڕانەوەستاوە ڕۆژێک لە ڕۆژان پێشمەرگە بگەڕێتەوە و ڕزگاریان بکا، نە پێیانوایە حکوومەتیش خاوەن نیشتمانەکەی ئەوانە تا ئاوەدانی بکاتەوە، بەڵکوو خۆیان ساحێبی هزر و هەستێکن بەدوور لە شێوازی کلاسیک و کۆن. خۆیان دەسەڵاتن، خۆیان حیزبن، خۆیان دیمۆکراتن، خۆیان پێشمەرگەن...

٢٥ی گەلاوێژ، ٨٠ هەمین ساڵڕۆژی دامەزرانی حیزبی دیمۆکراتی کوردستانی ئێران پیرۆز بێ.

***

کوردستان
ژمارە: ٩٠١
٢٥ی گەلاوێژی ١٤٠٤ _ ١٦ی ئاگوستی ٢٠٢٥

هەشتا ساڵ خەبات لەپێناو ئازادی

ڕەزا دانشجوو

حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران لە کاتێکدا هەشتا ساڵەی دامەزراندنی جێژن دەگرێ کە سەرەڕای هێندێک کێشە و کەموکوڕی بە تێپەڕبوونی لە دەیان قەیرانی گەورە و جۆراجۆر توانیویەتی وێڕای پاراستنی سەربەخۆیی فیکری و سیاسی خۆی نوێنەرێکی شایستە بۆ بەدیهێنانی مافەکانی ڕوای ڕۆژهەلات بێت. ئەمە بە هیچ شێوەیەک بە مانای نەدیتن و چاوپۆشی لە کێشە و کەموکوڕییەکان یان هەندێک بڕیاری هەڵە لەم ڕێبازە هەشتا ساڵەیەدا نیە کە هەر لایەنێکی دیکەی سیاسیش لە هەشتا ساڵ خەباتیدا دەتوانێت تووشی هاتبێت! بەڵام سەرەڕای ئەمانە دەبێت بگوترێ کە حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران هەڵگری کۆمەڵێک تایبەتمەندی ناوازەیە کە دەبێتە هۆی جیاکردنەوەی لە زۆر حیزب و ڕەوتی سیاسیی تر، وەک:

پاشخانی مێژوویی ناوازە

دەکرێت بگوترێ کە نەک هەر لە جوغرافیای ئێران بەڵکوو لە ڕۆژهەڵاتی نێوەڕاستیشدا کەم لایەن و حیزبی سیاسی هەیە کە پاشخانی مێژوویی حیزبی دێموکراتی کوردستانی هەبێت. ئەگەریش دەگمەن حیزب و لایەنی سیاسی هەبێت کە مێژووی بگەڕێتەوە بۆ پێش دامەزراندنی حیزبی دێموکرات، بۆ نموونە وەک حیزبی توودە ئێستا تەنیا لە لاپەڕەکانی مێژوودا دەدۆزرێنەوە! نابێت ئەوە لەبیر بکرێت کە نهێنیی ئەم هەمیشەییبوونە لە سروشتی جەماوەری و بنکەی کوردایەتیی حیزبی دێموکراتدایە. هەر ئەو حیزبە توودەیەکە سەردەمانێک گردبوونەوەی دەیان هەزار کەسی ئەنجام دەدا، ئێستا تەنانەت ناو و نیشانی بۆ زۆرێک لە خەڵکی ئێران بە تایبەت لاوەکان نامۆو نەناسراوە! لە ڕاستیدا حیزبی دێموکرات تەمەندرێژی و مانەوەی خۆی قەرزاری بنکە جەماوەریی و متمانە و بڕوایی کۆمەڵگەی کوردستانە.

حیزبی دێموکرات وەڵامێک بۆ داواکارییەکیی جەماوەری

ڕەنگە ئەمە گەورەترین و گرنگترین جیاوازیی نێوان حیزبی دێموکرات و زۆربەی لایەن و حیزبە سیاسیەکانی تر بێت. حیزبی دێموکرات هەڵقوڵاوی کانیی ئازادیخوازی و مافخوازی کۆمەڵگەی کوردستان و وەڵامێکە بە بانگەوازێکی جەماوەریی کۆمەڵگەیەکی ساڵیان بندەست و سەرکوتکراو بۆ گەیشتن بە مافی ڕەوای و ژیانێکی ئازاد و سەربەخۆ!

بێگومان پشتیوانیی خەڵکی کوردستان هەر لە یەکەم ڕۆژی دامەزراندنی حیزبی دێموکراتەوە بۆ پێشەوای نەمر تا ئەمڕۆ، قووڵایی ئەو نزیکییە نیشان دەدات. لە ڕاستیدا حیزبی دێموکرات بۆ داڕشتن و تیۆریزەکردنی داخوازییەکانی خەڵکی کوردستان لە چوارچێوەیەکی مودێڕن و پێشکەوتوودا دامەزرا. بەراورد بە ئەم شێوە لە دامەزرانە دەتوانرێ ناوی تاقمێک پارتی دەستووری و حکومەتیی وەک حیزبی "ڕەستاخیز" لە سەردەمی پەهلەوی یان پارتی کۆماری ئیسلامی لە سەردەمی ڕژێمی وەلایەتی فەقیه وەک حیزبگەلێکی کاغەزی و تەواو بێدەسەڵات بهێنرێت کە لە ڕاستیدا تەنیا بۆ سەپاندنی ئیرادەی حکومەت و ڕواییدان بە بڕیارەکانی حاکمییەت پێکهێنران. جۆری دووهەم دەتوانین ئاماژە بەم حیزب و ڕەوتە سیاسیانە بکەین کە لە ڕاستیدا خۆیان هەڵگری هیچ ئەجێندایەکی سیاسی نەبوون و تەنیا کاربەڕێکەر و جێبەجێکەری ئیرادەی سیاسیی وڵاتانی بیانی بوون. بێگومان نموونەی گەورەیان حیزبی توودەیە کە تەواوی ئاڕاستە و بڕیاردانیان بە تەواوی لەژێر کاریگەریی حکوومەتی سۆڤیەت بوو! لە ڕاستیدا ئەوە سەرکردەکانی سۆڤیەت بوون کە هێڵ و ئاراستەیان بە حیزبی توودە دەدا.

جیاوازیی نەوەکان و زمانی گفتوگۆ

هەرچەندە هەشتا ساڵ پاشخانی سیاسی و خۆڕاگری و مانەوە وەک یەکێک لە تایبەتمەندیی ناوازەکانی ژیانی سیاسی حیزبی دێموکرات هەژمار دەکرێت، بەڵام بە دڵنیاییەوە دەتوانێت هۆکاری سەرهەڵدانی تاقمێک کێشە و گیروگرفتی تایبەت بێت. ئێستا لەنێو ڕیزەکانی حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێراندا چەند نەوەی تەواو جیاواز هەن کە هەریەکەیان لە ڕوانگەی خۆیانەوە سیاسەت و ئەجێندای سیاسیی حیزبی دێموکرات لێک دەدەنەوە. لە پەنا کۆمەڵێک کەسایەتیی دیاری سیاسی کە هاوڕێ و هاوخەباتی دوکتور قاسملوو بوون, تاقمێک گەنج هەن کە دوای شەهیدبوونی دوکتور قاسملوو لەدایک بوون و...! ئاشکرایە ئەو ئامراز و میدیایانەی کە لە لایەن ئەم کەسانەوە بەکاردەهێنرێن چەندە دەتوانن جیاواز بن! ئەو زانیاریانەی پێشکەش بەم دوو نەوەیە دەکرێت دەتوانن چەند جیاواز بن! لە کۆتاییدا دەبێ بگوترێ کە ئەگەرچی بوونی جیاوازیی نەوەکان لە حیزبی دێموکراتدا نیشانەی دینامیزم و زیندوویی ئەم حیزبەیە، بەڵام لە هەمان کاتدا نەبینینی و پشتگوێخستنی لە پرۆسەی پلاندانانی حیزبی دێموکراتدا دەتوانێت زۆر زیانبەخش بێت!

زاڵبوون بەسەر قەیرانەکاندا

مێژووی هەشتا ساڵەی حیزبی دێموکرات پڕە لە چرکەساتی سەخت و هەناسەبڕ کە دەتوانێت بۆ هەر حیزب و ڕەوتێکی سیاسی بە مانای کۆتایی ژیان و مردنی سیاسی بێت! ڕووخانی کۆماری ساوا و تازەلاوی کوردستان و لەسێدارەدان پێشەوا و هاوڕێیانی و سەرکوتکردنی دڕندانەی ئەندامان و لایەنگرانی حیزبی تازە دامەزراوی دێموکرات دەکرا کۆتاییەکی پێشوەختە بێت بۆ تەمەنی کورتی حیزبی دێموکرات! بەڵام حیزبێک کە ڕەگ و ڕیشەی لەنێو خەڵکدا داکوتاوە و لە بنەڕەتدا وەڵامێکە بۆ داواکارییەکانیان، لە هەر دەرفەتێک بۆ زیندووبوونەوە و بووژانەوە کەڵک وەردەگرێت. هەر بەم هۆیەشەوە، دوای ساڵانێک لە شەهیدبوونی پێشەوا، ژمارەیەک گەنج کە ڕەنگە تەنانەت چاویان بە پێشەواش نەکەوتبێت، جارێکی دیکە کۆ دەبنەوە و حیزبی دێموکرات ڕێکدەخەنەوە. لە ڕووداوەکانی دوای شۆڕشی ١٣٥٧ و لە کاتی کۆنگرەی چوارەمی حیزبدا، مەترسییەکی گەورە جارێکی دیکە هەڕەشە لە بوون و نەبوونی حیزبی دێموکرات دەکات. حیزبی توودە کە بە هۆی پشتیوانیی بەربڵاوی سۆڤیەت خاوەنی تەشکیلاتی زەبەلاحە بیر لە داسەپاندنی هەژموونی فیکری و ئایدۆلۆژی خۆی بەسەر حیزبی دێموکراتدا دەکاتەوە. بەداخەوە هەندێک ئەندامی سەرکردایەتیی حیزبی دێموکرات بە هەر هۆکارێک لەژێر کاریگەریی حیزبی توودە دان و یارمەتیدەر بۆ جێبەجێکردنی بڕیارەکانی ئەوان! بەڵام ڕێبەری کاریزماتیک دوکتور قاسملوو و بێگومان بنکەی جەماوەریی حیزبی دێموکرات ڕێگرن و ئیزن نادەن تا پلانی ناحەزانی کوردستان سەر بگرێت و سەربەخۆیی فیکری و سیاسی حیزبی دێموکرات وەک خۆی دەمێنێتەوە! سەرسوڕهێنەرە، بەڵام وەک پێشووتر گوترا لەو حیزبە زەبەلاحە کە ڕۆژگارێک دەیهەویست حیزبی دێموکرات بەخاتە ژێر دەسەڵات خۆی جگە لە ناوەکەی لە لاپەڕەکانی مێژوودا هیچ نەماوە، بەڵام حیزبی دێموکرات خۆی بۆ یادی هەشتا ساڵەی دامەزراندنی ئامادە دەکات! شەڕی چەکداریی داسەپاو لەگەڵ کۆماری ئیسلامی و جێهێشتنی بەناچاری شارەکان و پەنابردن بۆ شاخ، نەتەنیا بچووکترین بۆشایی لە ڕیزەکانی حیزبی دێموکراتدا دروست ناکات، بەڵکو تەنانەت بنکەی جەماوەری حیزبی دێموکرات زۆر بەهێزتر دەکات. لەم نێوەندەدا ڕووداوێکی تری تاڵ ڕوودەدات: لێکدابڕان و جیابوونەوە! حیزبی دێموکرات ئەم قوناغە و ئەم بستوو و گەردەنە مەترسیدارەش بە سەلامەت تێپەڕدەکات، نەک جارێک و دووجار, بەپێی هەندێک گێڕانەوە سێ جار! هەرچەند ئاشکرایە بەداخەوە تێپەڕاندنی هیچ یەک لەم قوناغە مەترسیدارانە بێ تێچوو نەبووە و تەنانەت باسکردنیان دوای ساڵیان ڕووح و گیانی هەر نیشتیمانپەروەرێکی کورد ئازار ئەدات، بەڵام لە کۆتاییدا ئەوە حیزبی دێموکراتە کە زیندوو و لەسەرپێیە و زۆر هیوادارتر لە ڕابردوو دەچێتە دەیەی نۆیەمی ژیانی سیاسیی خۆیەوە.

سەرەڕای هەموو ئەو شتانەی کە تا ئێستا باس کران، نابێت ئەوە لەبیر بکرێت کە حیزبی دێموکرات لە دەیەی نۆیەمی خۆیدا ڕووبەڕووی زۆر ئالەنگاریی گەورە بووەتەوە، کە پشتگوێخستنیان دەتوانێت زیانێکی قەرەبوونەکراو نە تەنیا بە حیزبی دێموکرات بەڵکوو تەنانەت بە ڕەوتی ناسیۆنالیزمی کورد لە ڕۆژهەڵات بگەیەنێت. لە درێژەی هەندێک لەم ململانێیانە بە کورتی دەخرێنە بەر باس.

جوغرافیایەکی نائارام و ئەرکی مێژوویی حیزبی دێموکرات

خێرایی ڕووداوەکان بە تایبەت لە چەند مانگی ڕابردوودا ئاماژەیەکی ڕوونن بۆ تاقمێک گۆڕانکاری بنەڕەتی نەک تەنیا لە ئێران بەڵکوو لە ڕۆژهەڵاتی نێوەڕاستیشدا. حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران، وەک حیزبی دایک، دەتوانێت هەم لە جوغرافیای کوردستان و هەم ئێراندا ڕۆڵێکی بنەڕەتی بگێڕێت. بنکەی جەماوەریی حیزبی دێموکرات دەتوانرێت وەک کارتی بڕاوە و دەسەڵاتی موزایەدە لە دانوستان لەگەڵ ئۆپۆزیسیۆنی ئێراندا کەلکی لێ وەربگیرێ. جگە لەوەش حیزبی دێموکرات لە مێژووی سیاسیی خۆیدا، چ لە جوغرافیای کوردستان و چ لە ئێراندا، هەمیشە پێشەنگ بووە لە پێکهێنانی هاوپەیمانی سیاسی جۆراوجۆردا. ئەم ڕۆڵە شوێندانەر و چارەنووسسازە دەتوانێت بۆ داهاتووی کوردستان زۆر گرنگ بێت.

دەیەی نۆیەمی ژیانی حیزبی دێموکراتی کوردستان دەیەی پێشکەوتن و بەرەوسەندن و گەیشتن بە شوێنی مەبەستە. کەلکوەرگرتن لە هەموو ئەو توانا و ئامرازە ناوازانەی کە لە بنەڕەتدا حیزبی دێموکرات لەسەری دامەزرا، دەتوانێت کۆتایی هێنەری ساڵانی داگیرکاری لە کوردستان بێت! دەسپێکی ژیانی تازە بۆ کۆمەڵگەی ماندوو لە سەرکوت و بندەستی و خوێنێکی تازە لە دەمارەکانی ڕۆژهەڵات! سەرەتای سەردەمێکی نوێی شکۆمەند! گەڕانەوە بۆ ڕۆژهەڵات و نمایشی شەرەف لەبەردەم خەڵکی کوردستان و پێشەوای شەهید!

پیرۆزە ٨٠ ساڵەی دامەزرانی حیزبی پڕشکۆ و پڕ شانازیی نەتەوەی کورد، حیزبی دێموکراتی کوردستان!

وڕێنەی ئاگربڕ: بۆچی هێرشێکی نوێ بۆ سەر ئێران وێدەچێ حەتمی بێ

میدڵ ئیست مۆنیتۆر، جاسم ئەلعەزاوی
و لە ئینگلیزیەوە: کەماڵ حەسەنپوور

لە کۆتاییەکانی مانگی جوون، هێزەکانی وڵاتە یەکگرتووەکان و ئیسرائیل ڕایانگەیاند ئۆپەراسیۆنەکەیان دژی ژێرخانی ناوکیی ئێران ڕادەگرن. بەڵام لە ڕوانگەی چاودێرانی بەئەزموونەوە، ئەو وچانە کەمتر وەک هەوڵێکی ئاشتییانە و زۆرتر وەک پشوویەک سەیر دەکرێت. پسپۆڕان باسی وڕێنەی ئاگربڕ، چرکەساتی هێمنی بەر لە دەست پێکردنەوەی بشێوی دەکەن. دانیەل شاپیرۆ، باڵوێزی پێشووی وڵاتە یەکگرتووەکان لە ئیسرائیل گوتی: "ئەوە وڕێنەی ئاگربڕە، هێور کردنەوەی ڕاستەقینە نیە. ئێران هێشتا جانستەکەی هەیە، هێشتا ئۆرانیۆمەکەی هەیە و، وێدەچێ هێشتا بنکە نهێنی هەبن."

هیچ زەنگێکی مەترسی بەقەد ئەوەی ڤییەن بەرز نەبوو. لە مانگی جوون، بەرپرسی ئاژانسی نێونەتەوەیی وزەی ناوکی، ڕافائێل گرۆسی، پشتڕاستی کردەوە کە ئێران لە دانی ڕوونکردنەوە لەبارەی ماددەی ناوکی و چالاکییەکانی لە سێ بنکەی نهێنی، لەڤیزان-شیان، تورقوزئاباد و ڤەرامین ناسەرکەوتوو بووە. گرۆسی هەروەها گوتی "ئێران لە دانی ڕوونکردنەوە لەبارەی ماددە و چالاکی لە سێ شوێنی ڕانەگەیەندراو خۆی بواردوە و، ئەم ئاژانسە لە دۆخێکدا نیە کە بتوانێ بڕیار بدات ئاخۆ ئەو ماددە ناوکییە هێشتا لە دەرەوەی پارێزبەندیی بێت." ئەو گوتی نەبوونی هاوکاریی لە لایەن ئێرانەوە، "پێشی بە هەڵسەنگاندن گرتووە" و پشکێنەرانی ئاژانسی نێونەتەوەیی وزەی ناوکی نیگەرانی هەوڵەکان بۆ خاوێن کردنەوەی ئەو سێ بنکەیەن. لە هەمان کاتدا، یەدەگی ئۆرانیۆمی ئێران گەیشتووەتە سەرووی ٤٠٠ کیلۆ گرام کە تا ئاستی ٪٦٠ پیتێندراوە، کە لە ئاستی پێویست بۆ چەکی ناوکی زۆر نزیکە. لێکۆڵەرانی ناوەندی توێژینەوە ستراتیژیک و نێودەوڵەتییەکان و ئەنستیتۆی برووکینگز هوڕان کە شەپۆلی یەکەمی هێرشەکانی وڵاتە یەکگرتووەکان و ئیسرائیل، ئەگەرچی کاریەگر بوون، بەڵام نەیانتوانی بەرنامەی ناوکی ئێران لەناو بەرن. ژێرخانی سەرەکی، بە تایبەت بنکەی ژێر زەوی وەک فۆردۆ، هێشتا ماون. ژەنەڕاڵی خانە نشین وێزلی کلارک گوتی، "پرسیاری سەرەکی ئەوەیە، هیچ ئۆرانیۆمێکی پیتێندراو بە پلەی بەرز لە شوێنی دیکە پاشەکەوت کراوە... و سانتریفیوژ لە شوێنی دیکە هەن؟" تاران زانستی دروست کردنەوەکەی ماوە و، هەرچی زۆرتر پێ بچێ، تاوانییەکەی بۆ دەستپێکردنەوەی پیتاندن بەهێزتر دەبێت.

لێکدانەوەی گرۆسی هەم نەخشەی مێژوویی ئێران بۆ خۆ بواردن لە پشکنین و هەروەها دۆخی لێڵی هەنووکەیی ئاشکرا کرد. بەبێ دەستڕاگەیشتنی تەواوی ئاژانس، متمانە بنکۆڵ دەبێت. بۆ شەڕانییەکانی واشینگتۆن و تێل ئاڤیڤ، ئەو نەبوونی شەفافیەتە زیاتر زەنگی هۆشدارییە، ئەوە هەروەها چرای سەوزە بۆ هەنگاوی سەربازیی زیاتر. گرۆسی هۆشداریی دا، "ئێمە ناتوانین زانست نەبوو بکەین. مەترسییەکە بەردەوامە. کات خەریکی تێپەڕ بوونە."

سەرۆکوەزیرانی ئیسرائیل، بنیامین نەتانیاهوش بەرەوڕووی بشێویی نێوخۆیی و زەختی پەرە ئەستێن لە لایەن ڕاسترەوەکانەوە بووەتەوە. ئەو بەردەوام بەڵێنی داوە قەت ئیزن نادات ئێران دەستی بە چەکی ناوکی ڕابگات. یەکەم هێرش خەونی ئێرانی وەدوا خست، بەڵام کۆتایی پێ نەهێنا. هەر وەکوو لێکۆڵەوەرەوانی ناوچە لە ئاتلانتیک کاونسڵ ئاماژەیان پێ کرد، "ئیسرائیل ڕەنگبێ لە فکری هێرشێکی نوێ دابێ تا بە یەکجاریی هەڕەشەی ناوکی ئێران نەهێڵێت، بە تایبەت بێتوو هەوڵە سیاسییەکان ناسەرکەوتوو بن." بەڵام ئەوەی دەتوانێ ئاگرەکە خۆشتر بکات، ئاسەواری فیلەکانی ئێپستاینە، کە بە گوێرەی ڕاپۆرت ناوی کەسایەتی سیاسی پلەبەرزی ئەمریکایی، لە نێویاندا ترامپ، بەدی دەکرێت. ئەگەرچی هێشتا بەڵگەی یەکلاکەرەوە لەمەڕ پەیوەندیی ترامپ بە ئاکاری تاوانکارانە لەبەر دەستدا نیە، بێتوو ئەو تێوەگلێت، کاردانەوەی فرە مەزنی دەبێت. مێژووی ئەمریکا پیشانی دەدات کە زۆر جار سیاسەتی دەرەوە دەبێتە ئامرازی ئاراستە کردنی بیروڕای نێوخۆ بەرەو ئاقارێکی دیکە. لە هێرشەکانی کلینتۆن لە کاتی ئابڕووچوونەکەی لێڤینسکی تا جەنگی بوش دژی عێراق دوای هێرشی ١١ی سێپتەمبەر، سەرۆککۆمارەکانی ژێر زەخت ڕوویان لە ناکۆکی دەرەکی بۆ وروژاندنی بیروڕای نێوخۆ کردووە. ستراتێژیستێکی دێموکڕات گوتی، "ئەگەر ئەو فایلە ئاشکرا بێت و ترامپ هەست بکات گیری خواردووە، چاوەڕوانی یاریی ئاگرین بە، هی دەرەکی." بێتوو ترامپ ببینێ کێشە یاساییەکانی دەبنە هۆی زاڵ بوون بەسەر داهاتوو سیاسییەکەی، هەڵایساندن یان پشتگیریی لە قەیرانێکی سەربازیی ڕەنگبێ ببێتە سەرقاڵکردنێکی پلان بۆ داندراو. دروشمی "وەستاندنی ئێران" دەتوانێ لایەنگرانی بورووژێنێت و درامای هۆڵی دادگا کپ بکات.

لە ڕوانگەی سەربازییەوە، ئێران بەردەوام لاواز و لەرزۆکە بەڵام بێتوانا نەکراوە. ئەنستیتۆی برووکینگز ئاماژەی بەو ڕاستییە کرد کە زۆر لایەن لە واشینگتۆن لە سەر ئەو بڕوایەن کە "لە هەمان کاتدا خۆ بواردنی ئێران لە دانی دەستڕاگەیشتنی تەواو وەک بێمتمانەیی لێکدراوەتەوە، بە تایبەت بە لەبەر چاو گرتنی ڕاپۆرتی گرۆسی. لە ڕوانگەی ئیسرائیلەوە، هێمنیی هەنووکەیی ڕێگە بە ئێران دەدات خۆی ڕێکخاتەوە. تەنیا ئەوە ڕەنگبێ ببێتە هۆی هێرشێکی نوێ، لە ماوەیەکی کورتدا.

ئەگەرچی هەر دوو لائیدیعا دەکەن خوازیاری ڕێگە چارەیەکی ئاشتییانەن، کەم کەس بڕوایان بە دەستپێکردنەوەی دانووستانی جیدی لە دۆخی ئێستادا هەیە. ئاشکرا کردنەکانی ئاژانسی نێونەتەوەیی وزەی ناوکی، لەگەڵ کایەی سیاسی و برینەکانی بەرەی جەنگ، مەودایەکی کەمیان بۆ سازان هێشتووەتەوە. هەر وەک لێکۆڵەرێکی چەتهام هاوس گوتی "ئێمە خەریکی بینینی داخرانی پەنجەرەی دانووستانین. ڕەنگبێ یەکەم هێرش بووبێتە هۆی کۆتایی دانووستان، نەوەک دەستپێکردنەوەی."

ڕەنگبێ دنیا باسی ئاگربڕ بکات، بەڵام بناخەکانی جەنگ بە پتەوەی لە جێی خۆیان ماون. نە بەرزەفڕییە ناوکییەکانی ئێران لەبیر کراون و نە لە لایەن نەیارانییەوە لێیان بووراون. وڵاتە یەکگرتووەکان و ئیسرائیل هەست دەکەن کارەکە هێشتا تەواو نەبووە. ئێران هیچ نیشانەیەکی هاوکاریی تەواو پیشان نادات و، ڕەنگبێ ترامپ بەو زووانە پێویستی بە سەرقاڵکردنێک بێت. خەیاڵی ئاشتی سوکناییدەرە، بەڵام بە شێوەیەکی مەترسیدار هەڵخەڵەتێنەرە. ئەوە ئاشتی نیە، ئەوە پشوویە.

هەگبەی شاخ و شۆڕش

دەبمە چیرۆکی درێژی شەو و هەر ڕۆژێک دێ
فەسڵی ئاخر بڵێ نووسەر: لە مەرگ ڕاسابوو

شەهید هەمزە بێهنام

برایم چووکەڵی

هەر وڵاتێک ڕۆڵەکانی نەکاتە قوربانی و بە خوێنی لاوەکانی داری ئازادی ئاو نەدرێ، سەرکەوتنی دژوار دەبێ. خەڵکی کوردستان زۆر ڕۆڵەی بەوەجیان پێشکەشی ئاو و خاک و نیشتمان کردوە. کەم جێگای خاکی کوردستان هەیە کە بە خوێنی لاوانی ئازا و بوێری کورد نەنەخشابێ و لاوێکی کورد تێیدا سەری نەنابێتەوە. کەواتە نەتەوەی کورد بە شانازییەوە دەتوانێ بڵێ بە خوێنی لاوانی داری ئازادیی ئاو داوە و گەورەترین نرخی بۆ ئازادی بەخشیوە. ئەوە کە ئەم نەتەوەیە توانیویەتی بۆ دەیان ساڵ لە پێناو مافەکانیدا بێپسانەوە ئاڵای خەبات و تێکۆشان بە شەکاوەیی ڕاگرێ، لەم ڕاستییەوە سەرچاوە دەگرێ. کورد تا گەیشتن بە لوتکەی ئازادی لە خەبات ڕاناوەستێ، ئەگەرچی نرخی ئەو ئازادییەش خوێن و ژیانی ڕۆڵەکانی بێ. ئازادی نرخی گرانە و هەروا بە سانایی وەدەست نایە. ئەو گەلانەی کە ئێستا زنجیری دیلی و کۆیلەتییان پساندوە و بە ئازادیی دەژین و چارەنووسیان لەدەستی خۆیان‌دایە لە درێژەی خەبات و بەربەرەکانییەکی قارەمانانە و شۆڕشگێڕانەدا توانیویانە سەرکەوتن وەدەست بێنن. خەبات و بەربەرەکانیش لەبەرامبەر داگیرکەران و دیکتاتۆراندا لەپێناو ئازادی و مافی چارەی خۆنووسین هەوڵو تێکۆشان و فیداکاری دەوێ. شەهید دوکتور قاسملوو گوتەنی:"گەلێک ئازادی بوێ دەبێ نرخی ئەو ئازادیەش بدا."

شەهید هەمزە بێهنام ساڵی ١٣٣٩ هەتاوی لە بنەماڵەیەکی مامناوەندی ئاوایی "هەنگەوێ" ناوچەی پیرانشار چاوی بە ژیان کردۆتەوە. چوونی بۆ قوتابخانە هاوکات بووە لە گەڵ خەباتی چەکدارانەی ساڵەکانی ١٣٤٧ -١٣٤٦. لەو سەردەمەدا ناوچەی ئەوان جێگای پشوودانی ڕۆڵەکانی دێموکرات بوو. هەر بۆیە لە تەمەنی لاویەتییەوە ناوی دێموکراتی لەسەر زاران بوو. قۆناغی سەرەتایی لە گوندی هەنگەوێی تێپەڕ کرد و پاشان بۆ درێژەدانی خوێندن ڕەوانەی شاری پیرانشار کرا. بەڵام بەهۆی هەلومەرجی ئەوکات توانی تەنیا هەتا پۆلی ٣ی دواناوەندی دەرس بخوێنێ.

شەهید هەمزە هەر لە سەرەتای قۆناغی لاویەتیدا وەک کەسێکی تێگەیشتوو بە هەست و ئازادیخواز بیری دەکردەوە و لەگەڵ ئێش و ئازارەکانی نەتەوەکەی دەژیا. لە شۆڕشی ساڵی ١٣٥٧ بە دژی ڕێژیمی پاشایەتی بەشداریی چالاکانەی کرد و ڕۆڵی بەرچاوی گێڕا. پاش ئاشکرابوونی تێکۆشانی حیزبی دێموکراتی کوردستان، بە لێوردبوونەوە و هەڵسەنگاندنی وردبینانە، ڕیزەکانی حیزبی هەڵبژارد و ساڵی ١٣٥٨ لە یەکیەتیی لاوانی دێموکراتدا ئەرکی تەشکیلاتی و نیزامیی پێ ئەسپێردرا. هەمزە بێهنام لە ماوەی ئەو چەند ساڵە لەو ڕێکخراوەدا ئەرکی بەڕێوە برد و، بەکردەوە نیشانی دا شیاوی بەرپرسایەتییە.

هەمزە بێهنام ساڵی ١٣٦٠ لە هێزی ئاوارەی ئەوکات بە فەرماندەری لک دیاری کرا. هەروەک چاوەڕوان دەکرا زۆر سەرکەوتووانە ئەو قۆناغەشی بڕی و چەند عەمەلیاتی سەرکەوتووانەی بەڕێوە برد. هەر بۆیە ساڵی ١٣٦٥ بە جێگری فەرماندەری هێزی قەندیل دیاری کرا. بەو پێیە کە ئەوپەڕی لێهاتوویی و فیداکاریی لە خۆی نیشان دا توانیبووی ئەم بەرپرسایەتییە قورسەش بە دروستی بەڕێوە بەرێ، بەرپرسایەتی زیاتری پێ درا و ساڵی ١٣٦٦ کرا بە فەرماندری هێزی بەیان و دوای ساڵێک مانەوە لەو هێزە فەرماندەریی هێزی کێلەشینی پێ ئەسپێردرا. فەرماندە بێهنام لەو پۆستەشدا وەک فەرماندەرێکی کارامە، خاراو، خاوەن ئەزموون و بەتوانا ئەرکی پێ ئەسپێردراوی جێبەجێ دەکرد. لە ماوەی فەرماندەریی هەمزە بێهنام لە ناوچەکانی بۆکان و شنۆ زۆر عەمەلیاتی گەورە لە دژی هێزەکانی دوژمن ئەنجام درا و زۆر زەبری کاریگەر لە پەیکەری کۆنەپەرستیی کۆماری ئیسلامی کەوت کە بەحەق خەڵکی کوردستان شانازییان پێوە دەکرد

ساڵی ١٣٧٠وەک کادری کۆمیسیونی سیاسی نیزامیی دیاری کرا و ماوەی ساڵێک لەو کومیسیۆنەدا ئەرکی بەڕێوە برد و بەو پەڕی سەداقەت و ڕاستی و ئیمان بە ڕێبازی حیزبە خۆشەویستەکەی کاری دەکرد. ساڵی ١٣٧١ بە هۆی لێزانی و ئەو ئەزموونە بەنرخانەی کە لە ماوی تەمەنی پێشمەرگایەتیدا وەسەریەکی خستبوون، ئەرکی فەرماندەری هێزی ئاگریی لە مەڵبەندی شومالی کوردستان پێ ئەسپێردرا و تا کاتی شەهیدبوونی لەو بەرپرسایەتییەدا بەوپەڕی لەخۆبوردوویی و فیداکاری و لێوەشاوەییەوە درێژەی بە خەبات دا.

هەمزە بێهنام کادرێکی تێگەیشتوو، لێزان، بە ئیمان، بە ورە، ماندوویی‌نەناس و وەفادار بە ڕێبازی شەهیدان و فەرماندەرێکی کارامە و بەبڕشت بوو. شۆڕشگێڕێکی لێبڕاو لە دژوارترین هەلومەرجەکاندا ئەرکی پێ ئەسپێردراوی بەوپەڕی لێهاتوویی و دڵسۆزییەوە جێبەجێ دەکرد. ئەو کەسایەتییەکی لەسەرەخۆ، خۆشناو، خۆشڕوو، خاکی، خەڵکی و خۆشەویستی هاوسەنگەرانی و کۆمەڵانی خەڵکی کوردستان بە تایبەت ناوچەکانی شنۆ، بۆکان، پیرانشارو سەرووی کوردستان بوو. ئاواتی سەرکەوتنی حیزبە خۆشەویستەکەی بوو، بەڵام بەداخەوە کەم ژیا و بە ئاوات نەگەیشت.

ڕۆژی ٢٧ی ڕەزبەری ساڵی ١٣٧٣ هەتاوی لە کاتێکدا لەگەڵ دەستەیەک لە پێشمەرگەکانی هێزی ئاگری و لە حاڵی ڕاپەڕاندنی مەئمووریيەتی حیزبیدا لە ناوچەی مەرگەوەڕ سەر بە شارستانی ورمێ بوون، بۆ پشوودان و حەسانەوە لە گوندی "نۆوی" وچانیان دا. بەڵام هێزی دوژمن کە بە بوونی پێشمەرگە لەو گوندەی زانیبوو، بۆیان لە بۆسە دانیشت و لە کاتی هاتنەدەر لە ئاوایی بەداخەوە فەرماندەری هەڵکەوتووی هێزی ئاگری هەمزە بێهنام کەوتە بەر دەستڕێژی دوژمن و گیانی بەختی ڕزگاری و هاتنە دی ئامانجەکانی نەتەوەی کورد کرد.

ئاوڕێک لە بەیاننامەی دامەزرانی حیزبی دێموکراتی کوردستان

سۆران عەلیپوور

حیزبە سیاسیەکان بەشێکی گرینگی کۆمەڵگەی مۆدێرن و سیستمی نوێنەرایەتیی دێموکراسین. ئەوان بۆ مۆبیلیزەکردنی خەڵک و خستنەرووی بەرنامەکانیان بۆ چۆنیەتیی بەڕێوەبردن، گۆڕین و پێشخستنی کۆمەڵگە وەک بەردەبازێک لە نێوان کۆمەڵگە و دەوڵەتدا ڕۆڵ دەگێڕن و چاودێری بەسەر جێبەجێکردنی دەسەڵاتدا دەکەن. ئەگەر لە تێگەیشتنی کلاسیکی سۆسیالیستیدا ڕێکخراو تەنیا ئامرازێک بوو بۆ گەیشتن بە کۆمەڵێک ئیدیال، ئەوا لە دنیای ئێمەدا حیزبە سیاسییەکان بەشێکی پێویست، جیانەکراوە و دانەبڕاون لە خودی سیستمێکی دێموکراتیک.

بە چاوخشاندنێک بە تیۆرییە سیاسیەکاندا ڕۆڵی پارتە سیاسیەکان لە چوار ئەرکی سەرەکیدا کورت دەکرێتەوە، بێگومان لێرەدا باس لە کۆمەڵگەیەکی دێموکراتیک و پارلمانی دەکەین، ئامانجی هەموو پارتێکی سیاسی گەیشتن بە دەسەڵات و پیادەکردنی ئەو بەرنامە یا ئیدۆلۆژییەیە کە لە ڕێگەی ئەندامگیری و مۆبیلیزەکردنی کۆمەڵگەوە یەکدەنگیەکی بۆ دروست کردووە. واتە حیزبێکی سیاسی لە گەیشتن بە دەسەڵاتدا گرینگترین ڕۆڵی ئەوەیە کە کۆمەڵگەیەک بەڕێوە ببا، ئەرکێکی دیکە ئەوەیە کە ئامادەکاری بۆ بەربژێری ئەو کاندیدانە بکەن کە ئەرکی سیاییان پێ دەسپێردرێ، سێهەمین ڕۆڵ لە ئامادەکردن و بەرەوپێشبردنی ئەجێندا و بەرژەوەندی جیاوازدا کورت دەکرێتەوە بۆ پاکێجی ئامادەکراو تا دەنگدەران لە کاتی هەڵبژاردندا بتوانن هەڵوێستی لەسەر بگرن. پارتە سیاسیەکان وەک کالایەکی سیمبولیک و ڕەمزی بۆ ئەندامان و لایەنگرانیان گرینگی خۆیان هەیە و چۆنیەتی تێڕوانین و لێکدانەوەیان بۆ پرسە جۆراوجۆرەکان لێکیان کۆ دەکاتەوە و لەو ڕێگەیەوە جۆرێک لە ناسنامەی سیاسی فۆرم دەگرێ.

لەگەڵ ئەوەدا ئەو مۆدێلە لە سیاسەتکردن و بەڕێوەبردن پەیوەندیەکی ڕاستەوخۆی بە مۆدێلی ڕۆژئاوایی و تایبەتر بە سیستمە دێموکراتیکییەکان هەیە، بەڵام حیزبە سیاسییەکان لە بەستێنی جۆراوجۆر و بە پێی هەلومەرجی جیاواز شێوازی کارکردنیان گۆڕانکاری بەسەردا دێت، لە کوردستانی ڕۆژهەڵاتدا دامەزرانی حیزبی دێموکراتی کوردستان لە ساڵی ١٣٢٤ لەسەر بناغەی کۆمەڵەی ژێ ـ کاف خاڵێکی وەرچەرخانە لە مێژووی سیاسی و ڕێکخراوەیی گەلی کورد دا و ئەنجامی ئەو هەلومەرجەیە کە ڕێکخراوێکی سیاسی لە پێکهاتەیەکی سنووردار بە ئامانجی ڕادیکال و ئایدیالیستیەوە دەگوازێتەوە بۆ پێکهاتەیەکی بەرفراون بە کۆمەڵێک ئامانجی سیاسی و ڕیالیستی کە بتوانێ مەودایەکی فراونتر لە نێو چین و توێژەکانی کۆمەڵگەدا بگرێتە خۆی و لەهەمان کاتدا خۆی بۆ بەڕێوەبردن و بەدەستەوەگرتنی دەسەڵات و دامەزراندنی قەوارەیەکی سیاسی و ئیداری ئامادە بکا. لە لایەکی دیکەشەوە غیابی دەوڵەتی ناوەندی دوای هاتنی هاوپەیمانەکان بۆ ئێران و دروستبوونی بۆشایی سیاسیی و ئیداری لە ناوچەکەدا "ژ-کاف"ی خستبووە بەردەم ڕاستییەکەوە کە چیدیکە مانەوە لە قەوارەی ڕێکخراوێکی نوخبەگەرا و سنوورداردا نەیدەتوانی وڵامی پێویستیە سیاسی و ئیدارییەکانی خەڵکی کوردستان بداتەوە.

حیزبی دێموکراتی کوردستان لە بەیاننامەی دامەزراندنی خۆیدا هەشت خاڵی وەک دروشم و ئامانجەکانی حیزب دیاری کردوە، کە شەش دانەیان ڕاستەوخۆ باس لە چۆنیەتیی بەڕێوەبردنی وڵات دەکەن. ئەوەی کە بەشێکی هەرەزۆری توانا و سەرمایەی حیزب لەوکاتەدا بۆ بەڕێوەبردنی وڵات تەرخان کراوە بێجگە لەوەی کە ڕەنگدانەوەی ئەو بەستێنە مێژووییەیە کە حیزبی تێدا دامەزراوە، ئاماژەشە بە تێگەیشتنی سەرانی حیزب و لە سەرووی هەموویان قازی محەممەد لەو بەرپرسایەتییەی کە کەوتۆتە سەر شانیان، لە ماوەیەکی کورتی ١٦٠ ڕۆژیدا و بە شێوەیەکی چاوەڕواننەکراو کۆی ئەو دروشمانە دەخەنە نێو پێکهاتەیەکی سیاسی و ئیداری وەک کۆماری کوردستان. لەو بەیاننامەیەدا چۆنیەتی پەیوەندی ناوەند بە کوردستان لەسەر بنەمای ئۆتۆنۆمی دیاریکراوە، زمانی کوردی وەک زمانی ڕەسمی دەسنیشان کراوە، ئەوانەی کە ئەو سیستمە ئۆتۆنۆمیە بەڕێوە دەبەن دەبێ کورد بن و لەسەر بنەمای یاسای بنەڕەتی لە ڕێگەی ئەنجومەنێکی ویلایەتی هەڵبژێردراو کۆی کاروباری دەوڵەتی و کۆمەڵایەتی بەڕێوە دەبەن. سەبارەت بە دابینکردنی دادپەروەریی لە نێوان خاوەن موڵک و جوتیاردا کە ئەوکات پرسێکی گەرمی سیاسی و کۆمەڵایەتی بوو باس لەوە کراوە کە دەبێ یاسایەک دابنرێت کە مافی هەردوولا دابین بکردرێ.

بە وردبوونەوەیەکی زیاتر لەو هەشت خاڵە دەتوانین بڵێین کە ئامانجە نەتەوەیی، سیاسی و کارگێڕییەکانی بەرنامەی حیزبی دێموکرات ڕەنگدانەوەی چوار چەمکی "دێموکراسی" "ناسۆنیالیزم"، " ئۆتۆنۆمی خوازی" و "دادپەروەری" بوون. لەگەڵ ئەوەدا بە وردی باس لەوە نەکرابوو کە ئەنجومەنی ویلایەتی کوردستان چ قەوارە و دەسەڵاتێکی دەبێ، سنوورەکانی تا کوێ دەڕۆن، بەڵام بەئاشکرا باس لەوە کراوە کە ئەو ئەنجومەنە لە ڕێگەی هەڵبژاردنەوە پێک دێت و هەموو کاروبارە کۆمەڵایەتی و دەوڵەتیەکان بەڕێوە دەبات. ئەو دێموکراسی و ئازادییەی بۆ هەموو گەلانی دیکەی ئێرانیش بە پێویست زانیبوو. بەئاشکراش جێدەستی مەرامە نەتەوەییەکان بە چۆنیەتیی بەڕێوەبردنی کاروباری ئیدارییەوە دیارە، ئەوەی کە دەبێ کاربەدەستانی دەوڵەت خەڵکی ناوچەکە بن و پێداگرتن لەسەر زمانی زگماک لەو ویستە نەتەوەییەوە سەرچاوەی گرتبوو. هەرچەند سنووڕە جوغرافیەکەی ئەو هەرێمە ئۆتۆنۆمییە دیاری نەکرابوو و دواتریش سنووری کۆمار بە سنووری دەسرۆیی سیاسیەکەیەوە گرێ درا بەڵام وێنەیەکی تاڕادەیەک ڕوونی لە قەوارە و دەسەڵاتەکانی ئەو سیستمە ئۆتۆنۆمیە دەستنیشان کردوە و مافی چارەی خۆنووسینی لە شێوەی هەرێمێکی خودموختاردا تێدا نەخشێنراوە.

بەیاننامەی دامەزراندنی حیزب لەگەڵ ئەوەدا بۆ سەردەمی ئەوکات بەرنامەیەکی پێشکەوتوو و ڕادیکاڵ بوو و زۆربەی ئەو ویستانەی تێدابوو کە ئێستاش هێڵە سەرەکییەکانی بەرنامەی حیزبی دێموکراتە، دەبێ لەبیرمان بێ کە هێنانەگۆڕی ئەو ویستە مۆدێرنانە لە کۆمەڵگەیەکی نەریتیدا کە سەتا ٩٥ی دانیشتووانی نەخوێندەوارە و نزیکەی سەتا ٨٠ی موڵک بە دەستی دەرەبەگەکانەوەیە و لە بیست ساڵی پێش دامەزراندنی حیزبدا سیاسەتێکی شۆڤێنیستی تواندنەوە و تالانکردنی بەسەردا پراکتیزە کراوە، کارێکی ئاسان نیە. دەسڕۆیشتوویی عەشیرەتەکان و خاوەن موڵک و دەرەبەگەکان پارادۆکسێکی گەورەی لەگەڵ نێوەرۆکی دامەزراندنی "ڕێکخراو" وەک یەکەیەکی سیاسی مۆدێرندا هەبوو، هەرچەند حیزب لە بەرنامەکەی خۆیدا دەیویست چاکسازییەکی درێژخایەن لە پەیوەندیی نێوان جوتیار و خاوەن موڵکدا بکات، بەڵام ئاواش هەبوونی ڕێکخراوێک کە دەیەوێ کۆی سیستمی کۆمەڵایەتی و ئابووری بگۆڕێ و ڕیزبەندییەکانی هێز هەڵوەشێنێتەوە لە هەموو لایەکەوە پێشوازیی لێ نەکرا. نابێ ئەو ڕاستییەش لەبیر بکەین کە ئەزموونی کۆمەڵگەی کوردی لەگەڵ هەبوونی ڕێکخراودا ئەزموونێکی ساوا بوو و سیستمی نوێنەرایەتیی خەڵکی دێهاتەکان لە سەر هەمان پەیوەندیەکانی بەرهەمهێنانی فیوداڵی مایەوە و خەڵکی دێهاتەکان کە زۆرینەی هەرە زۆری دانیشتوانی کوردستانیان پێک دێنا هەر لە ڕێگەی مێتۆدی نادادپەروەرانەی خێڵەکییەوە لە لایەن خاوەن موڵک و دەرەبەگەکان نوێنەرایەتیی کران و ئەوەش وایکرد کە ئەو بەرنامەیە و دواتریش دەستڕۆیشتوویی حیزب و کۆمار لەو قۆناغە مێژووییەدا نەگاتە دێهاتەکان. زۆرینەی سەرانی حیزب پێکهاتبوون لە نوێنەری چینی تازەپێگەیشتووی وردە بۆرژوا، بازرگان و خاوەن ملکان، سەرانی خێڵ و ڕۆشنبیران، ئەوە لە کاتێکدا کە دروشمەکانی حیزب بەگشتیی و باوەڕ هەبوون بە پرسی نەتەوەیی توانیبووی یەکگرتوویەک و یەکدەنگییەک بەو جیاوازی و ناکۆکییانە بدا کە لە پێکهاتەی ڕێبەری و ئەندامانی حیزب و کۆمەڵگەی کوردستانی ڕۆژهەڵاتدا هەبوو، هەبوونی هێزە کۆنەپارێزەکان لە قەوارەی سیاسیی ڕێکخراوێکدا کە توانیبووی دروشمی سیاسی دێموکراتیک و مۆدێرن بخاتە ڕوو، یەکێک لەو ئاڵنگاریانە بوو کە هەم حیزب و دواتریش کۆماری کوردستان لەگەڵی بەرەو ڕووبوون.

لە لایەکی دیکەوە بەرنامەی حیزب دوو پرسی گرینگی تێدا نەگونجێنرابوو، یەکەمیان ئەوەی کە ئاماژەیەک بە پرسی لەشکر و دەسەڵاتی سەربازی نەکرابوو، پاشانیش هەرچەند نووسرابوو کە ژیانی بازرگانی و کشتوکاڵی و فەرهەنگی و تەندروستی پێش دەخرێت بەڵام ئاماژەیەک بە وردەکاریەکانی سیستمی دارایی نەکرابوو، دیارە دواتر لە پراکتیکدا سیستمێکی ڕوونی باج وەرگرتن دروست کرا کە بە سەرچاوەی سەرەکیی داهاتی کۆماری کوردستانیش دادەنرا.

لە هەڵسەنگاندنی بەرنامەکانی حیزب و پراکتیزە کردنی ئەو بەرنامەیەدا دەبێ لە بیرمان بێ کە ڕەوتی ڕووداوەکان زۆر بەخێرایی دەچوونە پێش و لەو ماوە کورتەشدا پراکتیزەکردنی بەرنامەیەکی سیاسی و کارگێڕی ئاوا بەرفراوان چاوەڕوانییەکی ڕیالیستی نیە، بەڵام لەگەڵ ئەوەشدا حیزبی دێموکرات کە دامەزرێنەر و بەڕێوەبەری کۆماری کوردستانە توانی نموونەیەکی سەرکەوتوو لە ماوەیەکی کورت دا لە دەسەڵاتێکی سیاسی کوردی بەدەستەوە بدا.

یەکەم بەرنامەی حیزب ڕەنگدانەوەی چوار چەمکی دێموکراسی ، دادپەروەری، ناسیۆنالیزم و ئۆتۆنۆمیخوازی بوو کە بە درێژایی خەباتی هەشتا ساڵەی حیزبی دێموکرات لە بەرنامە و دروشم و ئامانجەکانی دانەبڕاون، لەو ماوەیەدا لەوانەیە هێندێک جار فۆرم و بەشێک لە تێڕوانینی حیزب بۆ ئەو چوار چەمکانە بە گشتی و بەتایبەتی دوو چەمکی "دادپەروەری" و ئۆتۆنۆمیخوازی" گۆڕانکارییان بەسەردا هاتبێ، بەڵام هیچ کات لە سیاسەت و ئامانجەکانیدا وەلا نەنراون و هەمیشە لە دروشمە ستراتیژییەکانی ئەو حیزبەدا ڕەنگیان داوەتەوە.

خاڵێکی دیکە کە گرینگە سەرنجی پێ بدرێت و وەک ئەزموون لە داهاتوودا کەلکی لێوەربگیردرێ توانایی گۆڕانکاریی و خۆگونجاندن لە گەڵ بارودۆخی جیاوازدایە، سەرانی ژێ ـ کاف و پێش هەموویان قازی محەممەد بۆوەی کە قەوارە و نێوەرۆکی ڕێکخراوەکەیان لەگەڵ چاوەڕوانی و بەستێنی نوێی سیاسیدا بگونجێنن و ئامادەی بکەن بۆ قۆناغی داهاتوو، ئامادە بوون کۆمەڵەی ژێ ـ کاف هەڵوەشێننەوە و حیزبی دێموکرات دابمەزرێنن. چەقنەبەستوویی و باوەڕنەبوونی دۆگم بە پرس و ئامانجە سیاسیەکان وەک مێتۆدێک لە مێژووی ٨٠ ساڵەی ئەو حیزبەدا درێژەی پێ دراوە، بەڵام باوەڕهەبوون بە چوار چەمکی، نەتەوایەتی، دێموکراسی، دادپەروەری و خۆبەڕێوەبەری لە فۆرمی جیاوازدا وەک چوار بنەما تا ئێستاش ماونەتەوە.

سەرمایەی هەر هێزێکی گۆڕانخواز بێجگە لە پشتیوانی جەماوەری، پێشڕەوی و بەڕۆژکردنی سیاسەتەکانی لەگەڵ بارودۆخی ڕۆژ، ئەزموون‌وەرگرتنیشە لە مێژوو و ڕابردوو، توانایی کەڵوەرگرتنیەتی لە سەرمایە ڕەمزییەکانی، حیزبی دێموکرات بە ڕابردووی ٨٠ ساڵەی و هاوکات سێ ساڵی تەمەنی ژێ کاف، خاوەن بانکێکی دەوڵەمەندی سەرمایەی ڕەمزییە کە لە دۆخی پڕ لە ڕووداو و گۆڕانکارییەکانی ئێستای کوردستان و ئێران دا دەتوانێ پشتیان پێ ببەستێ.

خاڵە بەهێز و لاوازەکانی خەبات و تێکۆشانی حیزبی دێموکرات

جەماڵ فەتحی

هەر قۆناغێک لە مێژووی مرۆڤایەتی هەڵگری تایبەتمەندیی ئەو قۆناغەیە و هەموو ڕووداوە سیاسی و تەنانەت کۆمەڵایەتییەکانیش لەژێر باندۆڕی ئەو تایبەتمەندییانەیە و بەبێ لێکدانەوە و تاوتوێکردنی لایەنە جۆراوجۆرەکانی سەردەم ناکرێت بە شێوەیەکی لۆژیکی لەسەر هیچ ڕووداو و دیاردەیەک باس و لێکدانەوە بکرێت. مێژووی کورد کە وەکوو مێژووی هەموو نەتەوەیەکی دیکە لەم حەقیقەتە بەری نیە و ناکرێت بەبێ لەبەرچاوگرتنی تایبەتمەندییەکان بۆچوون لەسەر ڕووداوەکانی کوردستان دەرببڕدرێت و تاکلانەیە شەنوکەوی ئەوەی ڕووی داوە، بکرێت. کوردستان کە زیاتر لە سەد ساڵە دابەش کراوە، لە ڕەوتی مێژوویی خۆیدا دەیان و سەدان ڕووداوی تاڵ و ناخۆشی چێشتوە و دەیان هەستانەوە و کەوتنی بە خۆوە بینیوە.

ئەوەی کە بەگشتی بە دەسپێکی بزووتنەوەی ڕزگاریخوازی و ناسیۆنالیزمی کورد لە قەڵەم دەدرێت، شۆڕشی شێخ عوبەیدوڵڵا نەهری لە ساڵی ١٨٨٠ی زایینییە کە شەمزینان، هەکاری، مەهاباد و تەنانەت تەورێزیشی گرتەبەر و لە کۆتاییدا لەلایەن دەسەڵاتی عوسمانی و قاجارییەکان تێک شکێندرا. ئەم قۆناغە لە خەباتی کورد کە بە خاڵی وەرچەرخانی بزووتنەوەی ڕزگاریخوازی کورد لە قەڵەم دەدرێت ڕێگاخۆشکەر بوو بۆ بزووتنەوەکانی دوای خۆی. هەر لە شۆڕشی بۆتان، سۆران، شێخ سەعید پیران و شێخ ڕەزا درسیمەوە بگرە هەتا شۆڕشی شێخ مەحموود نەمر، چیای ئاگرین، سمایل ئاغای سمکۆ، شۆڕشی بارزانییەکان و کۆمارە ساواکەی کوردستان هەتا ئێستە ئەم کاروانە بۆ دەستەبەرکردنی خواستێکی مرۆیی نەتەوەی کورد بەردەوامە و خاڵی هاوبەشی ئەم شۆڕشانە یەک شتە، ئەویش پێداگریی لەسەر دەستەبەرکردنی مافی مرۆیی و نەتەوەیی کوردە. گرنگیی ئەم شۆڕشانە لە مێژووی کورددا خۆی لەوەدا دەبینێتەوە کە حکمەت و عەقڵیەتییان لە ڕەگەزی عەقڵیەتێکی نوێی جیهانییە کە پاش زاڵبوونی ئەم عەقڵیەتە وەرچەرخانێکی مەزن لە سیستەم و نەزمی جیهاندا هاتە ئاراوە و گوتاری زاڵ لە ئاستی جیهاندا گوتاری دەوڵەت ـ نەتەوە و دیاریکردنی کەوشەنی وڵاتەکانە. ئەگەرچی پێش ئەم عەقڵییەتەش وڵاتان کەم و زۆر خاوەن کەوشەنی خۆیان بوون، بەڵام ئەوەی کە بە زەقی هەر وڵات و نەتەوەیەک جیا لە چوارچێوەی جوغرافیایی خۆی، پێناسە و شوناسێکی تایبەتی بۆ خۆی وێنا کرد، جووڵەیەکی هزری و مەعریفی بوو کە لە ئاستی جیهاندا هاتە ئاراوە.

کوردیش وەکوو هەموو نەتەوەکانی دیکە کەم و زۆر لەم گۆڕانە ئاگادار بوو و لە ڕێگای کەسە بەرچاو و بلیمەتەکانی خۆیەوە بۆ بەجێنەمان لەم دۆخە نوێیە وە خۆ کەوت و بە شێوەیەکی سەردەمیانە و لە ئاستی دەفری سیاسی و کۆمەڵایەتیی کوردستان خوازیاری بەدەستەوگرتنی چارەنووسی خۆی بوو. یەکێک لەو قۆناغە مێژوویی و هەستیارانەی کە هەتا ئێستەش کورد شانازی پێوە دەکات، قۆناغی بزووتنەوەی نەتەوەیی- دێموکراتیکی کوردە کە بەستێنەکەی لە مەهاباد و لە ساڵی ١٣١٧ی هەتاوی بە دامەزرانی حیزبی ئازادیی کوردستان و دواتر کۆمەڵەی ژێکاف (١٣٢١) و حیزبی دێموکراتی کوردستان (١٣٢٤) ئامادە کرا. ئەم ڕێچکە و ڕێبازە کە هەتا ئێستەش لەسەر پرسی نەتەوەیی ـ دێموکراتیکی کورد بەردەوامە، ئەگەرچی هەوراز و نشێوی زۆری دیوە و هەتا ئێستە بە ئامانجە سەرەکییەکەی خۆی واتە دیاریکردنی چارەنووسی کورد بە شێوەیەکی دێموکراتیک و بەرابەریخوازی نەگەیشتوە، بەڵام ئەگەر بە شێوەیەکی لۆژیکی و بەپێی توانایی و دەفری کۆمەڵایەتی، خەسارناسی بۆ بکرێت، دەکرێت هەم خاڵی بەهێزی هەبێت هەم خاڵی لاواز.

کە باس لە خاڵی بەهێز و لاوازەکانی هەر ڕەوت و تێکۆشانێک دەکرێت، بەبێ ئەملاوئەولا دەبێت هەلومەرجی کات و شوێنیان لە هەڵسەنگاندنەکان ڕەچاو بکرێت، دەنا خەسارناسی و هەڵسەنگاندنەکان دەچنە چوارچێوەی خەسارناسیکی تاکلایەنە یان دوور لە ویژدانەوە. بۆ ئەوەی خەسارناسییەکی ژیرتەوەری لەسەر خەبات و تێکۆشانی حیزبی دێموکرات بکرێت، دەبێت پێش هەر شتێک ئەم خەباتە وەکوو خۆی بەسەر چەندین قۆناغدا دابەش بکرێت کە بەگشتی خەباتی ئەم حیزبە لە دژی دوو دەسەڵاتی پالەوییەکان و ڕێژیمی ئاخوندەکان بووە کە هەردوو قۆناغەکە دەکەوێتە نێو سەردەمی شەڕی سارد و دابەشبوونی جیهان بەسەر دوو جەمسەری کاپیتالیزم و سۆسیالیزمدا. جیا لەوەی ئەم خەباتە لە دوو سەردەمی جیاوازی دەسەڵاتداریەتی عەقڵییەتی ئێرانیدا هاتووەتە ئاراوە لە بواری چوارچێوەی خەباتی ئەم حیزبە دەکرێت بڵێین زیاترین تێکۆشانی حیزبی دێموکرات لە دەرەوەی جوغرافیای خۆی بووە. بۆیە هەڵسەنگاندن و خەسارناسیی ئەم حیزبە بەبێ لەبەرچاوگرتنی ئەم کەتوارانە، هەڵەیە و بڕیاری تاکلایەنەی لێ دەکەوێتەوە. بە پشتبەستن بە کەتواری کات و شوێن، دەرفەت و هەلومەرج ئەگەر باس لە خاڵە بەهێزەکانی خەباتی حیزبی دێموکرات بکەین، دەتوانین ئەم خاڵانە دەسنیشان بکەین کە هەر کامەیان تێڕامان و وردبوونەوەی زیاتر لە وتارێک دەخوازن.

خاڵە بەهێزەکانی خەباتی مێژووی حیزبی دێموکرات

١- بەردەوامبوون لەسەر پرسی نەتەوەیی و دەستەبەرکردنی مافە نەتەوەیی و دێموکراتیکەکانی کورد لە ئاستی ڕۆژهەڵات و هەروەها پشتیوانیی و هەوڵ بۆ چارەسەریی ئەم پرسە لە پارچەکانی دیکەی کوردستاندا

٢- دامەزرانی کۆماری کوردستان لە بەستێنێکی نالەبار و ئەستەمی سیاسی، کۆمەڵایەتی و کولتووریی ئێران و لە سەردەمێک کە خەڵکی ئێران هەزاران ساڵ بوو بە سیستەمی پاشایەتی ڕاهاتبوون و لەگەڵ سیستەم و دامەزراوە دێموکراتیک و سەردەمییەکان نامۆ بوون. دامەزرانی کۆماری کوردستان لە نێودڵی حیزب و پێکهاتەیەکی چووکەتر لە خۆی.

ئەگەرچی ئەم ڕەوتە بەپێچەوانەی نەزمی نوێی جیهان بوو و دەبوو حیزب لە نێودڵی کۆماردا سەری هەڵدایە، بەڵام بە هۆی ئەوەی کە کورد خاوەن دەوڵەت نەبوو ڕەوتەکە بەپێچەوانەوە چووە پێشەوە و حیزبی دێموکرات تاکە حیزبی کوردییە کە دامەزرانی کیانی سیاسی و سەربەخۆیی لە نێو کارنامەکەیدا تۆمار کراوە

٤- بەرزکردنەوەی دروشمی یەکسانیخوازیی سیاسی و کۆمەڵایەتی بۆ نەتەوەیەکی خاوەن مێژوو، چاند و شوناسی جیاواز لە هەمبەر داگیرکەرێک کە باوەڕی بە شوناسێکی دیکە و مێژوویەکی دیکە لە ئێران جگە لە شوناس و عەقڵیەتی ئێرانی نەبوو.

٤- پێداگری لەسەر زیندووکردنەوەی شوناسی نەتەوەیەک کە جیا لە ستەمی نەتەوەی سەردەست، عەقڵییەتی خێڵایەتی و دیدی بەرتەسکی ناوچەیی بەسەریدا زاڵ ببوو، واتە بەرژەوەندیی نەتەوەیی لەم کۆمەڵگەیە نامۆ و بەرژەوەندیی خێڵ زاڵ بوو.

٥- دامەزرانی پێکهاتەیەکی دێموکراتیک و وێناکردنی کۆمەڵگەیەکی یەکسان و بەدوور لە هەر ستەمێکی چینایەتی، ڕەگەزی، زایینەیی و نەتەوەیی لە پەنای پێکهاتەیەکی نادێموکراتیک و کۆمەڵگەیەکی ملکەجی سیستەمی پاشایەتی کە لەسەر مێژوویەکی ساختە و فەیک چێ کرابوو.

٦- ڕێگاخۆشکردن بۆ گەشەی چاند و وێژەی زمان و ئەدەبیاتێک کە هەزاران ساڵ بوو جگە لە شێعر لە هیچ ژانرێکی دیکەدا خۆی نەنواندبوو، کەچی لە سەردەمی کۆماردا چاند و وێژەی کوردی لە بواری ڕۆژنامەوانی سەردەم، شانۆ، دەرکردنی گۆڤاری جۆراوجۆر و تایبەت بە چین و توێژەکانی کۆمەڵگە تاقی کرانەوە.

٧- هەڵکردنی ئاڵایەکی حکوومەتی کە جیا لە ڕەنگدانەوەی مێژوو، خواستی سیاسی و کۆمەڵایەتیی نەتەوەیەکی دابڕاو و پەراوێزخراوی مێژوو و جیهان بوو.

پێش کۆماری کوردستانیش کورد خاوەن چەندین ئاڵا بووە و یەک لەوانە ئاڵای کۆمەڵەی خۆیبوونە کە ئاڵای کۆماری کوردستان وێکچوونێکی لەگەڵ ئەو ئاڵایەدا هەیە، بەڵام ئەوەی کە لێرەدا گرنگە ئاڵای کوردستان وەکوو ئاڵای دەسەڵات و کیانێک هەڵکرا کە وڵاتێکی ناوچەکە وەکوو یەکیەتیی سۆڤیەت تا قۆناغێک ئەگەریش کەم بوو پشتیوانیی لەم کیانە سیاسییە دەکرد.

٨- کۆماری کوردستان کە بڕیاری ئەوەی دابوو ببێتە کیانێکی سەربەخۆی سیاسی بۆ کورد، تەواوی ئێلمانەکانی دەوڵەت و دەسەڵاتێکی سەردەمیانەی تێدا بەدی دەکرا. هێزی پێشمەرگە، ئاڵا، ئەنجومەنی وەزیران، سەرکۆماری، سروودی تایبەت، ڕاگەیاندن وەکوو زمانحاڵی کۆمار و دامودەزگای جۆراوجۆری ئیداری لەو توخمە سەرەکییانەن کە دەسەڵاتێکی مودێڕنی پێ پێناسە دەکرێت.

خاڵە لاوازەکانی مێژووی حیزبی یموکرات:

ئەگەرچی هەموو ئەو خاڵانەی لە سەرەوە ئاماژەیان پێ کرا خاڵی جێی تێڕامانن و وەکوو خاڵی بەهێزی خەباتی حیزبی دێموکرات ئاماژەیان پێ کرا، بەڵام خەباتێکی ٨٠ ساڵەی بە ئامانج نەگەیشتوو بەدڵنیاییەوە بەبێ کەموکوڕی نییە و ئەوەی کە ئەم حیزبە هەتا ئێستە بە مەبەستی سەرەکی خۆی نەگەیشتووە هۆکارگەلێکی لە پشتە، کە دەکرێت ئاماژە بەم چەند خاڵە سەرەکییانە بکرێت:

١- لەتبوونەکان و تەنانەت دابڕانی بەشێکی بەرچاو لە حیزبی دێموکرات لە چەند قۆناغدا،

٢- دابەزین لە شاخ و لاوازبوونی خەباتی پێشمەرگانە و چەکداری. ئەگەرچی حیزبی دێموکرات ئەگەر لە وڵاتێکی دێموکراتیکدا ببوایە دەبوو خەباتەکەی بەس سیاسی و مەدەنی بوایە، بەڵام هەم بە هۆی ئەوەی ئەم حیزبە لە هەمبەر دوو دەسەڵاتی سەرەڕۆ و دیکتاتۆردا خەباتی کردووە و هەم مافی دیاریکردنی چارەنووس ستراتیژیی سەرەکیی ئەم حیزبەیە کە دەکرێت خۆی لە سەربەخۆیی، فیدراڵیزم و ئۆتۆنۆمیدا خۆی ببینێتەوە، هەم بۆ قۆناغی خەبات لە هەمبەر دیکتاتۆردا و هەم بۆ پارێزگاری لە دەسکەوتەکان پێویستی بە هێزی پێشمەرگە هەبووە. لە ٣٠ ساڵی دوایی خەباتی ئەم حیزبە ئەگەرچی چەکی دانەناوە، بەڵام بە هۆی بارودۆخی سیاسیی هەرێمی کوردستان خەباتی پێشمەرگانەی لە کەمترین ئاستی خۆیدا کردوە و خەباتی سیاسی و مەدەنی زیاتر ئاماژەیان پێ کراوە، کەچی بەهۆی خەسڵەتی نادێموکراتیک و ملهوڕیی کۆماری ئیسلامی ئەم جۆرە لە خەبات نەیتوانیوە بەدیهێنەری ویست و خواستە سیاسییەکانی حیزبی دێموکرات بێت.

٣- هەڵگرتنی بەرپرسایەتییەکی قورس وەکوو دێموکراتیزەکردنی کۆمەڵگەی فرەنەتەوەی ئێران کە لەسەر بنەمای دەوڵەت – نەتەوەی ئێرانی دامەزراوە و ئێرانیبوون واتە توانەوە لەنێو شوناسی فەرهەنگی، مێژوویی، ئایینی و سیاسی نەتەوەی فارسدا و ئەم ئەرکە قورسە لە توانایی حیزبی دێموکرات نیە و خۆماندووکردن بەم پرسەوە دوورکەوتنەوەیە لە پرسی کورد کە پرسی جەوهەریی حیزبی دێموکراتە.

٤- پێداگریی لەسەر خەباتی بەرگریکارانە و خۆنەدان لە خەباتی هێرشبەرانە کە بەرهەمی باوەڕمەندبوون بە دێموکراسییەکە کە تەنانەت وڵاتانی لانکەی دێموکراسیش ڕەچاوی ناکەن. لە شەڕی نێوان دوو لایەنی بەهێز و لایەنی بێهێزدا یەکێک لەو خاڵانەی لایەنێک وەک بەهێز پیشان دەدا، دەسپێشخەری و دۆخی هێرشبەری لە دەرەوەی سنوورەکانە و لایەنی بێهێز ئەو لایەنەیە کە بەردەوام خۆی بۆ هێرشی بۆ سەر خۆی و بەرگریکردن ئامادە کردووە.

٥- چاوەڕوانی لە ئۆپۆزسیۆنی نەتەوەی سەردەستی فارس کە لە هەمبەر پرسی کورد و نەتەوەکانی تری ئێران زۆر توندتر و دەمارگیرتر لە کۆماری ئیسلامی دەردەکەون و تەنانەت مانەوەی کۆماری ئیسلامی بە زامنێک بۆ پاراستنی یەکپارچەیی ئێران دەزانن.

ئەنجام:

حیزبی دێموکرات کە بە حیزبێکی گەورە و خاوەن باندۆڕ پێناسە دەکرێت، دەبێت زیاتر و جیددیتر لە هەر هێزێکی سیاسی لەسەری بنووسرێت و قۆناغەکانی خەباتی ئەم حیزبە شەنوکەو بکرێت، کە بە ڕەخنەی ڕەسەن و ڕاستەقینە پێش بە بەلاڕێداچوون و ونکردنی ئامانجە سەرەکییەکەی بگیردرێت. هیچ ڕەوتێک و دامەزراوەیەک بەبێ ڕەخنە و پێداچوونەوەی سیاسەت و پراکتیکەکانی ناتوانێ ڕێگا بۆ سەرکەوتن و دەسکەوتی زیاتر دەستەبەر بکات، بەتایبەت ئێمەی کورد کە لە دۆخی بندەستیی دەسەڵاتگەلێکدایین کە هیچ باوەڕێکیان بە پێوەرەکانی دێموکراسی و تلۆرانسی سیاسی نیە.

وێستگە

مێژووی زێڕین

ئاسۆ مینبەری

خەباتی ژنان بۆ دەستخستنی یەکسانی و ئازادی نیشاندەری هەقیقەتێکی تاڵە. ئەوە کە سەرەڕای گەشەی جیهان و تێپەڕین بە قۆناغە جیاوازەکانی ژیانی شارستانیشدا، ژنان بەبێ جیاوازیی جوغرافیایی و سیاسی و فەرهەنگیی کۆمەڵگەیەک کە تێیدا دەژین، لە سەدەی بیست و یەکەمدا، هێشتا ستەملێکراون و نەیانتوانیوە بە مافەکانیان بگەن. ئەم هەقیقەتە پێمان دەڵێ کە ئەگەرچی ژنان لەم خەباتەدا زۆریان قوربانی داوە و دەستکەوتی باشیشیان هەتا ئێستا هەبووە، بەڵام بێگومان ڕێگای خەباتیان بۆ گەیشتن بە مافەکانیان هێشتا هەموار نەکراوە و ڕێگایەکی دوور و درێژیان لەپێشە. ژنان لە چوارچێوەی ئەو جوغرافیایەدا کە ئێرانی پێ دەوترێت بە درێژایی مێژوو ستەمیان لێ کراوە و پەراوێز خراون و مافەکانیان پێشێل کراون. بەڵام قۆناغی واش هەبووە کە توانیویەتی ڕۆح وەبەر خەباتی ژناندا بکاتەوە و دەرفەتی بوون و چالاکییان پێ بدات و لێرەدایە کە ڕۆڵی ڕێکخراوی سیاسیی بەرجەستە دەکرێتەوە.

دامەزرانی حیزبی دێموکرات، وەک ڕێکخراوێکی مۆدێڕنی سیاسی، خاڵێکی وەرچەرخان لە مێژووی گەلی کورد بەتایبەت لە ڕۆژهەڵاتی کوردستاندا بوو. حیزبی دێموکرات وەک دامەزرێنەری کۆماری کوردستان، بە بایەخدان بە پرسە گرینگەکانی ئەوکاتی کۆمەڵگە و یەکێک لەوان پرسی ژنان، توانیی ببێتە خاڵێکی هیوا بۆ ئەو توێژەی کۆمەڵگەی کوردستان کە جگە لە پەراوێزخران و نەدیرتان شتێکی دیکەیان ئەزموون نەکردبوو. ئەگەرچی تەمەنی کۆماری کوردستان کورت بوو بەڵام، ڕێچکەیەک کە دیاری کرا، ئێستاش پاش ٨ دەیە خەبات و تێکۆشان بە بایەخەوە چاوی لێ دەکرێ و حیزبی دێموکرات، وەک حیزبی دایک لەسەر کۆمەڵێک پرەنسیپ پێداگرە کە لە خەباتی ئەم حیزبە جیا ناکرێنەوە.

یەکێک لەو پرەنسیپانە باوەڕی قووڵی حیزبی دێموکرات بە پرسی یەکسانی و دادپەوەرییە کە لە بەرنامەی سیاسیی ئەم حیزبەشدا ڕەنگی داوەتەوە. حیزبی دێموکرات لە هەشتا ساڵی ڕابردوودا توانیویەتی هەنگاوی بەجێ و جیددی لە چوارچێوەی بنیاتنانەوەی کۆمەڵگەی کوردستاندا هەڵ بگرێت. ئەم حیزبە، لە مێژووی خۆیدا، وێڕای کارکردن لەسەر پرسی نەتەوەیی و هەوڵدان بۆ بەدەستەوەگرتنی چارەنووسی نەتەوەی کورد لە ڕۆژهەڵاتی کوردستان، هیچکات لە پرس و بابەتەکانی دیکەی ئەو کۆمەڵگەیە خافڵ نەبووە و بە بەردەوامی هەوڵی بۆ داوە. پرسی ژن لای حیزبی دێموکرات، هەمیشە پرسێکی گرینگ و جێی بایەخ بووە و هەر لە گەلاوێژی ١٣٢٤ی هەتاوییەوە هەتا ئێستا بە بەردەوامی هەوڵ دراوە کاری بۆ بکرێت.

حیزبی دێموکرات بە دووبارە پێناسەکردنەوەی ڕۆڵ و ئەرکی توێژە جیاجیاکانی کۆمەڵگە و بەتایبەتیش توێژی ژنان، توانیویەتی لە بەشدارییپێکردنی ئەم توێژە لە خەباتدا ڕۆڵێکی ئێجگار گەورە و گرینگ ببینێ، تا ئەو جێگایە کە ئەتوانین پەیوەستبوونی ژنان و کچان بە ڕیزی پێشمەرگەی کوردستانەوە، وەک هێمای بەرچاوی ئەم بەشدارییە ناو ببەین کە چیدیکە ژنان و کچانی نیشتمانی ئێمە، گوێڕایەڵی دابونەریتە باوەکانی کۆمەڵگە نین کە ئەوان تەنیا وەکوو دایک پێناسە بکاتەوە، بەڵکوو ئەوان لەو چوارچێوەیە هاتوونەتە دەرێ و بە پێناسەکردنەوەی سەرلەنوێی خۆیان، ئامادەن بۆ بەدەستهێنانی مافەکانیان شەڕ بکەن و هاوکات لەگەڵ ئەوەش بە خۆپێگەیاندن و هەوڵدان، لە بازنەی سیاسەتدا گەشە بکەن و وەک تاکێکی سەربەخۆ و خاوەن ئیرادە، هەنگاو بۆ نێو بازنەی سیاسەت بهاوێن و کۆت و بەندی کۆیلایەتی و بەستراوەبوون بە نەریتە دواکەتووەکان بپچڕینن.

حیزبی دێموکرات، ژنان وەک بەشێکی جیانەکراو لە کۆمەڵگە دەزانێت و بە جیانەکردنیان لە پرسە نەتەوەییەکان هاوکات لەگەڵ ئەوەی کە ئەرکێکی قورسی نەتەوەیی دەخاتە سەر شانیان، زیاتریش ئەرکداریان دەکات بەوەی کە خەبات بۆ توێژەکەی خۆیان بکەن کە لەم پێناوەشدا خودی حیزبی دێموکرات یارمەتیدەرێکی باش بۆ ژنان بووە و بە ڕەخساندنی دەرفەت و دابینکردنی ئیمکاناتی پێویست هەوڵی داوە تاکوو وەکوو ڕێکخراوێکی بە پرەنسیپ و بەرپرس لە بەرانبەر تاکەکانیدا پرسەکانی ژنان بکاتە ڕۆژەڤ و کاریان لە سەر بکات. ئەم حیزبە بە مەبەستی زیاتر گرینگیدان بە توێژی ژنان و هەروەها هەوڵ بۆ پێگەیاندن و بەشداری پێکردنیان لە کایە سیاسییەکاندا، هەوڵی داوە تاکوو بە کردەوە ژنان بێنێتە نێو بازنەی سیاسەتەوە و کەڵک لە توانایی و لێهاتووییەکانیان بگرێت و بۆ ئەم مەبەستەش بەو شێوەی کە دەرفەتی بووبێت و بۆی کرابێت، بەستێنی بۆ خولقاندوون و یارمەتیی داون.

ئێستا کە ٨٠ ساڵ بەسەر دامەزارنی حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێراندا تێدەپەڕێت، لە نێوان هەموو ڕێکخراوە سیاسییەکانی کوردستانی ڕۆژهەڵاتدا، حیزبی دێموکرات وەک دێرینەترین ڕێکخراوی سیاسیی مۆدێڕن توانیویەتی بە سازماندان و پلاندانان و ڕێکخستنی تایبەت، کەڵک لە هێز و تواناکان وەربگرێت، بۆ ئەم مەبەستەش هەمیشە و لە هەموو کاتێکدا، بە وردبینی و جیهانبینییەکی تایبەتەوە ڕوانیویەتە پرسەکان و بۆ هەر قۆناغێک لە خەبات و تێکۆشانی خۆی بەرنامەی تایبەتی داناوە. لە هەموو قۆناغەکانی خەباتی حیزبی دێموکراتدا، ژنان ڕۆڵ و نەخشی تایبەتی خۆیان بووە و بوونیان و کاریگەرییان لە هەموو قۆناغەکاندا دیار و بەرچاوە. ژنان بە بەشداریی ڕاستەوخۆ لە مەیدانی خەباتی حیزبی دێموکراتدا، وێڕای بەتاڵکردنەوەی بیرۆکەی دژەژن و چەقبەستووی کۆمەڵگە، پێناسەیەکی نوێیان لە خۆیان بەدەستەوە داوە و مێژووی حیزبی دێموکرات، بەتایبەت لە بواری خەباتی ژناندا، مێژوویەکی زێڕین بووە کە دەبێ لە داهاتوودا زیاتر بایەخی پێ بدرێت

چوار گەوهەری پێویست بۆ گەیشتن بە ئامانج

ڕەحیم نزهەتزادە

ڕێگایەک کە بە دڵی چیاکاندا تێدەپەڕێت

گەیشتن بە ئامانجێک، وەک گەیشتن بە لوتکەی چیاییەکە، کە لە دوورەوە لە نێو تەمومژی هەور و ڕووناکیدا خۆی دەنوێنێت. هەموو کەسێک دەتوانێت ببینێت، هەموو کەسێک دەتوانێت ناوی بهێنێتە سەر زمان، بەڵام تەنها ئەوانەی وێرەکی تێپەڕبوون بە ڕێگا پڕ لە شاخ و پێچاوپێچی ئەویان هەیە، لەسەر بەرزایی ئەو لوتکەیە، شایانی وەستان دەبن. ئەم ڕێگایە، ڕێگایەکی ڕاست و ڕێک نیە؛ ڕێگایەکە بە دڵی چیاکاندا تێدەپەڕێت، بە پێچ و پەنا، ڕێگای فریودەر و هەڵدێری بێهەژمار، کە لە کەمیندان بۆ ئەوەی، ڕێگەپێوەر لەنێو ببەن.

لەم ڕێگایەدا هەر پێچێک، هەر دووڕێیانێک، تاقیکردنەوەیەکە بۆ پیوانی بڕوا، ئیرادە و وشیاری. هەر ڕێگا بەلاڕێگابەرەکانی ئەو ڕێگایە، ئەو بژاردەگەلە بریقەدار و سەرنجڕاکێشانەن، کە هەندێک جار کورتتر دێنە بەر هزر و چاو، بەڵام لە کۆتاییدا دەگەنە بنبەست یان هەڵدێرەوە. هەڵدێرگەلێک، کە ئەگەر هەر هەنگاوێک خلیسک ببات، بێبەزەییترین ساتگەلێکن، کە لە ناکاو ساڵانێک لە تێکۆشان و هەوڵدان، بەیەکجار دەخەنە نێو قوڵایی هەڵدێری لەبیرچوونەوەوە.

نهێنیی تێپەڕین بە سەلامەت

بە سەلامەتی بەزاندنی ڕێگایەکی لەو شێوەیە، هونەرێکە؛ هونەرێک کە بۆ هەموو ڕێبوارێک بەردەست نیە. ئەم هونەرە، تێکەڵەیەکە لە چوار گەوهەر:

دیدگایەک؛ کە ئامانجی مەبەست، وەک ئەستێرەی جەمسەری لە دڵی شەودا گەشاوە دەهێڵێتەوە. سەبرێک؛ کە بەرگەی زریانەکان بگرێت. نەرمی؛ کە وەک لقەکانی دارەبی لە بەرامبەر ڕەشەباکان بچەمێتەوە، بەڵام نەشکێتەوە. هەروەها توانای، خوێندنەوە؛ پێش ئەوەی بکەویتە داوەوە، لە مەترسی ئاگادار بێتەوە.

کوردستان: قوتابخانەی تێپەڕین بەڕێگا سەختەکاندا"

ئەگەر بمانهەوێت خاکێک، کە بە سەدەکان لە ڕێگا پڕمەترسیدارەکاندا خەڵکەکەی، فێری هونەری تێپەڕینی بەسەلامەت بوون، بەنمونە بهێنینەوە، ئەو خاکە بێگومان کوردستان دەبێت. لە شاخە سارد و سەختەکانیەوە، ڕێپێوەرانێک سەریان هەڵداوە، کە ڕێگای خۆیان نەک لەسەر ڕێگا قیرتاوکراوەکان، بەڵکو لەسەر لێوارە ئاستەمەکان و تاشە بەردەکانی ئاڵاوتە بە خوێن، بونیات ناوە.

لە مێژووی هاوچەرخدا، تێکۆشەرانی ڕۆژهەڵاتی کوردستان، بەبەردەوام نموونەی زیندوو لەو هونەرە بوون. ئەوانەی لە پەنجاکان و شەستەکان و هەفتاکانی سەدەی ڕابردووی خۆریدا، لە بەرامبەر ئەو سوپا و سیاسەتانە، کە دەیانویست دەنگی ئازادی بێدەنگ بکەن وەستانەوە. کەسایەتییەکانی وەک شەهید دوکتور عەبدولڕەحمان قاسملوو، کە بە تێگەیشتنێکی سیاسی قووڵەوە، هەوڵی دا خوێنڕشتن بە دیالۆگ بگۆڕێت، بەڵام هەرگیز تەسلیمی ڕێبازی چەواشەکراوی موزایەدەکردن لەسەر ئامانجەکانی نەبوو. یان ئەو پێشمەرگانەی، کە لە سەرمای زستانە سەختەکانی شاخدا، بە پارچە نانێکی وشک و ئومێدێکی گەورەوە، درێژەیان بە ڕێگاکەیان دا، و هەڵدێرە قوڵەکانی نائومێدییان بەزاند. ئەم تێکۆشەرانە دەیانزانی کە هەر هەنگاوێک لەسەر ئەم ڕێگایە، دەتوانێت دوا هەنگاویان بێت؛ بەڵام لەگەڵ ئەوەشدا، چاویان هەمیشە لەسەر لوتکە بوو. ئەوان تێگەیشتن کە ئامانجی مەبەست، تەنها خاڵێکی جوگرافی نییە، بەڵکوو پێگەیەکە، کە ڕۆحی مرۆڤی تێدا ئازاد دەکرێت.

بەلاڕێگابەرەکانی ئەمڕۆدا، هەڵدێرەکانی سبەی

لە جیهانی ئەمڕۆدا مەرج نیە بەلاڕێگاداچوونەکان، لە شێوەی خیانەتێکی ئاشکرا یان شکستی سەربازیدا بن. هەندێک جار وەک بەڵێنی سیاسیی بەدرۆ، پڕۆژەی ئابووریی گوماناوی، یان تەنانەت دروشمی گەورە و بریقەدار، بەڵام لە کردەوەدا بەتاڵ بەنێوەرۆکی حەقیقەت، خۆیان بەدەردەخەن. هەڵدێرەکانیش بەتەنیا لە بەرەکانی شەڕدا نین؛ دەتوانن لە مەیدانی بیرکردنەوە، فەرهەنگی، یان میدیادا بن، ئاستێک کە بە شێواندنی مێژوو و ناسنامە، ڕۆحی نەتەوەیەک بەرەو ڕووخان دەبات.

ئەزمونی ڕێپێوەرانی کوردستان فێرمان دەکات کە بۆ گەیشتن بە ئامانج، دەبێت بەبەردەوامی لە خۆمان بپرسین: ئایا ئەم ڕێگایە دەمانباتە لوتکە، یان بۆ داوێنی بێکۆتای لاڕێگا؟ ئایا ئەم بڕیارە، لە هەڵدێر دوورمان دەخاتەوە، یان نزیکتر لە لێوارەکەی؟

پەیڤی کۆتایی پەیڤ

ئامانج ئەو خۆرەیە کە لە دوورەوە هەڵدێت، بەڵام بەهاکەی لە بڕینی ئەو ڕێگایەدایە کە بەسەریدا تێپەڕیوین. مێژوو، ناوی ئەو کەسانە دەئەسپێرتە یاد، کە نەک هەر گەیشتوونەتە ئامانج و مەبەست، بەڵکوو هاوکات بەبێ ئەوەی ڕۆح و شەڕافەتیان لە لاڕێگەکان و هەڵدێرەکان بەجێ بهێڵن، ڕێگای مەترسیشیان تێپەڕاندوە. ئەو کەسانە شۆڕەسوارانی حیزبی دێموکراتن و لە ٨٠ ساڵەی دامەزرانی ئەم حیزبە خۆشەویست و جێگەی هۆمێدی خەڵکی کوردستانا، سڵاو لە ناو بیروباوەڕەکانی.

گەلاوێژی ئەو ساڵە!

ڕەسووڵ سوڵتانی

پاڵم وە لاشیپانەی دەرگا دارەکەی ژووریَ داوە. ژوور چ ژوور، وەکوو ژووری هەموو کەس، لە نێوەڕاستەکەیدا تەندوورێک و کولانکەیەکی هەیە و، لە لایەکییەوە هەرزاڵێک کە دەستەنوێنی لەسەر دانراوە و بن هەرزاڵەکەش کەلوپەلی ماڵیی تێدایە و لە گۆشەیەکیشەوە چەند فەردە ئارد لەسەر یەک دانراون. ساڵێکیان ئەو فەردە ئاردانە نەبوایەن گوللە تۆپەکە ڕێک دەهاتە ژووریَ و لەوانەبوو هەموومان بکوژیَ، بەڵام لە نێوان دیوار و فەردەئاردەکاندا گیرساوە و نەتەقی. ئەوە دوایی بۆت باس دەکەم چۆن بوو. جا زستانان هەموو ڕۆژیَ دەبیَ ئەو تەندوورە نێڵ بدریَ و دوای دامرکانەوەی کورسیی لەسەر دانێن. دایکم وردە وردە بە دەوری تەندوورەکەدا دەهاتەوە و دەیگوت لێوارەکانی شکاوە، ئەمساڵ پێم نەکرا تەندوورێکی تازە دانێم. ئەو خەمی تەندوورەکەیەتی و خەمی نانکردنی زستانیَ کە لەوانەیە هەویرەکەی بەو تەندوورەوە گیر نەبیَ و هەمووی لیَ داچۆڕێتە نێو ئاگرەکە و ببێتە کۆڵوو، منیش ئەوە شانم بە لاشیپانی دەرگاکەوە ناوە و بەزمی ناسنامەم پیَ گرتوە.

– باشە کوڕم خودا گەورەیە با بابت بێتەوە پێی دەڵێم وەدووی کەویَ.

– جا کەنگیَ وەدووی دەکەویَ؟ بۆ پێت وایە کراسە بچیَ لە بازاڕ بیکڕیَ؟

– ئەیەڕۆ هێشتا نەچوویەتە خوێندن ئەو قسە زل زلانە لە کویَ دێنی؟ ئاخر زەمانە. منداڵی ئەو دەوروزەمانە دەڵێی زمانی شەیتانیان لە زاریدایە. کوڕە ڕۆڵە باشە با بابت بێتەوە.

– دەڵێم ئەی بۆچی کاکم هەیەتی؟

لەبەر خۆیەوە دەبۆڵێنیَ و جاروبار دڵم دەداتەوە و جاروباریش لێم توورە دەبیَ بەشکم لەکۆڵ خۆیم بکاتەوە. دەڵیَ وەرە پووڵت دەمیَ بچۆ لە دووکان بۆخۆت شت بکڕە.

– نامەویَ، پووڵم ناویَ. منداڵی خەڵک هەموو لە مەدرەسەن، ئەمن نەبیَ. خانم دەڵیَ شناسنامەت نیە ناتوانین ناوت بنووسین و ڕاتگرین.

باشە کوڕم، بۆخۆم دێم قسە لەگەڵ مونیرە خانم دەکەم، پێی دەڵێم ڕێگەت بدا لەگەڵ منداڵەکان دانیشی.

بەو قسەیە تۆزێک ئەهۆن دەبمەوە. مونیرە خانم دایکمی زۆر خۆش دەویَ. چوار خانمە مامۆستان لە مەهابادەوە هاتوون. شەوانی چوارشەممە دەعوەتی ماڵی ئێمەن. ئاخر چوارشەممۆیان بابم دەچێتە بازاڕی میاندواو و گۆشت دەکڕیَ و دایکم شۆرباو کفتە لیَ دەنیَ. قسەی بابمیان زۆر پیَ خۆشە. قاقا دەکێشن. بە دایکم دەڵێن دەستاوت زۆر خۆشە. بابم دەڵیَ ماچیشی خۆشە. دایکم سوور هەڵدەگەڕیَ و دەڵیَ ئەیڕۆ بایز بۆ هەرچی بێتە سەر زارت نایگێڕییەوە. ئەوانیش قاقا پیَ دەکەنن. دایکم هەڵدەستیَ بە بیانووی شتێکەوە دەڕوا و تاوێکی دی دێتەوە.

گوتم مونیرە خانمیش ڕێگەم بدا، دوایی ناهێڵن ئیمتیحان بدەم و دەڵیَ دەبیَ ناوت بنووسریَ.

دەڵیَ هەتا وەختی ئیمتیحان بابت شناسنامەکەت بۆ وەردەگریَ. پێی دەڵێم لەگەڵ میرزا ئەحمەد بچیَ لە کەلبەڕەزاخان بۆت وەرگریَ. دەڵێن لەویَ دەیدەن.

بە بیستنی ناوی کەلبەڕەزاخان، ترسێک دامدەگریَ. ئاخر پایەگای کەلبەڕەزاخان تەنیا پاسداری لێیە و ئەوانیش هەر کەس ببینن دەیکوژن. جاران مەقەڕی پێشمەرگە لیَ بوو. نازانم چ ساڵێک بوو عەوڵای برام ساوا بوو. نەخۆش بوو بردمان لەویَ لە بەشی تەندروستییەکەی دەرزییان لیَ دا. بۆنی دەرمان زۆر ناخۆش بوو، بەڵام پێشمەرگەکان دەهاتن و دەچوون ئاغابانوویان لەسەر بوو. پێشمەرگەیەک بابمی دەناسی. دەستی لە گیرفانی نا، لوێچێک مێوژەڕەشەی دەرهێنا و پێی گوتم کۆشت بگرەوە. مێوژەکە زۆر خۆش بوو. بۆخۆشمان مێوژمان هەبوو، بەڵام ئەوەی ئەو زۆر خۆش بوو. لەو ڕۆژەوە هەر جارێکی تەقە دەبوو، دەمگوت خوایە پێشمەرگەی مێوژەکە هیچی لیَ نەیە.

ئێستا ئیدی ئەو شوێنە بنکەی پاسدارانە و خەڵک دەبەن لەویَ دەیانکوژن و دایکیشم دەڵیَ دەبیَ ناوی من لەویَ بنووسریَ ناسنامەم بدەنیَ. ترسێک هەموو گیانم دادەگریَ. ناسنامەی من لەویَ بدریَ؟ ئاخر حەفتەی پێشتوو محەممەدی عەلی تەها و مەحموودی قادرۆکەیان لەویَ کوشتبوو. کاک محەممەدم جوان لەبیرە. پیاوێکی ڕەشتاڵەی ڕەقەڵە بوو. ئەسپ و داشقەی هەبوو و جاروبار بابم دەیهێنا حەوز و شۆرکە و شتی پیَ دروست دەکرد. ڕوخساری دادە حوسنیی دایکی کاک محەممەدیشم هەر لە بەر چاوە، کە لاڕوومەتی خۆی ڕنیبوو، خۆی ڕادەژاند و هۆن هۆن فرمێسکی لە چاو دەهاتنە خوار و زوو زوو بە لۆی چارەکەشانەی لووتی دەسڕییەوە و جار نە جارێکیش لە پڕ لە هەر دوو ڕانی خۆی ڕادەکێشا و دەیگوت ئەی ڕۆۆۆۆۆ ئەی ڕۆۆۆۆ محەممەد گیان، کۆزی ساوات بۆ کیَ بەجیَ هێشتوە؟ بە قوربانی کۆزی ساوات بم. زۆری نەبرد دادە حوسنییش مرد. گوتیان لە سوێی کاک محەممەد دڵی تۆقیوە. ئەو کاتە دادە عیسمەتی خێزانی کاک محەممەد دووگیان بوو. بە دەردی دایکم دەیگوت کۆشێک منداڵی هەبوو. کۆشێک یانی چەند؟ ئەو سێی هەبوو. هاشم و حامید و پیرۆز. هاشم گەورە بوو و بۆ بابی دەگریا. حامید تاسابوو. پیرۆز منداڵێکی زەردەڵەی قژکاڵ هێشتا نەیدەزانی چ قەوماوە. منداڵی پاشەبەرە کە ئێستا ئیدی پیاوێکە، ناوی نرا ڕێبوار. کاک محەممەد زۆر لە دایکی دەچوو. کاک محەمەد و کاک مەحموود و چەند کەسێک بەهاریَ خەریکی ئاوداشتنیَ دەبن کە پاسدار بەو دەشتە وەردەبن و ڕەشبگیر هەرچی تووشیان دەبیَ دەیانگرن و دەیانبەنە پایەگای کەلبەڕەزاخان.

بابم هەموو جاریَ دەیگێڕاوە و دەیگوت: کابرایەک گێڕایەوە گوتی، ئەو ڕۆژەی محەممەد و مەحموود کوژران منیش گیرابووم، بە حوکمی ئەو خوایە منیان نەکوشت. کە گرتیانم یەکسەر چاویان بەستم و بردیانم، خۆ نەمزانی بۆ کویَم دەبەن. لە ژوورێکیان کردم دیار بوو چەند کەسێکی دیکەشی لیَ بوون. ئەمن محەممەد و مەحموودم بە دەنگیانڕا ناسییەوە، گوتم محەمەد ئێوەیان لە کویَ گرت؟ گوتی لەگەڵ مەحموود ئاوان دەداشت. یەکێکیان نەمزانی کێیە گوتی دەمانکوژن. محەممەد گوتی پەنا بە خوا. ئەی منداڵەکانمان؟ خۆزگەم بە خۆت هێشتا منداڵت نیە. هاشم دوو ڕۆژە داوای کراس دەکا گوتم چوارشەممە لە بازاڕ بۆت دەکڕم. مەحموود هەناسەیەکی هەڵکێشا و گوتی دەمانتوانی هەڵێین ماڵت نەشێویَ محەممەد. گوتم وەرە لەگەڵ کاک بایز و کاک کەریم خۆمان بە چۆمەکەدا بدەین و بپەڕینەوە بەری ساروقامیش.

ئەوان کە پاسدارەکانیان دیتبوو، زانیبوویان نابیَ ڕاوەستن. ماوەیەک بوو تووشی هەر کەس دەبوون دەیانکوشت. لێپرسین و شتی وا نەبوو. لە هەر جێیەک لە شەڕی پێشمەرگە دەشکان، لە گەڕانەوەدا خەڵکیان دەکوشت. بۆیە یەکسەر بەرەو چۆمەکە هەڵاتبوون و پاسدار سەریان لە دوو نابوون. ئەوان خۆیان بە چۆمەکەدا دابوو و پاسدار تەقەیان لیَ کردبوون. بابم گوتی هەر بە قودرەتی خودا نەیانئەنگاوتین و ترس وای کرد لەو چۆمە بەخوڕ و قووڵە بپەڕینەوە. بابم گوتی وەڵڵا پێم گوت گوتم محەممەد دەمانکوژن دەبیَ هەڵێین، محەممەد گوتی جا چمان کردوە بایز؟ ئەوەتا من خەریکی ئاوداشتنم بۆ دەبیَ بمکوژن؟ ئیدی پاسدارەکان خەریک بوون دەگەیشتنیَ و کاتم نەبوو لەوە زیاتر قسەی لەگەڵ بکەم دەبوو هەڵێم. خەڵکەکەی دیکەش دوور کەوتبوونەوە. خەمی پەرویزی حوسێنی حاجی بەنگینم بوو، منداڵ بوو گوتم لەو چۆمەدا دەخنکیَ، کەچی پێش هەموومان ئەو پەڕییەوە.

کاک مەحموود گوتبووی محەممەد خەتای تۆ بوو. نەتهێشت منیش هەڵێم. بەخوای هەموومان....

گوتی: لەو کاتەدا دەرگا کرایەوە و نەیانهێشت مەحموود قسەکانی تەواو بکا. ئەو و محەممەدیان بردە دەریَ. لە دەریَ دەنگی هاوار و ناڵەناڵیان دەهات. زانیم لێیان دەدەن. تاوێک بوو هەر دەنگی پاسدارەکان دەهات و هیچی دی. ئەوجار دەنگی تەقەی تفەنگ هات. سڕ بووم. گیانم لەبەردا نەما. زانیم تەقەیان لەوان کردوە. دەنگی دەرگا کرایەوە و هەموومانیان وەپێش خۆیان دا. نەمدەزانی بەرەو کویَمان دەبەن. زرمەیەک لە پشتم هات، دەتگوت کێوێکم بەسەردا ڕووخا. نازانم بە چی لێیان دام. بەرەو دەم کەوتم. هەڵیانستاندمەوە. ئەوانی دیکەش هاوار هاواریان بوو. دەنگەدەنگی پاسدارەکان جار بە جار بەرزتر و گڕژتر دەبوو. یەکێکیان دەیگوت با سەریان ببڕین. ئەوی دی دەیگوت یەکی یەک گوللەیان بەسە. بە دیوارێکیانەوە ناین. چاومان هەر بەسترابوو. ئەژنۆم شل بوون. دەنگی چەکەکانیان هات کە خستیاننە سەر پیَ. چاوەڕیَ بووم بزانم چۆن و لە کویَم دەدریَ. سەرم؟ سینگم؟ دایکم هاتە پێش چاوم، خۆی دەڕنی و لە خۆی دەدا و خۆڵی وەسەر خۆی دەکرد. لەو دەمەدا دەنگێک بە تورکی گوتی دەست ڕاگرن. بوو بە هەرا. ئەو دەیگوت بۆچی دەیانکوژن؟ من ئەوانە دەناسم. خەڵکی ماڵوێرانی ئەو دێهاتانەن. سەد جار لە ماڵیان نانم خواردوە. چۆن دڵتان دیَ؟ ئەوانەتان بۆ کوشتوە؟ ئەوانە؟ یانی محەممەد و مەحموودیان کوشتبوو؟ ئێمەش دەکوژن؟ بڵێی بە قسەی بکەن و نەمانکوژن؟ دەنگەکان خاو بوونەوە. دەستێک پەڕۆی چاوی کردینەوە. بەرچاوم تاریک بوو. تاوێک هیچم نەدەدی. وردە وردە کە بەرچاوم ڕوون بۆوە، دیتم مەحموود و محەممەد لەو لاوە کەوتوون و خوێنێکی زۆریان لەبەر ڕۆیشتوە. بە تەور لە سەریان دابوون و بە گوللەش. نازانم لە پێشدا بە کامیان. مەشەدی غوڵام بەسەریانەوە ڕاوەستابوو و هەر لە ئەژنۆی خۆی دەدا و جنێوی بەو پاسدارە ڕیشنە دەدا کە لەولاوە نێوچاوانی غەزەبی لیَ دەباری. مەشەدی غوڵام بوو نەیهێشت ئێمە بکوژن.

دایکم دەیگوت حەک کوێر بم بۆ عیسمەت، بە سەری شلکی لێی قەوما. بە کۆشێک منداڵەوە. جا دایکم کە وای دەگوت چاوێکی لە بابم دەکرد، هەستم دەکرد دەڵیَ خوایە شکوور هێشتا سێبەریمان بەسەرەوە ماوە. ئاخر ئەو ساڵانە هەر ڕۆژە و هەواڵی کوژرانی یەکێک دەبیسترا. پاسدار لە سەر هیچ و خۆڕایی خەڵکیان دەکوشتن. کەچی دایکم بۆخۆشی هەر بە سەری شلکی لێی قەوما. هێشتا سەری کوڵمەکانی سوور سوور بوون کە بابم مرد. ئەودەم من چەند ساڵێک بوو ناسنامەم وەرگرتبوو و دەرسم دەخوێند. چواری سەرەتایی بووم. تاقیکردنەوەکانی کۆتایی ساڵ بوو. یانی چوار ساڵ بوو سجیلم هەبوو. دەمێک بوو ئیدی خانمە مامۆستاکان جلوبەرگی کوردییان لەبەر نەدەکرد. ئێستا مانتۆیان لەبەر دەکرد و کۆچکەیان لەسەر دەکرد، بەڵام هەر وا میهرەبان بوون، ئەوەندەیە وەکوو ساڵی یەکەم و دووەم داوای سرووود و گۆرانییان لە منداڵەکان نەدەکرد. لە پێشدا وا نەبوو. ئەو ساڵەی من چوومە مەدرەسە و دوایی ناردیانمەوە هێشتا کتێب نەدرابوو بە منداڵان، خانمە مامۆستاکان دەیانگوت کیَ دەنگی خۆشە بیَ گۆرانی بڵیَ. جا ئی وا بوو پێی خۆش بوو بچیَ و شەرمیشی دەکرد. هاوڕێی پەنا دەستی، دەستی بەرز دەکردەوە و دەیگوت خانم ئەوە دەنگی خۆشە. با بیَ. ئیدی دوای چەند ڕۆژێک من دەر کرام. نیوەڕۆیەک بابم هاتەوە ژووریَ و گوتی هەستە وەرە. چوومە دەریَ، دوو پاسدار لە ماشێنێک دابەزین، جلوبەرگەکانیان خاڵ خاڵ بوو، ڕیشێکی درێژ و شەپکەیەک لەسەر. میرزا ئەحمەدیش کە شوڕای گوند بوو، لەویَ بوو. هێندیَ پرسیاریان لە بابم کرد، دیاربوو بابم زۆر بە ڕوونی جوابی نەدانەوە بۆیە میرزا ئەحمەد هاتە بەر دەرگا و بانگی دایکمی کرد:

– ڕووحیزاد؟

– بەڵیَ مام میرزا.

– حەمەڕەسووڵ چ ساڵێک لە دایک بووە؟

– کاکە میرزا گیان ئەوە دەبێتە حەوت پاییز. بەڵام دووەم مانگی هاوین بوو، سیَ چوار ڕۆژێک لە گەلاوێژ تێپەڕیبوو. ئەویَ ساڵیَ من نەمتوانی بچمە دەشتیَ.

– زۆر باشە. تەواو.

هاتەوە و پاسدارەکان هێندیَ شتیان نووسی و سەیرێکی منیان کرد و ڕۆیشتن. من سەیری تفەنگەکانیانم کرد گوتم تۆ بڵێی ئەوانە کامیان کاک محەممەد و کاک مەحموودیان کوشتبیَ؟

حیزبی دێموکرات و پرسی ژینگە

بێهزاد قاری

پێشەکی

لە ئەمرۆدا، ژینگە لە ئێران و بەتایبەتی لە کوردستان، تەنیا پرسێکی سروشتی نیە، بەڵکوو پرسێکی ژیوارییە بۆ ژیان، ئابووری و ئاسایشی خەڵکی ناوچەکە. پشتگوێخستنی ژینگە دەبێتە هۆی لەنێوچوونی سەرچاوەکان و توندتربوونی قەیرانی بژێویی ژیان. پاراستنی ژینگە لە کوردستان واتە پاراستنی داهاتووی خەڵک و پاراستنی سەقامگیریی کۆمەڵایەتی.

لەم پەیوەندییەدا، حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران، هەمیشە گرنگیی بە پرسی ژینگە، بەتایبەتی پرسی ژینگە لە ڕۆژهەڵاتی کوردستان داوە. حیزبی دێموکرات، لە ڕێگەی ڕاگەیەندراو، بەرنامە و لێدوانی میدیایی، پشتیوانیکردن لە تێکۆشەرانی ژینگەپارێزی لە نێوخۆ و گرێدانی ئەخلاقیی ژینگە بە ماف و ناسنامەی کوردەوە و... لە ڕاستای زەقکردنەوەی گرنگیی ژینگە، هەنگاوی جیدیی هەڵگرتوە. لەم وتارەدا، بە ئاوڕدانەوە لە "ژینگە، گرنگیی ژینگە لەم سەردەمەدا، ژینگە و سیاسەت و پرسی ژینگە لە ئێران و ڕۆژهەڵاتی کوردستان"، دەپەرژێینە سەر بابەتی گرینگیدانی حیزبی دێموکرات بە پرسی ژینگە.

ژینگە و گرنگیی ژینگە لەم سەردەمەدا

"ژینگە" ئاماژەیە بۆ کۆمەڵێک لە توخمە سروشتی و مرۆییەکان کە کاریگەرییان لەسەر کوالیتی و بەردەوامیی ژیانی گیانلەبەران و مرۆڤ هەیە. ئەم کۆمەڵەیە بریتییە لە "هەوا، ئاو، خاک، ڕووەکەکان، ئاژەڵان، سەرچاوە سروشتییەکان و تەنانەت وزەکانی سەر زەوی." بە دەربڕینێکی سادەتر، هەموو ئەو شتانەی لە دەوروبەرمانە و دەرەتانی ژیان دابین دەکەن، بە بەشێک لە ژینگە دادەنرێن. مرۆڤیش نەتەنیا بەشێکە لە ژینگە، بەڵکوو کاریگەریی زۆریشی لەسەرە.

لەم سەردەمەدا، زیاتر لە جاران هەست بە گرنگیی ژینگە دەکرێت. هۆکارەکانی ئەم گرنگییە بریتین لە:

– دابینکردنی ژیان و سەرچاوە پێویستەکان؛ ژینگە سەرچاوەی سەرەکیی ئاوی خواردنەوە، هەوای پاک، خاکی بەپیت و خۆراکە. بەبێ پاراستنی هاوسەنگیی ژینگە، مانەوەی مرۆڤ و زیندەوەرانی تر لە مەترسیدایە.

– کاریگەریی ڕاستەوخۆ لەسەر تەندروستیی مرۆڤ؛ پیسبوونی هەوا، گۆڕانی کەشوهەوا، پیسبوونی سەرچاوەکانی ئاو و خاک و لەنێوچوونی جۆراوجۆریی ژینگەیی، ڕاستەوخۆ مەترسی لەسەر تەندروستیی جەستەیی و دەروونیی مرۆڤ دروست دەکەن. ڕێکخراوی تەندروستیی جیهانی هۆشداریی داوە، "ساڵانە میلیۆنان حاڵەتی گیانلەدەستدان، ڕاستەوخۆ پەیوەندییان بە پیسبوونی ژینگەوە هەیە."

– قەیرانی گۆڕانی کەشوهەوا؛ سەدەی بیستویەک لەگەڵ قەیرانێک بە ناوی "گۆڕانی کەشوهەوا" بەرەوڕووە. زیادبوونی گازە گەرمخانەییەکان لە چالاکییەکانی مرۆڤ، گەرمبوونی زەوی، توانەوەی سەرە سەهۆڵییەکانی جەمسەرەکان، بەرزبوونەوەی ئاستی دەریاکان و کارەساتی سروشتیی توندتر (وەک لافاو و زریان) بەشێکن لە نیشانەکانی ئەم قەیرانە. ئەم پرسە تەنیا پرسێکی ژینگەیی نیە، بەڵکوو مەترسییەکی ئابووری و کۆمەڵایەتی و تەنانەت ئەمنیشە.

– ڕەهەندە ئابووری و سیاسییەکانی ژینگە؛ تێکچوونی ژینگە ڕاستەوخۆ دەبێتە هۆی کەمبوونەوەی سامانە سروشتییەکان و قەیرانی ئابووری. ئەو وڵاتانەی سەرچاوەی ئاو یان خاکی خۆیان لەدەست دەدەن، ڕووبەڕووی شەپۆلی کۆچ و کەمبوونەوەی بەرهەمی کشتوکاڵی و بەرزبوونەوەی نایەکسانی دەبنەوە. بۆیە پرسی ژینگە چیتر تەنیا مشتومڕێکی زانستی یان ئەخلاقی نییە، بەڵکوو بووەتە پرسێکی ستراتیژیکی جیهانی.

ژینگە و سیاسەت

پەیوەندیی نێوان ژینگە و سیاسەت، پەیوەندییەکی ڕاستەوخۆ و ئاڵۆزە، چونکە بڕیارە سیاسییەکان، لە پاراستن یان لەنێوبردنی ژینگەدا، ڕۆڵێکی یەکلاکەرەوە دەگێڕن. دەوڵەتەکان لە ڕێگەی سیاسەتەکانیان لە بوارەکانی "وزە، کشتوکاڵ، پیشەسازی، گواستنەوە و گەشەپێدانی شارەکان"، ڕاستەوخۆ کاریگەرییان لەسەر کوالیتیی هەوا، ئاو، خاک و پاراستنی سامانە سروشتییەکان هەیە. هەر لەبەر ئەم هۆکارە، ژینگە تەنیا پرسێکی زانستی یان ئەخلاقی نییە، بەڵکوو پرسێکی سیاسی و ستراتیژیشە.

لەسەر ئاستی نیشتمانی، دەوڵەتەکان لە پەرەپێدانی یاساکان بۆ پاراستنی سامانە سروشتییەکان، کۆنترۆڵکردنی پیسبوون و بەرەنگاربوونەوەی لەنێوبردنی دارستان و لەوەڕگەکان بەرپرسیارن. زۆرجار نەبوون یان لاوازبوونی یاسا ژینگەییەکان، دەبنە هۆی کەمبوونەوەی سەرچاوەکان، پیسبوونی بەربڵاو و قەیرانی کۆمەڵایەتیی وەک کۆچی زۆرەملێ و هەژاری. لە لایەکی دیکەوە، گرنگیدانی سیاسی بە ژینگە دەتوانێت ببێتە هۆی گەشەسەندنی بەردەوام، ئابوورییەکی سەوز و زیادبوونی خۆشگوزەرانیی گشتی.

لەسەر ئاستی جیهانییش، ژینگە بووەتە پرسێکی ژیئۆپۆلەتیکی. ئەو وڵاتانەی زۆرترین گازی گەرمخانەیی بەرهەم دەهێنن، کاریگەریی ڕاستەوخۆیان لەسەر گۆڕانی کەشوهەوا هەیە و ئەمەش ناکۆکیی نێودەوڵەتی و فشاری دیپلۆماتیکی لێ کەوتووەتەوە. پەیماننامەکانی وەک "پرۆتۆکۆڵی کیۆتۆ و ڕێککەوتنی پاریس" نموونەی هەوڵە سیاسییەکانن بۆ بەڕێوەبردنی قەیرانی جیهانیی ژینگە. لە ئەنجامدا دەتوانرێت بگوترێت کە ئەمڕۆ ژینگە و سیاسەت پێکەوە گرێ دراون و هەرچەشنە پشتگوێخستنێک لە یەکێکیان، قەیرانی جیددی لە ئەوی تردا دروست دەکات.

پرسی ژینگە لە ئێران و ڕۆژهەڵاتی کوردستان

پرسی ژینگە لە ئێران و بەتایبەتی لە ڕۆژهەڵاتی کوردستان، بووەتە یەکێک لە گرینگترین پرسە کۆمەڵایەتی، ئابووری و تەنانەت ئەمنییەکانی ئەمڕۆ. چەند هۆکاری سەرەکی، گرنگیی ئەم پرسە نیشان دەدەن:

– لەنێوبردنی بەرفراوانی سامانە سروشتییەکان؛ ئێران بەهۆی کەشوهەوای وشک و نیمچەوشکەوە، هەمیشە ڕووبەڕووی سەرچاوەی ئاوی سنووردار بووەتەوە. لەم ساڵانەی دواییدا، زیادەڕەوی لە دروستکردنی بەنداو و دەرهێنانی ئاوی ژێرزەوی و لادانی ڕووبارەکان، بووەتە هۆی وشکبوونی تالاوەکان و لەنێوچوونی لەوەڕگە و دارستانەکان. لە کوردستان ئاگرکەوتنەوەی ساڵانەی دارستانەکان (کە زۆرینەیان بەئەنقەستن و دەستی داگیرکەریان لە پشتە)، بڕینی دارەکان و لەنێوچوونی لەوەڕگە شاخاوییەکان، مەترسییەکی زۆری لەسەر هاوسەنگیی ئیکۆلۆژیی ناوچەکە دروست کردووە. جگە لە لەنێوبردنی سامانەکان، ئەم وێرانکارییانە پەرە بە ڕۆچوونی خاک و زیادبوونی مەترسیی لافاو دەدەن.

– قەیرانی ئاو و هەڕەشەی سەر بژێویی خەڵک؛ شارە ناوەندییەکانی ئێران بەگشتی بەرەوڕووی قەیرانی ئاون. لەلایەکی دیکەوە لە کوردستان، کەمبوونەوەی بارانبارین، گۆڕانی کەشوهەوا، دروستکردنی بەنداوی نازانستی، سیاسەتی هەڵە لە بەڕێوەبردنی ئاو و لە هەمووی گرنگتر، دزینی ئاوی کوردستان بۆ ناوەند، سەرچاوەی ئاوی کوردستانی سنووردار کردوە. وشکبوونی ڕووبار و کانیاوەکان بووەتە هۆی کۆچی گوندنشینەکان و دابەزینی بەرهەمی کشتوکاڵی و ئەمەش مەترسیی لەسەر ئاسایشی خۆراک و ئابووریی کوردستان دروست کردوە.

– ئاگربەردانی بەئەنقەست لە ژینگەی کوردستان؛ لەم ساڵانەی ڕابردوودا، کوردستان شاهیدی ئاگربەردانی بەئەنقەست لە دارستان و لەوەڕگەکانی بووە. ئاگربەردانە بەربڵاوەکان لە ژینگە، دارستان و لەوەڕگەکانی کوردستان، بەبێ بەرپەرچدانەوەی خێرا لەلایەن دامودەزگا پێوەندیدارەکانی دەسەڵاتەوە، نیشانەیەکە لە سیاسەتی "زەویی سووتاو". سەرچاوە نێوخۆییەکان و شایەتحاڵەکان چەندین جار باسیان لەوە کردووە کە بەشێک لەو ئاگرکەوتنەوانە لەلایەن هێزە سەربازییەکان یان بەهۆی مانۆڕی سەربازییەوە دەستیان پێ کردوە.

حیزبی دیموکراتی کوردستانی ئێران، کە بۆ ڕزگاریی خاکی کوردستان و نەتەوەی کورد لە ڕۆژهەڵاتی کوردستان خەبات دەکات، هەمیشە گرنگیی بە پرسی ژینگە و سروشتی کوردستانیش داوە و ئەم بابەتە لە بەرنامە و پێڕەوی نێوخۆی ئەم حیزبەشدا ڕەنگی داوەتەوە. وێڕای ئەمانە، حیزب هەمیشە لە ڕێگەی جۆراوجۆرەوە، پرسی ژینگەی زەق کردووەتەوە و خاوەندارێتیی لە ژینگە و ژینگەپارێزانی کوردستان کردووە. کە لە درێژەدا ئاماژە بە چەند خاڵی گرنگ دەکەم:

– ڕەنگدانەوەی پرسی ژینگە لە بەرنامە و پێڕەوی نێوخۆی حیزبی دێموکراتدا؛ بەپێی ماددەی نۆزدەیەم لە بەرنامە و پێڕەوی نێوخۆی حیزبی دێموکرات، پەسەندکراوی دوایین کۆنگرەی ئەم حیزبە (کۆنگرەی ١٧): "١- پارێزگاری لە سروشتی کوردستان، وەک سەرمایەیەکی نەتەوەیی، لە ئەرکەکانی حکوومەتی هەرێمی کوردستانە (مەبەست، حکوومەتی هەرێمی ڕۆژهەڵاتی کوردستان لە داهاتوویە). ٢- پارێزگاریی ژینگە، سەرچاوە سروشتییەکان، لێڕەوارەکان، دەریاچەکان و پارێزگاریی ئاژەڵان، بەتایبەتی ئاژەڵانی ڕاوی: باڵندە، پێڕۆ و ماسی، یەکێک لە ئەرکەکانی حکوومەتی هەرێمی کوردستانە، هەر بۆیە دەبێ لە ڕاوی بێسەرەوبەرەی ئاژەڵان پێشگیری بکرێت و لە هەڵبژاردنی جۆر و جێگەی پیشەیی تازە و لە لێدانی ڕێگا و کێشانی ڕێگای ئاسندا، پێویستە ژینگە لەبەرچاو بگیردرێت و دیمەنی سروشت تێک نەدرێت. ٣- حکوومەتی هەرێمی کوردستان بایەخی تەواو بە پەرەپێدانی پیشەی گەشتوگوزار دەدات و بینا و شوێنەوارە کۆنەکان دەپارێزێت. ٤- حکوومەتی کوردستان لە هەموو پرۆژەیەکدا کە کاریگەریی لەسەر ژینگە هەبێت، بەتایبەتی لە بواری گەشەکردن و وەبەرهێناندا، لایەنی ژینگەپارێزی وەک پارامێترێکی بنەڕەتی، لەبەرچاو دەگرێت."

تێبینی: لە هەموو کۆنگرەکانی حیزبدا، باس لە پرسی ژینگە کراوە و لە بەرنامە و پێڕەوەکاندا ئاماژەی پێ کراوە.

– گرنگیدان بە ژینگە لە ناوەندی ڕاگەیاندنی حیزبدا؛ حیزبی دێموکرات هەمیشە لە ڕادیۆ، ڕۆژنامە، تیڤی و سۆشیال میدیای خۆیەوە، بابەت و بەرنامەی تایبەتی لەسەر ژینگە و ژینگەپارێزی بڵاو کردووەتەوە و لەم ئەرکەش بەردەوامە. بۆ نموونە لە ڕابردوودا لە بەرنامەگەلی وەک "هەسارەی ژیان" و "ژیناک"، تایبەت پەرژاوەتە سەر پرسی ژینگە لە کوردستان.

– بانگەوازی گشتی بۆ بەرپرسیاریەتی لەهەمبەر ژینگەدا؛ حیزبی دێموکرات هەمیشە بە بڵاوکردنەوەی ڕاگەیەندراوی گشتی لە کات و ساتە تایبەتەکاندا، داوای لە خەڵکی کوردستان و ئەندامەکانی کردوە کە بە شێوەیەکی بەرپرسیارانە لەهەمبەر ژینگە هەڵسوکەوت بکەن، هەروەها سەرپێچیکاران و تێکدەرانی ژینگە لەقاو بدەن و بەکۆمەڵ هەوڵ بۆ پێشگرتن لە لەنێوچوونی سروشت بدەن. لە ڕاگەیەندراوەکاندا هەمیشە جەخت لەوە کراوەتەوە کە ڕێژیمی ئیسلامیی ئێران بە ئاگربەردانی بەئەنقەست لە دارستان و لەوەڕگەکانی کوردستان، چالاکانی ژینگەپارێز دەکاتە ئامانج و دەبێتە هۆی گیانلەدەستدانیان و لەنێوبردنی سروشتی جوانی کوردستان.

– پشتگیریکردنی ژینگەپارێزانی نێوخۆ؛ ئەمساڵ و هەروەها لە ساڵانی ڕابردوودا، چەندین ژینگەپارێزی خەڵکی ڕۆژهەڵاتی کوردستان، لە کاتی کۆنترۆڵکردنی ئاگری دارستانەکانی کوردستان سووتان و گیانیان پێشکەشی نیشتمانەکەیان کرد. لەم پەیوەندییەدا حیزبی دێموکرات بە ئاشکرا هاوسۆزیی خۆی لەگەڵ بنەماڵەی گیانبەختکردووان و ژینگەپارێزان دەربڕیوە. ئەم جۆرە هەڵوێستە جەخت لەسەر پابەندبوونی حیزب بە کۆمەڵگەی خۆی دەکاتەوە. شایانی باسە کە چەند کەس لەو ژینگەپارێزانەش کە گیانیان بەخت کردووە، بەفەرمی ئەندامی حیزب بوون و حیزبیش ئەمەی بۆ ڕای گشتی ڕوون کردووەتەوە. هەروەها هەمیشە حیزب دژی سەرکوت و گوشاری دەسەڵات و هەڕەشەی دەستوپێوەندییەکانی ڕێژیم بۆ سەر ژینگەپارێزان، بە شێوەی جۆراوجۆر هەڵوێستی هەبووە.

– گرێدراویی پرسی ژینگە بە ناسیۆنالیزمی کوردی و دادپەروەریی کۆمەڵایەتییەوە؛ حیزبی دێموکرات، وەک حزبێکی خاوەن ئاراستەیەکی ناسیۆنالیستی و دێموکراتیک، پاراستنی ژینگەی کوردستان بە بەشێک لە مافەکانی کۆمەڵگە و سروشت بە بەشێک لە شوناسی بەکۆمەڵی کوردستانییان دەزانێت. لە چوارچێوەی سیاسەتەکانی حیزبدا، کەڵکوەرگرتنی بەرپرسیارانە لە سامانە سروشتییەکان، پاراستنی لەوەڕگە، دارستان و ئاوەکان وەک بەشێک لە "ئابووریی کۆمەڵایەتی" و "دادپەروەریی سروشتی"، بابەتێکی گرنگە.

ئاکام

حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران، هەمیشە گرنگیی بە پرسی ژینگە، بەتایبەتی پرسی ژینگە و چالاکیی ژینگەپارێزی لە ڕۆژهەڵاتی کوردستان داوە و ئەمەی بە ئەرکی خۆی زانیوە. لەم بوارەدا حیزبی دێموکرات نەتەنیا کار لەسەر بەفەرهەنگکردنی پرسی ژینگەپارێزی لە کوردستان دەکات (لە ڕێگەی میدیاکانییەوە)، بەڵکوو ئەم پرسەی لە بەرنامەی پەروەردەیی خۆیشیدا گونجاندوە و کاری لەسەر دەکات. خەباتی حیزب بۆ کوردستان، تەنیا نەتەوەی کورد ناگرێتەوە، بەڵکوو ژینگە و سروشتیش بەشێکە لەو پرۆسەیە.

دارسمە
دەنووکی لە سمین ناپارێزێ

زەنگەزوور یان ژەنگەسوورە؟ مێشێک لەسەر لووتی سیاسەت!

دەڵێن لەم وڵاتە شیرینەی ئێمەدا، ئەگەر دوو کورد لەسەر شتێک ڕێک بکەون، یەکسەر دەبێ گومان لە کوردبوونی یەکێکیان بکرێت. ئەم قسەیە نازانم کێی زیرەک بۆی داهێناوە، بەڵام دیارە باش لە دەردی ئێمەی گەیشتوە. وا خەریکە لەسەر ناوی زیندەوەرێکی بچکۆلە، کە لە زەردەوڵە گەورەترە و ڕەنگی بەرەو سووری ژەنگاوی دەچێت، شەڕێکی نێوخۆیی هەڵگیرسێت. نیوەی خەڵکەکە سوێند دەخۆن ناوی "ژەنگەسوورە"یە و نیوەکەی تریش ملیان لەڕێی ئەوەدا داناوە ناوی "ژەنگەسۆرە"یە. ئەگەر بە خێرایی فریایان نەکەوین، ترسم هەیە سبەی لەسەر ئەم "وو" و "ۆ"یە، کۆنفرانس و سیمپۆزیۆم ببەسترێت و دواتریش چەند لێژنەیەکی باڵای بۆ پێک بهێنرێت و لە کۆتاییشدا، خوا نەخواستە، وەک زۆر کێشە چارەنووسسازی دیکەمان، بەبێ ئەنجام بدرێتە دەست بای فەرامۆشی.

بەڵام وا دیارە ئەم "ژەنگەسوورە"یە تەنیا لە نێو باخ و بێستانەکانی خۆماندا نافڕێت، بەڵکو باڵی گرتووە و چووەتە نێو نەخشە سیاسییەکان و لەسەر مێزی گفتوگۆی زلهێزان نیشتووەتەوە. هەر ئەم مێشە گەورەتر لە خۆیە، لەم ڕۆژانەدا بووەتە باس و خواسی مەجلیسە گەورەکان و ناوی لێنراوە "زەنگەزوور". دەبینن چۆن لە "ژەنگەسوورە"وە بووە بە "زەنگەزوور"؟ ئەمەش چیرۆکەکەی بۆ ئەمە دەبێت لەنێو کۆڕی سیاسەتمەدار و میاسەتمداراندا تێوە بژەنن یان بە ئەدەبانەتر بیوروژێنن.

برایانی هاوسێی خۆشەویستمان مێژووەکەیان بەردەوام وەک پیاوێکی پیرە کلیلی ماڵی خۆی گوم کردبێت و بە دوایدا بگەڕێت، بەڵام سوورە لەسەر ئەوەی کلیلی ماڵی هەموو دراوسێکانیشی لای ئەوە. ئەمانە بۆچوونێکی عەنتیکەیان لەسەر ناوی ئەم ناوچەیە هەیە و دەڵێن لە زوودا شازادەیەکی خێر لەخۆنەدیو فەرمانی بە خەڵکەکەی کردوە هەموو گەنج و زێڕ و زیوێکیان ببەن و لەسەر لووتکەی کێوێک بیشارنەوە. ئەوان دەڵێن ڕەنگە ئەم گەنجە لە ترسی بۆران و لافاو و لێمشت و شتی وا برابێتە سەر ئەم کێوە و بە بۆنەیەوە ناوی کێوەکانی ناوچکە نراوە "گەنجسار" ئەمەش وشەیەکی تەواو فارسییە، ئەوان نازنن وشەکە فارسیی نیە و کوردییە و لە ڕاستەکەی گەنجلەسەرە، بۆیە ناویان لە شوێنەکە ناوە "گەنج لەسەر". جا دواتر بەپێی تیۆریی پەرەسەندنی وشە، ئەم "گەنج لەسەر"ـە وردە وردە سواوە و بووە بە "زەنگەزوور". ئەم فارسانە کورد هەر هیچ، خەریکن حاشا لە ئەرمەنیانیش دەکەن و بەتەمان مێژوویان لە ناوچەکە بسڕنەوە بۆیە ئەم دەردەیان بە زەنگەزوور داوە.

هەر ئەم برادەرانە بۆ ئەوەی زیاتر ئێمە قایل بکەن، باس لە پاشگری "وان" دەکەن و دەڵێن ئەم پاشگرە فارسییە و بە مانای شوێن دێت. ئەوان لە بیریان چووە، یان خۆیان گێل دەکەن پاشگری "وان" لە زمانی کوردیدا گیانی وشەیە. شاخەوان، باخەوان، پاسەوان، مەلەوان... هەموو ئەمانە پیشە و ناسنامەن، نەک تەنیا ناوی شوێن. بەڵام دیارە ئەوان پێیان وایە ئەگەر تۆ خاوەنی فەرهەنگ بیت، ئەوا دەبێت خاوەنی جوگرافیاش بیت. ئاخر دەمێکە گوتراوە: "دار هەر لە خۆی نەبێت، کرمی لێ نابێت." ئەگەر خۆمان خاوەندارێتی لە زمان و مێژووی خۆمان نەکەین، خەڵکی دیکە نەک هەر وشەکانمان، بەڵکو شاخ و دەشتەکانیشمان بە ناوی خۆیانەوە تاپۆ دەکەن.

با لەم باسی زمانەوانییە بگەڕێینەوە سەر مێشە گەورەکە، یان هەمان "ژەنگەسوورە" سیاسییەکە. وا دیارە نەشتەرگەرێکی دەستبزێو لەوبەری زەریاکانەوە، حەزی لە گۆڕینی نەخشەی جیهانە و وەک ئەوەی یاریی "مۆنۆپۆلی" بکات، بڕیاری داوە نەشتەرگەرییەکی بەپەلە بۆ ئەم ناوچەیە بکات. ئەم "ژەنگەسوورە"یە، کە ناوی "زەنگەزوور"ـە، ئێستا وەک ئێسقانێک لە گەرووی هەندێک دەسەڵاتی ناوچەکەدا گیری خواردوە و وەک مێشێکی گەورە بە بناگوێی کۆماری ئیسلامییەوە دەزرنگێتەوە. ئەمە زرنگەیەکە خەوی لێ زڕاندوون و هەموو خەونەکانی "هیلالی پڕشنگدار"ی لێ تاڵ کردوون.

ئەوەی لە هەمووی پێکەنیناویترە، دۆخی ئێمەی کوردە لەم نێوەندەدا. خەڵکی خەریکی داڕشتنی ستراتیژ و بڕینی ڕێڕەو و داگیرکردنی جوگرافیان، ئێمەش هێشتا لەسەر ئەوەی ناوی مێشەکە "ژەنگەسوورە"یە یان "ژەنگەسۆرە" لە خەباتی فیکریی قووڵداین. وەک ئەوەی کابرایەکی لێ قەوماو بێت و ماڵەکەی ئاگری گرتبێت و ئەویش لە جیاتی کوژاندنەوەی ئاگرەکە، خەریکی مشتومڕە لەگەڵ دراوسێکەیدا لەسەر ئەوەی ئایا دووکەڵەکە ڕەنگی ڕەشە یان قاوەیی! ئاخر گۆم هەتا قووڵ بێت، مەلەی خۆشە، بەڵام ئەم گۆمەی سیاسەتی ئێمە، بۆقیشی تێدا دەخنکێت!

لە کۆتاییدا، نازانم چارەنووسی ئەم "زەنگەزوور"ـە چی لێ دێت. ئایا دەبێتە ڕێڕەوێکی ئابووریی گرنگ، یان گۆڕەپانێکی نوێی جەنگ؟ ئایا ئەو گەنجەی گوایە لەسەر کێوەکە شاردراوەتەوە، هەر زێڕ و زیوە، یان خاک و ستراتیژە؟ بەڵام یەک شت دەزانم، تا ئێمە خەریکی وردەکاریی بێبایەخ و شەڕی نێوخۆیی بین لەسەر "وو" و "ۆ"، خەڵکی دیکە دێن و بە پیتی لاتینی و کریلی و عیبری ناوی شوێنەکانمان دەنووسنەوە و ئێمەش هەر دەبێت لە دوورەوە تەماشایان بکەین. ئەرێ بەڕاست، دوای ئەوەی ئەم ژەنگەسوورەیە بە یەکجاری لەسەر نەخشە جێگیر بوو، ئاخۆ ناوی لەسەر ناسنامەکەی بە چ شێوەزارێک دەنووسرێت؟ سۆرانی یان کورمانجی؟ یان هەر بە فارسی، وەک هەمیشە؟ وڵامی ئەم پرسیارە با لەجێی خۆی بێت، بەڵام تۆ بڵێی دالانی ژەنگەسوورە زۆر تەسک بێت یان بەرین؟ تۆ بڵێی ببێتە ڕێڕەوێکی درێژ و دەریای نێوەڕاست بە هیند و چین و مەغۆلستانەوە بلکێنێت و ئەوانەی خوارەوەی دەریای مازەندەران دەست لە هەرامە درێژتر چیبکەن؟ ئەوەی ئێستا ئاشکرایە ئەمەیە دالانەکە خەریکە لە دالانی زەنگزوورەوە دەبێتە دالانی ترامپ و ئەم ناو گۆڕینەش وادەکات لەم دالانەدا ترامپ سەرچۆپی کێشی شایی بێت و بە گۆرانی لە کۆڵانی تەنگەبەرەوە شان لە شانی هاوپەیمانانی بدات.

ناونیشانی ڕۆژنامەی «کوردستان» و ماڵپەڕی ناوەندیی حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران لە تۆڕی جیهانیی ئینتێرنێتدا:

KURDI STAN

Publishing by Democratic Party of Iranian Kurdistan

NO: 901 16 August 2025

www.kurdistanmedia.com
info@kurdistanmedia.com
www.kurdch.tv: Yahsat 1A @ 52.5° East MHz 12594
polarization: Vertical -27500 FEc : 2/3
Radiodk59@gmail.com

ئیمەیلی ڕۆژنامەی کوردستان:
info@kurdistanmedia.com
ئیمەیلی تەشکیلاتی نهێنی:
Tashkilat.kdp92@gmail.com

عومەر باڵەکی:

حیزبی دێموکرات فەرهەنگی خەباتگێڕی، لەپێنەکەوتن و بەردوامیی لە بزووتنەوەی کورددا جێگیر کرد

عومەر باڵەکی، ئەندامی دەستەی کارگێڕی و بەرپرسی ناوەندی ڕاگەیاندنی حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران لە سمینارێکدا ڕایگەیاند بە دامەزرانی حیزبی دیموکرات بە شێوازی نوێ و سەردەمیانە کۆتایی بە شکانی یەکجاری جووڵانەوەکان لە هەر چوار بەشی کوردستان هات و حیزبی دێموکرات فەرهەنگی خەباتگێڕیی لەپێنەکەوتن و بەردوامیی لە بزاوتی سیاسیی کورددا جێگیر کرد.

عومەر باڵەکی لە باسەکەیدا تیشکی خستەسەر ئەوەی ڕێبەری حیزبی دێموکراتی کوردستان دوای دامەزرانی لەسەر کۆڵەکە و بناغە ڕێکخراوەییەکانی ژێکاف و بۆ قۆستنەوەی ئەو هەلە مێژووییەی بەهۆی ڕووداوەکانی شەڕی دووهەمی جیهانی خولقابوون، لە ماوەی پێنج مانگدا پێنج کاری بنەڕەتییان ڕاپەراند بووەی کیانێکی سیاسیی کوردی دابمەزرێنن. ئەو پێنج کار و بڕیارە بنەڕەتییانە بریتی بوون لە: پێکهێنانی ئاشتەوایی کۆمەڵایەتی لە نێو عەشیرەتەکان لەژێر ئاڵای حیزبی دێموکراتی کوردستاندا، ڕێکخستنی هێزی بەرگری لەژێر ناوی سوپای میللیدا، بەفەرمیکردنی زمانی کوردی لە خوێندنگە و دامودەزگا ئیدارییەکاندا، هەڵکردنی ئاڵای کوردستان و دیاریکردنی سرووودی نەتەوەیی و بەدوای ئەوانەدا کۆماری کوردستان ڕاگەیەندرا.

بەرپرسی ناوەندی ڕاگەیاندنی حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران بە ئاماژە بە ئەزموونی دەسەڵاتدارەتیی حیزبی دێموکراتی کوردستان لە دوو قۆناغی مێژووییدا ڕایگەیاند لەو دوو قۆناغە مێژووییەدا کە یەکیان سەردەمی کۆمار و ئەوی دیکەیان ساڵەکانی یەکەمی دوای شۆڕشی ١٣٥٧ی گەلانی ئێران بوو، لەگەڵ ئەرکی پارێزگاری لە خاک و گەلی کورد، ئەرکی بەڕێوەبەری وڵاتیشی کەوتبووە سەر شان کە دەتوانین بڵێین بەپێی هەل و ئیمکان و مجالەکان بە باشترین شێوە ئەو ئەرکەی بە جێ گەیاندوە. بەشێک لە ئەرکە گرینگەکانی حیزب لەو دوو قۆناغەشدا بریتی بوون لە: "دابینکردنی ئەمنییەتی دانیشتووانی کوردستان"، "کردنەوەی قوتابخانەکان و گوتنەوەی وانە دەرسییەکان بە کوردی و چاپکردنی کتێبی دەرسی بە زمانی کوردی"، "چاپ و بڵاوکردنەوەی گۆڤار و ڕۆژنامە بە زمانی کوردی"، سپاردنی کاروباری کۆمەڵایەتیی خەڵک و کۆمەڵگە بە شورای هەڵبژێردراوی خەڵک"، "پەسندکردنی قانوونی سزادانی گشتی"، "پێشگرتن لە نەریتە دواکەوتووکان بەتایبەتی دژ بە ژنان"، "دامەزراندنی نەخۆشخانە و بنکە دەرمانییەکان"، "لێدانی پرد و ڕێگاوبان"، "دامەزراندنی ڕادیۆ"، "پەسندکردنی گەڵاڵەی زەوی‌وزار"، "چاودەێری بەسەر بازاردا"، "دیاریکردن و جێبەجێکردنی ڕێوشوێنی تایبەت بە پارستنی ژینگە" و هتد.

ئەندامی دەستەی کارگێڕیی حیزبی دێموکرات لە باسەکەیدا ئەو ئاکامگیرییەی کرد کە مێژووی دوورودرێژی حیزبی دێموکرات پڕە لە حەماسە و خوێن و قوربانیدان، ئاوارەیی، کەوتنە بەندیخانە و ئەشکەنجەکران و ئێعدامی بە تاک و کۆی خەباتکاران و نیشتمانپەروەرانی کورد، ڕژانی خوێنی هەزاران پێشمەرگە و کادر و بە دەیان ئەندامی ڕێبەریی ئە حیزبە؛ بەڵام سەرەڕای هەموو ئەو دۆخە حیزبی دێموکرات لە ماوەی ئەو هەشتا ساڵەدا لە ڕێبازی سەرەکیی خۆی لای نەداوە و ئاڵاهەڵگری خەباتی نەتەوایەتی لە ڕۆژهەڵاتی کوردستان ماوەتەوە.

عومەر باڵەکی لە بەشێکی دیکەی باسەکەیدا کە بۆ لێکدانەوەی دۆخی سیاسیی ئێستای ئێرانی پاش شەڕ لەگەڵ ئیسرائیل و ئەمریکا تەرخان کردبوو، گوتی لەو باردۆخەدا کۆماری ئیسلامی دوو ڕێگای لە پێشە، یا دەچێتە سەر میزی دانوستان وبە تەواوی تەسلیمی ئیرادەی ئەمریکا و هاوپەیمانانی دەبێ کە ئەودەم کۆماری ئیسلامی نیە و نامێنێ. یا مل نادا و بەربەرەکانی بکا کە بەخاترجەمی لەو مەیدانەشدا تووشی شکان دەبێ؛ بۆیە دەرنگ یا زوو کۆتایی تەمەنی کۆماری ئیسلامی گەیوەتێ.

ئەم سمینارە ڕۆژی چوارشەممە ٢٣ی گەلاوێژ، بەبۆنەی ٨٠ ساڵەی دامەزرانی حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران لە یەکێک لە بنکەکانی حیزبی دێموکرات لە کوردستان بەڕێوە چوو.

بەر لە ماڵاوایی

زەروورەتی خۆڕێکخستنەوەی حیزبی دێموکرات

محەممەدساڵح قادری

دامەزرانی حیزبی دێموکراتی کوردستان لەسەر بناخەی کۆمەڵەی ژیانەوەی کوردستان لە سەروبەندی کۆتاییهاتنی شەڕی دووەمی جیهانیدا وەرچەرخانێکی مێژوویی و هەنگاوێکی پراگماتیک بوو کە لە لایەن پێشەوا قازی محەممەد و هاوبیرانیەوە هاتووەتە ئاراوە. دامەزرێنەرانی حیزبی دێموکرات هەشتا ساڵ لەمەوبەر بە خوێندنەوەی دۆخی سیاسی، کۆمەڵایەتی، کولتووری و ئابووریی ناوچە و ئێران و ڕۆژهەڵاتی کوردستان، توانیویانە چین و توێژەکانی کۆمەڵگەی کوردستان لەسەر بنەمای یەکیەتیی نیشتمانی لە فۆرمێکی مۆدێرن و نوێی کاری سیاسی و لە چوارچێوەی ڕێکخستنێکی بەرینی جەماوەریدا ڕێک بخەن.

ڕووداوە خێراکانی دوای دامەزرانی حیزبی دێموکرات لە ئێران دەرفەتی ئەوەی پێکهێنا کە حیزبی دێموکرات بتوانێ بە سیاسەتێکی ژیرانە لە کۆتا دەرفەت و بۆشاییەک کە بەهۆی ململانێی زلهێزانی هاوپەیمانی شەڕی دووەمی جیهانی لە ئێراندا هاتبووە ئاراوە، بەستێنی دامەزرانی کیانێکی نیشتمانیی بۆ خەڵکی کوردستان پێکبێنێ و بتوانێ یەکەم کۆماری کوردستان لە مەهاباد ڕابگەیێنێ. دامەزرانی کۆماری کوردستانیش وەدیهێنانی خەونی سەدان ساڵەی نەتەوەی کورد بوو کە لە ماوەیەکی کەمدا توانی دەسکەوتی مەزن و مێژوویی بۆ نەتەوەی کورد تۆمار بکا و ببێتە ڕووگەیەک بۆ کوردستانیانی هەموو بەشەکانی کوردستان. دیارە لە پێش دامەزرانی حیزبی دێموکراتیشدا چەندین ڕاپەڕین و بزووتنەوەی نەتەوەیی لە بەشە جیاجیاکانی کوردستان هاتبوونە ئاراوە و چەندین حیزبی سیاسییش دامەزرابوون و خەباتی گەورەیان کردبوو و قوربانی زۆریان دابوو و دەسکەوتی بەرچاویان بۆ بزووتنەوەی کوردستان وەدی هێنابوو؛ بەڵام هیچکامیان نەیانتوانیبوە بەقەدەر حیزبی دێموکرات لە ماوەیەکی کەمی زەمەنیدا هێندە دەسکەوت و سیمبولی نەتەوەیی بئافرێنن و قوتابخانەی هزری نەتەوەیی پێ بخەملێنن.

حیزبی دێموکراتی کوردستان لە تەمەنی هەشتا ساڵیی خۆیدا کە بەردەوام لە خەباتێکی دژوار لە دژی ڕێژیمی پەهلەویی حەمەڕەزا شا و کۆماری ئیسلامیدا بووە، چەندین زەربەی گەورەی وێ کەوتووە و هەزاران پێشمەرگەی مێرخاس و فەرماندە و ئەندامانی ڕێبەری و ئەندامانی ڕێکخستنەکانی شار لە سەنگەری خەباتدا شەهید بوون و تووشی جۆرەها کارەساتی دڵتەزێنی وەک «لەسێدارە دانی پێشەوا قازی محەممەد، شەهیدبوونی ڕێبەرانی ڕاپەرینی ٤٧-٤٦، تێرۆری دکتۆر قاسملۆ و دکتۆر شەڕەفکەندی و سەدان پیلانی جۆراوجۆری نەیاران بووە و ڕۆژانی ڕەشی زۆری بینیوە، بەڵام هەرگیز چۆکی دانەداوە و هەروا مەیدانداری خەبات بۆ وەدیهێنانی ئامانجە بەرزەکانی نەتەوەی کوردە و لە قۆناخی جیاجیای تەمەنیدا گەلێک دەسکەوت و شانازی بەنرخی بۆ نەتەوەی کورد تۆمار کردوە. ڕەمزی سەرەکیی مانەوە و بەهێزیی حیزبی دێموکرات گرتنەبەری ئەو ڕێباز و ستراتژییە نەتەوەیی و نیشتمانیەیە کە تەعبیر لە ویست و داخوازیی سەدان ساڵەی کوردستانیان دەکا و کۆمەڵگەی کوردستانیش بە پشتگیری بەرینی مادی و مەعنەویان لەو حیزبە، گەورەترین هۆکاری مانەوە و بەهێزبوونی حیزبی دێموکراتن.

حیزبی دێموکراتی کوردستان لە وێستگە جیاجیاکانی تەمەنیدا بە ئیلهام وەرگرتن لە ویستی چین و توێژەکانی کۆمەڵگای کوردستان، بەردەوام ئالاهەڵگری وتاری نەتەوەیی و نیشتمانیی خەڵکی کوردستان بووە و بەردەوام هەوڵی بۆ بونیاتنانی نیشتمان و سەروەری نەتەوەیی داوە و لەو پێناوەدا هەنگاوی گرینگ و شوێندانەری گەڵگرتووە و قوربانی زۆری بۆ ئەو ستراتژییە داوە. هەربۆیە کاریگەرییەکانی ئەو ڕێبازە نەتەوەییە دوای تێپەرینی هەشتا ساڵ، هەروا بەردەوامن و بزووتنەوەی ڕزگاریخوازی کوردستان لەسەر بنەمای هەمان ڕێباز بۆ دیاریکردنی مافی چارەنووس بۆ خەڵکی کوردستان لە خەبات بەردەوامە.

حیزبی دێموکرات حیزبێکی خاوەن کولتووری دێموکراتیک و هزری پێشکەوتووانە و واقعبینە کە ژینگەی کۆمەڵایەتی، سیاسی، کلتوری و ئابووریی کۆمەڵگا، ئەو بەستێنە سەرەکیانەن کە وا دەکات حیزبی دێموکرات بەردەوام خۆی لەگەڵ واقیعی ئەو فاکتەرانە و پانتایی جوگرافیای خەباتیدا ڕێک بخات تاکو بتوانێ بە بەشداریپێکردنی سەرجەم چین و توێژ و پێکهاتەکان، گەشە بە خەبات و شوێندانەرییەکەی بدات. ئەم بابەتە مانای ئەوە دەدات کە حیزبی دێموکرات هەموو دیاردە و گۆڕینەکانی دەروروبەری خۆی دەبینێ و لە ئەنجامدا دەیهەوێ خۆی لەگەڵیان ڕێکبخات تاکوو لەو ڕێگەوە بتوانێ ئیدارەی ڕەهەندەکانی خەبات و چۆنیەتی تەعامول کردن لەگەڵ جۆری پرسەکان بکات.

گوتاری نەتەوەیی و نیشتمانیی حیزبی دێموکرات دیارە و ستراتژییەکەشی بۆ وەدیهێنانی ئەم گوتارە لەئارادایە و هەشتا ساڵ مێژووی خەباتی بێوچان و پڕشنگداری لەوپێناوەدا تۆمار کردوە، پێویستە شێوازی ئاراستەکردنی ئەم گۆتارە نەتەوەیی و نێشتمانییە کە نوێنەرایەتی بزاڤی ڕزگاریخوازی گەلەکەمان دەکا، لە ڕەهەندی واتایی و ناوەرۆکیی و دەربرینەوە هاوسەنگی هەبێت، هەروەک چۆن ئەو گوتارە ڕوو لە کۆمەڵگەی خۆمان دەری دەبرین، ڕوو لە دەسەلاتی ناوەندی و لایەنە دەرەکییەکانیش بە هەمانشێوە دەربرین تاکو حیزبی دیموکرات بتوانێ بە متمانە و پشتگیری زیاتری جەماوەری، ئیدارەی هەلومەرجە نوێیەکە و ئەو گۆڕانانەی کە لە ناوچە و لە پانتایی کۆمەڵگەدا هاتوونە ئاراوە بکات و دەربری ئەو چاوەڕوانییە بێ کە خەڵک و ئەندامانی حیزب لە حیزبی دیموکراتی کوردستانی ئێرانیان هەیە.

کاتێک بیر لە حیزب و ڕێکخراوە سیاسییەکان دەکەین ئەوە پرسیارە بەرەورووومان دەبێتەوە کە ئاخۆ حیزبە سیاسییەکانن کە ئاراستەی سیاسەت و ستراتژی دیاریکراویان دەکەن، یان ستراتژی و ئەفکارەکانن کە فۆرم و جۆری حیزبی سیاسی دەستنیشان دەکەن؟ ئێمە دەبینین لە مێژووی هاوچەرخدا حیزب و ڕێکخراوی سیاسیی جیاواز سەریان هەڵداوە و هەر یەک لەمانە بە شێوەیەک لە کۆمەڵگادا خەباتیان کردوە. ژینگەی کۆمەڵایەتی، کولتووری، سیاسی و ئابووریی کۆمەڵگە فاکتەری سەرەکین بۆ ئەوەی حیزبی سیاسی بکەنە پەیڕەوی خۆیان، واتا بە گۆڕان لە هەر یەک لەوانەدا، حیزبی سیاسییش دەبێ لە ڕوانگە و فۆرمی دابەزین بەرەو کۆمەڵگە گۆڕانی بەسەردا بێت.

بە هاتنە کایەی سەردەمی بەجیهانیبوون و تەکنۆلۆژیای ژیری دەسکرد، ئیتر زۆر دژوارە ئاستی باندۆری نێوخۆیی و دەرەکی لەسەر حیزبەکان لەیەکتر جیا بکەینەوە. ئەمە واتای ئەوە دەگەیەنێ کە حیزبی سیاسی ڕووبەڕووی جیهانێک لە بوون بووتەوە کە کۆمەڵگە و تاکەکان لە پانتاییەکدا دەژین کە هەموو بوارەکان تێکەڵ بە یەک بووە. لێرەوەیە کە حیزبی سیاسی بەرەورووی ئەو پرسیارە دەبێتەوە کە دەبێ چۆن فۆرم و سیستەمی بەڕێوەبەریی خۆی ڕێک بخات کە وڵامدەری پێویستییەکانی سەردەم بێت؟

حیزبی دێموکرات سالانێکە لەپێناو بەهیزکردنی خەباتی شار و ڕێکخراوە جەماوەرییەکانی نێوخۆ کاری کردوە و بەتایبەت لە دوای بزووتنەوەی ژن ژیان ئازادی و ئەو بزاڤە جەماوەرییانەی کە لە بۆنەکانی نەورۆز و ژینگەپارێزی و هتدی ڕۆژهەڵاتی کوردستان لە ئارادان، ئەمەمان پێ دەڵێن کە بە هەڵبژاردنی ستراتژیی جەماوەریکردنی خەبات پێویستە بە ئەقلییەت و بیرکردنەوەیەکی تر بەرەو ڕۆژهەڵاتی کوردستان هەنگاو هەڵبگیرێتەوە. واتا حیزبی دێموکرات دەرکی بەو ڕاستییە کردووە کە لە ژینگەیەکی جیاواز لە بوون، دەبێ ئاراستەی بیرکردنەوە و تێگەیشتن لە ڕاستییەکان بگۆڕێ تاکو زۆوتر بگاتە کۆمەڵگە و بتوانێ چین و توێژ و پێکهاتە جیا جیاکانی و لەپێناو چارەنووسی نەتەوە و نیشتماندا بەدامەزراوەیی بکات و ڕۆڵی پێشەنگایەتی و کاریگەری خۆی لە بزووتنەوەی ڕزگاریخوازیی نەتەوەکەماندا مسۆگەر بکات.